

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ISSN 2076-586X (Print)

2524-2660 (Online)

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Виходить 18 разів на рік

Заснований у березні 1997 року

№ 14.2018

Черкаси – 2018

**Засновник, редакція, видавець і виготовлювач –
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького**
Свідоцтво про державну перереєстрацію КВ № 21391–11191Р від 25.06.2015

Матеріали «Вісника» присвячені проблемам едукативної роботи у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах. У публікаціях досліджуються різні аспекти розвитку та становлення вищої школи та інших закладів освіти, особливості організації різних форм навчання, розробки нових педагогічних технологій, педагогічні умови ефективності пізнавальної діяльності студентів та школярів, неперервність професійної освіти та ін.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, соціальним працівникам, а також усім, хто цікавиться соціально-педагогічною проблематикою.

Журнал входить до «Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» на підставі Наказу МОН України від 12 травня 2015 р. № 528).

Випуск № 14.2018 наукового журналу Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки» рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 2 від 25.10.2018).

Журнал індексується в міжнародних наукометричних базах Index Copernicus (ICV 2017: 64,11), Research Bible, CiteFactor, Scientific Indexing Services та реферується Українським реферативним журналом «Джерело».

Головна редакційна колегія:

Червко О.В., д.е.н., проф. (головний редактор); *Боєчко Ф.Ф.*, член-кор. НАПН України, д.б.н., проф. (заступник головного редактора); *Корновенко С.В.*, д.і.н., проф. (заступник головного редактора); *Кирилюк Є.М.*, д.е.н., проф. (відповідальний секретар); *Архипова С.П.*, д.пед.н., проф.; *Біда О.А.*, д.пед.н., проф.; *Гнезділова К.М.*, д.пед.н., проф.; *Головня Б.П.*, д.т.н., доц.; *Гусак А.М.*, д.ф.-м.н., проф.; *Десятков Т.М.*, д.пед.н., проф.; *Землюліна Н.І.*, д.і.н., проф.; *Жаботинська С.А.*, д.філол.н., проф.; *Кузьмінський А.І.*, член-кор. НАПН України, д.пед.н., проф.; *Кукурудза І.І.*, д.е.н., проф.; *Лизогуб В.С.*, д.б.н., проф.; *Ляшенко Ю.О.*, д.ф.-м.н., доц.; *Марченко О.В.*, д.філос.н., проф.; *Масненко В.В.*, д.і.н., проф.; *Мінаєв Б.П.*, д.х.н., проф.; *Морозов А.Г.*, д.і.н., проф.; *Перехрест О.Г.*, д.і.н., проф.; *Поліщук В.Т.*, д.філол.н., проф.; *Селіванова О.О.*, д.філол.н., проф.; *Чабан А.Ю.*, д.і.н., проф.; *Шпак В.П.*, д.пед.н., проф.

Редакційна колегія серії:

Гнезділова К.М., д.пед.н., проф. (відпов. редактор напрямку «Методика навчання»); *Сердюк З.О.*, к.пед.н., доц. (відпов. секретар напрямку «Методика навчання»); *Шпак В.П.*, д.пед.н., проф. (відпов. редактор напрямку «Управління освітою»); *Михальчук О.О.*, к.пед.н., доц. (відпов. секретар напрямку «Управління освітою»); *Десятков Т.М.*, д.пед.н., проф. (відпов. редактор напрямку «Теорія та історія педагогіки»); *Ніколаєску І.О.*, к.пед.н. (відпов. секретар напрямку «Теорія та історія педагогіки»); *Архипова С.П.*, д.пед.н., проф. (відпов. редактор напрямку «Соціальна педагогіка»); *Мартовицька Н.В.*, к.пед.н., *Пакушина Л.З.*, к.пед.н. (відпов. секретарі напрямку «Соціальна педагогіка»); *Данилюк С.С.*, д.пед.н., проф. (відпов. редактор напрямку «Професійна освіта»); *Лодатко Є.О.*, д.пед.н., проф. (відповідальний секретар напрямку «Професійна освіта»); *Акуленко І.А.*, д.пед.н., проф.; *Артюшенко А.О.*, д.пед.н., проф.; *Бурда М.І.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Вовк О.І.*, д.пед.н., доц.; *Грабовий А.К.*, к.пед.н., доц.; *Гриценко В.Г.*, к.пед.н., доц.; *Дімітріна Каменова*, проф. (Болгарія); *Євтух М.Б.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Капська А.Й.*, д.пед.н., проф.; *Кондрашова Л.В.*, д.пед.н., проф.; *Крилова Т.В.*, д.пед.н., проф.; *Кузьмінський А.І.*, член-кор. НАПН України, д.пед.н., проф.; *Мельников О.І.*, д.пед.н., проф. (Білорусь); *Мілушев В.Б.*, д.пед.н., проф. (Болгарія); *Ничкало Н.Г.*, д.пед.н., проф., академік НАПН України; *Остапенко Н.М.*, д.пед.н., проф.; *Семеріков С.О.*, д.пед.н., проф.; *Симоненко Т.В.*, д.пед.н., проф.

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81,
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького,
кафедра педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту. Тел. (0472) 33-10-96
web-сайт: <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua>
e-mail: lodatko@gmail.com (напрямок «Професійна освіта»)

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-3-9
ORCID 0000-0001-7594-0564

BAIDAK Yurii,

Doctor in Engineering, Professor, Thermodynamics and Renewable Energetics Department,
Odesa National Academy of Food Technologies
e-mail: yuribaydak@ukr.net

ORCID 0000-0002-9262-6769

VEREITINA Iryna,

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Foreign Languages Department,
Odesa National Academy of Food Technologies
e-mail: kozak_admin@ukr.net

ORCID 0000-0001-8236-7794

POPEL Oksana,

PhD in Pedagogy, Associate Professor, Foreign Languages Department,
Odesa National Academy of Food Technologies
e-mail: ksenjapopel2580@gmail.com

УДК 378 : 348.1

VIRTUAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT FOR STUDYING PURPOSES

Abstract. *Introduction. Nowadays the system of future engineers training is entering the new stage of its development and new horizons are opening – connected with formation of teaching pluralism, developing of new teaching ways and methods, which lead to the appearance of new approaches to training process due to the necessity of novel technologies implementation that should support students motivation for lifelong learning and stimulate their creativity. E-learning, m-learning, interactive e-books, virtual learning realities – such neologisms integrate to all spheres of education constantly, and engineering training is not an exception.*

Purpose. The aim of the paper is to specify the main methodological and psychological principles of virtual educational environment creation and implementation.

Results. Essential features of the "virtual learning environment" concept are described and fundamental properties of virtual learning environment which is used in the educational process are given.

Originality. The major pro and contra arguments of these novelties utilization for the educational purposes in the process of training are observed in the paper on the example of virtual gamified learning environment creation.

Conclusion. Pedagogic system which corresponds to the virtual learning in the artificial environment, should be considered as situational, because the features of its application are determined each time by the specific conditions of training and that virtual educational situation that exists only in this area, at this time, between specific subjects and objects of education. The necessity of the special didactics development for virtual learning environments is obvious. It is necessary to create and implement virtual learning environments for every discipline

Keywords: *E-learning; m-learning; interactive e-book; virtual learning environment*

Introduction. The learning process is a purposeful activity, during which the problems of education are solved. All functions of education are mediated

through information. Proper organization of the educational information transfer and processing creates the conditions for active and successful learning. Personal development is the basis of a general educational process, which in modern pedagogical science is called teaching technology of person formation [1].

The main task of learning as a process of person formation is to create ways and means of information possibilities utilization through its impact on people during the learning process. Personality-oriented education is learning where the personality of the student, his identity, self-worth is put on the first place; subjective experience of each student is first disclosed and then coordinated with education content [2].

If we consider the learning process in terms of the knowledge and skills system formation for the activity in certain situations, it can be argued that virtuality is one of its basic principles. Appeal to the imagination of the student as to the mechanism of generating the virtual world in the traditional form of learning takes place when the teacher begins his story on the topic of the lesson [3].

The process of professional training at any educational technology and form of education should take place in a specific environment, being in which the student acquires knowledge [4]. For modeling professionally-oriented learning situations that are unavailable in the conditions of the institution, such environment can be created artificially. Thus, the virtual learning environment can be defined as temporary existing, created for the process of mental perception artificial environment that can

be expressed through text, illustrations, graphics, music, movies, laboratory equipment, etc. The process which uses a set of specially organized, computer-oriented tools and methods for generation and implementation of virtual environments with the purpose of active interaction with them or inside them is virtual.

Theoretical framework and research methods. The major educational technologies for virtual learning process are action-oriented and learner-focused technologies of formation and implementation of computer informational-educational environment based on a systematically organized collection of organizationally-pedagogical, psychological-didactic, communication and software – technical means.

Virtual learning environment today is one of the forms of information technologies utilization in education [5]. As part of the information technology, virtual learning environment has specific educational opportunities in the university education, namely:

- intensification of the learning process, activation of cognitive activity of students by increasing its motivational component;
- wide opportunities for use of professionally-oriented learning situations for the development of abilities and skills;
- fundamentalization of future specialists training in professional disciplines;
- implementation of individual pace of learning, the use of already learned material on practice, that leads to the reduction of time for training.
- systematic, interactive, progressive nature of the process of acquiring/accumulation knowledge through the integration of theoretical and practical training material into an organic whole and the possibility of a permanent modification [6];
- more thorough preparation of the future experts in professional disciplines through the strengthening of theoretical material on the practice that leads to a reduction of training time;
- student-focused orientation, which leads to the removal of the psychological burden on students, the implementation of individual learning pace, and therefore, better learning.

The peculiarities of virtual learning environment are identified by the balanced interaction of education objects (students and teachers) and facilities (computers and other technical training) [7], the use of the totality of means and methods of formation and implementation of virtual images and means for active interaction with them or within them, integration of traditional (real) and programmed instructions using teaching aids and educational – methodical complexes.

It is difficult to find today even one discipline in the modern curriculum of any educational establishment – from elementary/higher school to university – which does not need or use any additional appliances – computers, video/audio records, special devices for laboratory works, etc. in the training process. The main reason of this lies not in the lack of tutors' competency who cannot tell their students about this or that phenomenon during the lecture or lesson. The flows of information are so vigorous that new generation of young people who are growing together with new gadgets, which are getting smarter not every day – every hour of their life, cannot imagine their life without them and rightly consider that these electronic tools should be used in the process of study [8]. The students, especially “digital outliers” also become more independent and want to learn what *they* want by means of methods they used to. That's why the appearance of virtual learning environments is a logical consequence of the digital revolution and their implementation to the training process is inevitable.

The aim of the paper is to specify the main methodological and psychological principles of virtual educational environment creation and implementation.

Main part. Virtual learning or learning virtually? The role of virtuality in our life is changing and getting more significant with the development of digital technologies and their implementation to our everyday life. But what does it mean for us today? What is “*virtual*”? If antique philosophers under the term *virtus* meant *virtue* or *military valor*, 100 years ago scientists considered that this term assumed the existence of hierarchical levels of reality.

Today under *virtual* is understood objects/conditions that do not really exist, but may occur under certain conditions

and provide full or partial immersion to them. The full immersion in different cases gives the opportunity to integrate real and virtual worlds, sometimes in the form of games e.g. online virtual games – car racing games, pet games, adventure games, etc.

Virtual games help children to develop their reading, math and critical thinking skills (e.g. www.jumpstart.com), online virtual games (e.g. www.primarygames.com) give children of all ages the opportunity to escape reality and live it up in a virtual reality world. With the number and kind of virtual games available online today, kids are learning about various things through these virtual worlds. From taking up avatars that represent them in the virtual world to carrying out various educational tasks and activities, these games give kids the opportunity to express themselves [9].

If games in virtual reality were initially conceived as entertainment for children (of course, with elements of acquaintance with environment or social life habits and mastering some social skills) and adults (e.g. World of Tanks), virtual (artificial) learning (educational) environments are considered today as multipurpose, interactive, all-inclusive means for education /self-education on the basis of system approach for forming some perfect level of social/professional readiness.

So, in higher and university education *virtual* means computer-simulated environment which can hold theoretical and practical modules for e-learning, intellectual games for m-learning, interactive e-books or virtual learning environment for scientific experiments that are used in the training process.

How to implement virtuality and all these new forms of training into education is still an issue which is a matter of controversy in the scientific community. We can find in different sources that virtual reality (VR) is a computer-simulated environment of the real world or an imaginary world. But educational system in the modern university doesn't need virtual reality in its global meaning, with avatars in some imaginary worlds – only didactic training systems which can be obtained through interactive e-books or virtual learning environments.

Virtuality in education and science allows merging into the real physical

processes and the processes of its simulation, penetrating more deeply into the investigated phenomena, seeing and researching something that is not subject to the direct scientific knowledge. It expands the depth of research, for example permits to see the electrical, magnetic and thermal fields, the medium movement in the dynamics of the process in a limited amount of time to carry out modeling of incompatible factors that can lead to destruction. Especially useful it seems to be in the area of social sciences – foreign languages study (free communication without real company), history (possibility to travel to past and to create vision of future), medicine (presence on real operations), etc.

So, the role of virtuality in education is changing – it dominates and is getting the universal character.

But what principles should be laid down as a basis of virtual learning environments creation to make them not entertainment, but real educational systems of the future?

Virtual learning environments creation fundamentals. Motivation. Time of generations change is coming today. Students of new generation are young people, who know what do they need and want to learn. Almost every citizen has a chance to find everything that he/she needs at this moment in extensive world of information effortlessly. So today it is not enough to tell a student that he/she will learn something about the "CPU" or will study "to recognize details of machine". Tutors should find such arguments and explanations that will become stimuli which direct pupils for creative selfish search of information with its further processing and reinterpretation. It is no secret that students do not want to make efforts to learn and prefer ready-made information products. Therefore, finding new reasons to encourage them in the process of acquiring new theoretical and practical knowledge and skills, i.e. giving them motive for learning is relevant. Motivation is the main factor that determines the effectiveness of any activity. It is proved that the effectiveness of training activities is directly related to the strength of motivation. Some guidelines that everyone should study because it is necessary to study, will be a weak motive for the modern

student, he doesn't want to be like other people, and the first thing he asks – why study? Only organic combination of internal (individual) and external (social) reasons will promote stable, conscious, cognitive student interest in learning the profession at the highest level, and his future self-actualization. This combination will form an internal motive into the process of understanding the problem / task. It has to involve the student to the activity which will be accepted by him as a significant on the psychological level [10].

Psychological aspect. During the creation and development of virtual learning environments it is significant to know the psychological essence of their influence on the consciousness [11; 12]. That's why the following methodological principles which should be taken into consideration.

The principle of reflection. All mental phenomena are the subjective reflection of objective reality. This form of reflection is the main condition and prerequisite of evolution development and appearance of consciousness form, formed on the basis of social-historical experience which was worked out by mankind. This experience is embodied in different forms, for example in the form of skills and abilities. Consciousness is based on social experience and social practice, thus the human-being can understand objects and phenomena and to see them as carriers of certain characteristics, summarized in the form of concepts about these subjects.

The principle of consciousness and activity integrity. Consciousness does not only originate due to the activity, it mediates the activity and provides its management. The human-being do not only perceive objects, he recognizes in them everything that is important to operate with. Thus, getting acquainted with the subject, acquiring generic information about the object, he/she includes the object into the system of its own activity. So, any object becomes the motive for the further activity and directs it.

The ability of a person to realize his/her actions gives the opportunity not only for making decisions to act one way or another, but to anticipate the results of his activity and to set a conscious goal to

produce a conscious choice of the way to achieve this goal, to select the best, in his/her opinion, variant of action from several possible ones.

The principle of the psyche activity. Human psyche is active. It does not obey to the environment, but actively interferes into it and changes it. There are two prerequisites of the psyche activity – social nature of human activities (human and social objectives are socially-oriented) and the existence of consciousness (a person is able to understand his actions, and their possible result, the reality around prior and following his intervention).

The principle of psyche historical evolution experience inclusion. Social and historical experience of humanity is enriching and developing; it is changing the nature of the joint activity of people, character of arising links and relationships between them. The society, technology, culture development determines the psyche of the individual. At the same time, human civilization development is not possible without the development of consciousness and activity of its constituent individuals. Not only the ways of human activity in the world and reflection of these methods in the minds are changing, but also the nature and objectives of the needs and motives, which, being the result of the society development, determine the necessity for setting and achieving specific goals for each individual.

So, it is necessary to remember what real psychological processes and states, what specific features of students' activity, what psychological principles and reserves should be the basis for virtual learning environment creation if we want to optimize students' activity on knowledge assimilation and skills development.

Methodological aspect. Orientation of Psychology and Education Sciences at the training, the center of which is the identity of the student as a subject of cognitive and creative activity, at the development of student's personality, at the differentiation of the learning process will contribute to the further development of e-learning system with virtual learning environments as a part of this system.

If we consider the process of learning from the perspective of students mastering a system of knowledge, development of

abilities and skills to work in professionally oriented situations, it can be argued that virtuality is one of its basic principles. The process of training using any approach of educational technology and form of learning must take place in a particular environment, working in which the student acquires knowledge. In the context of the traditional forms of education, access to the student's subconscious as to the program that can draw a picture (which in his/her imagination will continue to perform the function of the virtual environment) takes place at every practical lesson or lecture. But necessity for active and creative participation of all parties in the learning process as a means of activating the backup capabilities of each individual goes by the wayside.

Virtual Learning Environment is a holistic educational system of computerized (programmable) student-centered learning, adapted to the needs of the student. At the same time each individual student, depending on his/her knowledge and skills at this particular stage of training, is provided with psychopedagogical tools to clarify learning goals, to form an individual program of educational activity, to select the desired variant or level at which a subject matter is studied. The main purpose of the implementation of the virtual learning environment into the educational process is the formation of environment for independent cognitive activity of students, as well as the development of the creative person of the XXI century. This person possesses mega-cognitive skills and is ready for self-education.

The development of further self-educational needs. Activity of self-learning takes place when the student reflects (recognizes) the activity, sets the appropriate goals and organizes their achievement.

The development of the students' needs in the further self-education and self-improvement are considered today as an integral component of the total educational process at school and at university. In the nearest future, self-educational activity should be one of the duties of all members of society, a prerequisite for their active social life.

Under the self-education as a pedagogically oriented learning activities phenomenon is meant the acquisition of knowledge on the initiative of the individual in relation to the subject of employment, the amount and sources of knowledge, establishment of the duration and the time of the occupation, as well as the choice of the form satisfying cognitive needs and interests. It is a virtual learning environment that must not only lay the foundations of the students self-education activities, ensuring the implementation of didactic principle of the transition from education to self-education, but also shall establish their readiness for self-education on the basis of the inclusion of an organic self-educational activity of students directly in the learning process. At the same time teaching methods and approaches used during the context development should be largely focused on active and independent cognitive activity of students and forms of training organization, have to ensure the integration of the individual characteristics of students, their interests and abilities.

High School and the University must not only lay the foundations of the students' self-education activity, giving it a mass character, ensuring the realization of didactic principle of transition from education to self-education, but also should establish their readiness for self-education.

The concept of readiness for self-education includes the following components, which act as internal conditions of self-educational activity: deep and strong comprehensive knowledge as the foundation of independent cognitive activity; effective motives, persistent cognitive interests, awareness of personal significance of constant knowledge updating; development of skills of self-mastering of knowledge and skills by using a variety of sources and in various forms of self-education (reading, listening, watching a video, monitoring, experiment); the formation of mental activity operations (analysis, comparison, allocation of substantial synthesis, establishing causal relationships, abstraction); vision of problems and the choice of ways to solve them; ability to self-organization of cognitive activities (choice of sources of

knowledge and forms of self-planning and self-control).

It should be noted that all of the components of the concept of "readiness for self-education" are relevant in relation to the concept of "virtual learning environment" as a source of educational information, which incorporated the function of self-education.

Conclusion. Pedagogics, which corresponds to the virtual learning in the artificial environment, should be considered as situational, because the features of its application are determined each time by the specific conditions of training and that virtual educational situation that exists only in this area, at this time, between specific subjects and objects of education. The necessity of the special didactics development for virtual learning environments is obvious.

In the nearest future, virtual learning environments described as spaces where task-oriented creativity, directing problem-solving, interactive communication and fruitful collaboration of participants, visible experimentation, and task-oriented inquiry should be the preferred form of information technologies application in education.

Essential features of the "virtual learning environment" concept include:

- 1) an interactive form of organization and lack of psychological barrier;
- 2) a complete system of virtual educational situations;
- 3) existence only in the artificially created virtual educational space;
- 4) special didactic tools for formation, implementation and adjustment of acquired knowledge;
- 5) conditions and means which ensure the flow of the learning process.

Any virtual learning environment which is used in the educational process should have the following fundamental properties:

- 1) to give the student the role of the object who manage his learning process (the student has to modulate the training system, forming context and activity components);
- 2) to require from the student self-conscious and active learning activities (in case of not following this requirement, the student cannot go to a higher degree of

learning and to change the surface of acquired knowledge).

The virtual learning environment created without complying with the basic didactic principles, becomes a one-off game for kids or adults and will not promote neither to education nor to self-education of students. Organization of educational material in a virtual educational environment should contribute first and foremost a complete assimilation of each student in accordance with his/her individual abilities and individual pace of mastering the material under study and recognition of the specific subject content. The main result of the work in a virtual learning environment conditions should be awareness for independent work and readiness for self-diagnosis.

As far as in developing countries it is not very easy to develop and implement into the curriculum huge common environment for all disciplines of the study course because it is an expensive and complex task, it is necessary to do it step-by-step – beginning from the virtual learning environment for every discipline.

References

1. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment (CEFR) http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Cadre1_en.asp.
2. Baeten, M., Struyven, K., & Dochy, F. (2009). Student – teachers' approaches to learning in relation to their motivation and their perceived competence. *Paper presented at the conference of the International Study Association on Teachers and Teaching*, Rovaniemi, Finland.
3. Bloom, B.S., Engelhart, M.D., Furst, E.J., Hill, W.H., Krathwohl, D. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain*. New York: David McKay Company.
4. Nijhuis, J., Segers, M., & Gijsselaers, W. (2008). The extent of variability in learning strategies and students' perceptions of the learning environment. *Learning and Instruction*. 18. 121–134.
5. Farrell, G. (2001) *The Changing Faces of Virtual Education*. Retrieved from: <http://www.col.org/virtualed/index2.htm>
6. Richards, J.C., Rodgers, T.S. (1991). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge: Cambridge Univ. Press. 171 p.
7. Chamorro-Premuzic, T., & Furnham, A. (2008). Personality, intelligence and approaches to learning as predictors of academic performance. *Personality and Individual Differences*. 44. 1596–1603.
8. Chamot, A.U., Barnhardt, S., El-Dinary, P., & Robbins, J. (1999). *The learning strategies handbook*. White Plains, NY: Addison-Wesley Longman.
9. Veretina, I., Baidak, Yu. (2015). Personal Educational Activity of a Student in the Interactive Foreign Language Virtual Environment. *Educational Alternatives*. 13. 546–552.

10. Vereitina, I., Baidak, Yu. (2015). Virtual educational environment and activation of students professional and creative potential. *Proceedings of the conference: Contemporary innovation technique of the engineering personnel training for the mining and transport industry*. Ukraine, Dnepropetrovsk. 285–292.
11. Gattengo, C. (1972). *Teaching Foreign Languages in Schools: The Silent Way*. 2nd ed. NX-Educational Solutions. 152 p.
12. Larsen, Freeman D. (1986). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford: Oxford Univ. Press. 142 p.

БАЙДАК Юрій,

доктор технічних наук, професор, кафедра термодинаміки та відновлюваної енергетики,
Одеська національна академія харчових технологій
e-mail: yuribaydak@ukr.net

ВЕРЕЇТІНА Ірина,

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра іноземних мов,
Одеська національна академія харчових технологій
e-mail: kozak_admin@ukr.net

ПОПЕЛЬ Оксана,

кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра іноземних мов,
Одеська національна академія харчових технологій
e-mail: ksenjapopel2580@gmail.com

ВІРТУАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДЛЯ ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ

Анотація. Нині система підготовки майбутніх інженерів переходить на новий етап свого розвитку та відкриває нові горизонти – пов'язані з формуванням плюралізму в освіті, розробкою нових методів навчання, що призводять до появи нових підходів до навчального процесу та необхідності впровадження нових технологій, які повинні підтримувати мотивацію студентів до навчання протягом усього життя та стимулювати їх творчість. Е-навчання, т-навчання, інтерактивні електронні книги, віртуальні навчальні реалії – такі неологізми постійно інтегруються в усі сфери освіти, а інженерне навчання не є винятком.

Метою роботи є визначення основних методологічних та психологічних засад створення та впровадження віртуального освітнього середовища.

Охарактеризовано сутнісні особливості концепції «віртуального навчального середовища» та надано його фундаментальні властивості

У статті розглянуто основні аргументи «за» та «проти» використання віртуального освітнього середовища у процесі навчання.

Педагогічна система, яка застосовує віртуальне навчальне середовище, повинна розглядатися як ситуативна, оскільки особливості її застосування визначаються кожного разу за специфічними умовами навчання та віртуальною освітньою ситуацією, яка існує лише в цій області, в цей час, між конкретними суб'єктами та об'єктами освіти. Необхідність розробки спеціальної дидактики для віртуальних навчальних середовищ очевидна. Необхідно створити та запровадити віртуальні навчальні середовища для кожної дисципліни

Ключові слова: електронне навчання; т-навчання; інтерактивна електронна книга; віртуальне середовище навчання.

Одержано редакцією 22.06.2018
Прийнято до публікації 30.06.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-9-17
ORCID 0000-0001-6263-4744

ВІНТЮК Юрій Володимирович,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та практичної психології,
Національний університет «Львівська політехніка»,
e-mail: yurvin@ukr.net

УДК 377.3.015.31 : 159.9-051

**РОЗРОБКА НАВЧАЛЬНОГО СПЕЦКУРСУ
«ПСИХОЛОГІЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ОСОБИСТОСТІ»**

У статті розглянуті можливості підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахових психологів у процесі їхнього навчання в ВНЗ. Сформульовані вихідні передумови даного дослідження; зроблений огляд наукових публікацій за даною темою, в результаті з'ясовані погляди фахівців на дану проблему і можливості її вирішення. На основі отриманих даних сформульований раціональний підхід до вирішення вказаної проблеми; з його використанням розроблений спецкурс, призначений для формування конкурентоспроможності майбутніх психологів у процесі їхнього навчання в ВНЗ. Наведено інформацію про апробацію розробленого спецкурсу. Зроблені висновки з проведеного дослідження й накреслені перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Ключові слова: підготовка майбутніх фахових психологів; діяльність у ринкових умовах; ринок праці; конкуренція; навчальний спецкурс; психологія конкурентоспроможної особистості; оптимізація процесу підготовки фахівців.

Постановка проблеми. Необхідність діяльності у сучасних умовах ринкової економіки вимагає зміни підходів до процесу підготовки фахівців різного профілю. Це стосується практично всіх сфер діяльності, зокрема, фахових психологів, які змушені працювати за реалій, коли їхні послуги ще не достатньо затребувані нашим суспільством. У ная-

вній ситуації професійному практичному психологу потрібно не лише мати належний рівень фахової компетентності, йому також необхідно знайти відповідну сферу для прикладання своїх знань і вмінь, оскільки у попередні десятиліття психологи не були представлені у різних галузях народного господарства. Проте наша країна, яка постала перед викликами світової спільноти і її економічної системи, вимагає інтенсифікації процесів суспільного розвитку, що зумовлює необхідність впровадження професії психолога у найрізноманітніші сфери діяльності. А головною умовою адаптації до наявних реалій є формування високої конкурентоспроможності, як всіх галузей господарства, так і окремих фахівців, різного профілю, практичних психологів зокрема. Звідси слідує необхідність таким чином організувати процес підготовки психологів у вітчизняних ВНЗ, щоб майбутні фахівці були здатними до діяльності в умовах конкуренції на ринку праці.

Проблема, що перебуває у центрі розгляду в даній роботі, може бути сформульована наступним чином: навіть за наявності належного рівня фахової компетентності професійні психологи часто не можуть належним чином адаптуватися до наявних суспільних реалій і організувати діяльність в умовах конкуренції, зокрема, через те, що їх не готують до цього у ВНЗ; необхідність пошуку шляхів її вирішення зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета роботи: з'ясувати наявні можливості підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахових психологів у процесі їхнього навчання у ВНЗ, виробити і реалізувати раціональний підхід для створення відповідного навчального спецкурсу і розробити такий спецкурс.

Завдання дослідження:

- сформулювати вихідні передумови дослідження;
- зробити огляд наукових публікацій за даною темою, з'ясувати погляди фахівців на вказану проблему і можливості її вирішення;
- на основі одержаних даних сформулювати раціональний підхід до вирішення даної проблеми;
- використовуючи сформований підхід розробити навчальний спецкурс, призначений для формування конкурентоспроможності майбутніх психологів у процесі їхнього навчання у ВНЗ;

госпроможності майбутніх психологів у процесі їхнього навчання у ВНЗ;

- провести апробацію розробленого навчального спецкурсу;

- зробити висновки з проведеного дослідження і намітити перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Передусім необхідно відзначити, що підвищення конкурентоспроможності майбутніх фахових психологів здійснюється в процесі навчання у ВНЗ, оскільки в ході нього відбувається розвиток їхньої професійної компетентності. Проте, оскільки результати найчастіше далекі від бажаних, для оптимізації та інтенсифікації цього процесу видається доречним впровадження в навчальний процес спецкурсу, який мав би зробити хід формування конкурентоспроможності майбутніх фахових психологів усвідомленим і цілеспрямованим.

Початково планувалося скласти психологічний портрет особистості конкурентоспроможного фахівця шляхом з'ясування ряду психологічних особливостей, для чого передбачалося послідовно висвітлити наступні аспекти проблеми: філософський (а саме світоглядний його компонент); а також соціальний і педагогічний – що дозволило б скласти загальне уявлення про предмет розгляду. Після цього планувалося ретельно розглянути психологічний аспект, передусім наступні його компоненти: мотиваційний, інтелектуальний, креативнісний, когнітивний, комунікативний, афективний, поведінковий, особистісний, компетентнісний та ін.

Проте, як з'ясувалося, з окремих складових практично не можливо скласти цілісний психологічний портрет конкурентоспроможної особистості, ні зрозуміти хід її формування, а тим більше встановити закономірності взаємодії перелічених компонентів у процесі виховання, навчання, професійної підготовки і подальшої діяльності тощо. Звідси постала необхідність розглядати не окремі компоненти, а процес становлення та функціонування конкурентоспроможної особистості в її цілісності. Для пошуку шляхів вирішення поставленого завдання було здійснено огляд наукових публікацій за темою дослідження, щоб з'ясувати погляди фахівців на можливість вирішення проблеми, що перебуває в

центрі розгляду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники приділяють чимало уваги вивченню феномену конкурентоспроможності особистості: передусім її формуванню, особливостям проявів тощо, як у теоретичному, так і практичному аспектах [1–25].

Теоретичні основи конкурентоспроможності особистості, з позицій сучасних наукових поглядів, детально і різнобічно розглянуто в працях таких вчених: А.В. Алексєєвої [1], Н.В. Ортікової [16], С.А. Подосіннікової [17], С.І. Савчук [23], а також у колективних монографіях [18] та ін. У них викладено теоретичні та методологічні підходи до вивчення конкурентоспроможності особистості, виокремлено її основні складові, розглянуто природу даного феномену, наведено необхідні визначення, подано обґрунтування висвітлених положень та ін.

Стосовно головних аспектів конкурентоспроможної особистості, до них фахівці, що займаються даною проблемою, відносять наступні.

А.В. Галаган при розгляді проблеми формування конкурентоспроможності особистості фахівця вважає за необхідне враховувати економічний аспект проблеми [7]. Дана обставина зумовлена тим, що кожен фахівець, будь-якого профілю, який змушений працювати у сучасних умовах, передусім виступає суб'єктом ринкових економічних відносин. Звідси постає потреба надати майбутнім фахівцям необхідні знання про формування і функціонування ринку, особливості діяльності та взаємодії в умовах ринкової конкуренції та ін.

Багато публікацій на дану тему присвячено педагогічному аспекту проблеми. Зокрема, розвиток конкурентоспроможності особистості в системі освіти розглянуто в працях С.Н. Бегідової зі співавторами [4], М.Є. Бушуєвої [5], Т.А. Данилової [10], Н.В. Корнейченко [12], С.Д. Резніка [20] та ін. У них висвітлено як актуальність даної проблеми в сучасних умовах, так і можливості щодо її вирішення у середніх загальноосвітніх і вищих навчальних закладах, з застосуванням як традиційних, так і інноваційних підходів.

Н.М. Черновол звертає увагу на необхідність врахування валеологічного

аспекту проблеми конкурентоспроможності особистості [24]. Дана обставина зумовлена тим, що саме рівень здоров'я людини виступає тим ресурсом, який дозволяє їй виконувати діяльність, а її результати залежать від наявного стану здоров'я. Реальні умови конкуренції вимагають великих затрат зусиль, фізичних і психічних, що важливо враховувати при формуванні конкурентоспроможності особистості.

На профорієнтаційний аспект проблеми звертає увагу В.І. Шаповалов [25]. Згідно з сучасними науковими уявленнями, досягнути визначних результатів у певному виді діяльності здатна лише особистість, яка має до неї необхідні здібності. А саме визначні результати діяльності забезпечують як задоволеність роботою, так і успішність діяльності в умовах конкуренції.

Інші автори відзначають важливість врахування акмеологічного аспекту, зокрема: І.Н. Васильєв [6], Н.В. Кузьміна [14] та ін. Акмеологія, яка виникла у 20-х роках минулого століття, як розділ вікової психології, протягом останніх десятиліть еволюціонувала у самостійну наукову дисципліну, яка вивчає закономірності досягнення як високих професійних результатів, у різних сферах діяльності, так і в житті загалом.

Низка авторів вказує на важливість побудови раціональних стратегій забезпечення життєвого і професійного успіху; інформацію про це викладено у публікаціях: Т.В. Гурої [9], С.Р. Кові [11], Д. Колінза [13], О.Г. Романовського [22] та ін. Переважно це відомості про досвід людей, яким вдалося досягнути визначних результатів у певній сфері діяльності, проте є також інформація про загальні закономірності досягнення життєвого і професійного успіху тощо.

Щодо можливостей розвитку конкурентоспроможності особистості, міркування про це висловлено в публікаціях: В.І. Андрєєва [2], М. Аткінсона [3], Т. Голві [8], А.М. Мітіної [15], С.Д. Резніка [19], С.М. Романової [21] та ін. У їхніх працях наведено дані про сучасні теоретичні та практичні підходи, а також ефективні технології розвитку конкурентоспроможності особистості.

Розгляд думок названих авторів та їхній аналіз не наводиться, оскільки

здійснити навіть конспективний їх виклад не дозволяє обсяг даної публікації, проте вони враховані при формуванні підходу до вирішення проблеми.

Зустрічаються також інші погляди та підходи, проте вони далеко не завжди видаються достатньо розробленими і обґрунтованими. Відтак, огляд публікацій на дану тему на цьому можна завершити.

Викремлення не вирішених раніше частин проблеми. Як засвідчив здійснений огляд публікацій за темою дослідження, окремі аспекти поставленої проблеми розглянуто достатньо повно, проте конкретних методик, придатних для формування конкурентоспроможності майбутніх фахових психологів у процесі навчання у ВНЗ, не виявлено, як і відповідних навчальних спецкурсів для досягнення вказаної мети. Звідси постає необхідність проведення самостійного дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. *Формування раціонального підходу до укладання спецкурсу.* З'ясування думок фахівців з приводу проблеми, яка перебуває в центрі розгляду, дозволило встановити, що, згідно з сучасними науковими уявленнями, основою конкурентоспроможної особистості є не стільки її конкретні психологічні особливості, а передусім певні стратегії (як програми її соціальної взаємодії), які вона реалізує у процесі життєдіяльності (як у роботі за фахом, так і в процесі підготовки до неї). Дана обставина дозволила сформулювати раціональний підхід до вирішення поставленої проблеми, який моделює процес формування конкурентоспроможності особистості фахівця, і полягає в наступному.

1. Спочатку студентам, після актуалізації проблеми, на вирішення якої спрямовано даний навчальний предмет, формування належної позитивної мотивації до його освоєння, потрібно надати знання про сутність явища конкурентоспроможності особистості, його психологічний зміст, складові та ін. Тобто необхідно висвітлити проблему, підходи до її розгляду, наслідки її наявності або ж успішного вирішення тощо. Зокрема, передусім доцільно належним чином висвітлити філософський і соціальний аспекти проблеми.

2. Після цього доречно ознайомити майбутніх фахових психологів із тим, як відбувається, згідно з сучасними науковими уявленнями, формування конкурентоспроможності особистості протягом життя, передусім у процесі виховання та навчання, як у загальноосвітніх закладах, так і в процесі подальшої фахової підготовки у ВНЗ. Тобто необхідно висвітлити педагогічний аспект проблеми, а також профорієнтаційний, як його невід'ємну складову.

3. Затим видається доцільним надати необхідні знання про головні аспекти і підходи до формування конкурентоспроможності особистості. До найважливіших аспектів, крім наведених раніше, необхідно віднести: економічний, валеологічний, поведінковий і акмеологічний. Психологічний аспект не виділяється в окремий лише через те, що у винесених на розгляд аспектах у центрі уваги перебувають передусім їхні психологічні компоненти.

4. Згодом, з огляду на необхідність забезпечення конкурентоспроможності майбутніх фахових психологів, як в особистісному, так і в професійному плані, необхідно ознайомити студентів з ефективними стратегіями досягнення життєвого та професійного успіху. Для цього увагу викладу доречно максимально зосередити на вивченні досвіду тих людей, які досягли вершин життєвого успіху, як в особистісному, так і професійному плані (видатних вчених-психологів передусім). У даному випадку головну увагу слід зосередити на розкритті особистісного аспекту проблеми.

5. Нарешті, студентів-психологів потрібно ознайомити з реальними вимогами їхніх потенційних працедавців, як і з особливостями роботи практичних психологів у сучасних ринкових умовах. При цьому акцент слід зробити на тому, яким чином отримані в ході вивчення даного спецкурсу знання можна використати для побудови оптимальної індивідуальної стратегії досягнення життєвого та професійного успіху. Таким чином буде максимально розкрито мотиваційний аспект проблеми.

6. На завершення студентам необхідно надати знання про можливості щодо підвищення власної конкурентоспроможності, ознайомивши їх із сучасними технологіями розвитку потенціалу особистості; а також сформулювати відповідні

навички, необхідні для їхнього успішного застосування. Таким чином передбачено найповніше висвітлити поведінковий аспект проблеми.

Як відзначалося, надати студентам необхідні знання та вміння про основні стратегії формування і забезпечення конкурентоспроможності особистості фахівця, а також особливості їхньої реалізації у сучасних умовах було передбачено в процесі викладання спецкурсу, укладеного з врахуванням висвітлених положень. Було також передбачено, у ході освоєння студентами необхідних знань, сформувати у них необхідні для їхнього застосування практичні навички, що передбачено здійснити за допомогою спеціально розроблених, до кожної з прочитаних тем, практичних занять. На даний час цю роботу ще не завершено, крім цього, вона вимагає окремого розгляду.

Структура розробленого навчального спецкурсу. Враховуючи результати проведеної роботи, було створено спецкурс, що передбачав здійснити оптимізацію й активізацію процесу формування конкурентоспроможності особистості майбутніх фахових психологів. Навчальний спецкурс «Психологія конкурентоспроможної особистості» розраховано на 64 год. аудиторних занять (32 год. лекційних і 32 год. практичних); він містить наступні розділи, теми і питання, що розглядаються.

I. Вступ до курсу

Тема 1. Поняття і сутність конкурентоспроможності особистості. (Розуміння поняття «конкурентоспроможна особистість». Сфери розвитку конкурентоспроможної особистості. Сфера діяльності конкурентоспроможної особистості. Сфера спілкування конкурентоспроможної особистості. Особистісна сфера і самосвідомість конкурентоспроможної особистості. Результати і наслідки конкурентної взаємодії в соціумі. Головні аспекти проблеми дослідження КСО).

II. Формування конкурентоспроможності особистості в процесі виховання і навчання.

Тема 2. Формування основ майбутньої конкурентоспроможності особистості в процесі дошкільного виховання. (Формування особистості з позицій етнопедогогіки. Особливості підготовки до са-

мостійного життя з позицій різних педагогічних підходів. Вплив дошкільного виховання особистості на її подальший життєвий шлях. Сучасні підходи до виховання в розвинених країнах світу. Необхідність реформування вітчизняної системи дошкільного виховання).

Тема 3. Формування конкурентоспроможності особистості в системі загальної середньої освіти. (Особливості підготовки до подальшого самостійного життя в системі загальної середньої освіти. Розвиток конкурентоспроможності особистості в системі загальної освіти. Організація конкуренторозвиваючого навчального процесу в сучасній школі. Досвід формування конкурентоспроможності в системі загальної середньої освіти розвинених країн світу).

Тема 4. Адекватний вибір майбутньої професії як стратегія забезпечення життєвого успіху і конкурентоспроможності особистості. (Проблема життєвого і професійного вибору особистості. Побудова життєвих планів і вибір професії старшокласниками. Детермінанти професійного вибору. Помилки при виборі професії. Компоненти успішного вибору. Профорієнтаційна робота в сучасній школі: її завдання і можливості. Професійна психодіагностика. Професійна консультація. Значення вдалого вибору професії у житті людини і формуванні її конкурентоспроможності).

Тема 5. Формування конкурентоспроможності особистості в системі вищої освіти. (Розвиток конкурентоспроможності особистості в системі вищої освіти. Види компетентності та їх формування в процесі навчання. Вимоги ринку праці до фахівця. Організація конкуренторозвиваючого навчального процесу у ВНЗ. Сучасні можливості розвитку конкурентоспроможності майбутнього фахівця у ВНЗ: досвід розвинених зарубіжних країн).

III. Головні аспекти і підходи до формування конкурентоспроможності особистості.

Тема 6. Економічний аспект конкурентоспроможності особистості. (Сутність економічної конкуренції. Особливості економічної конкуренції. Види економічної конкуренції. Функції конкуренції. Методи економічної конкуренції. Ринок монополістичної конкуренції. Теорії

економічної конкуренції. Економічна компонента фахової діяльності. Конкуренція в сучасному суспільстві. Значення конкуренції).

Тема 7. Валеологічний аспект конкурентоспроможності особистості. (Сучасна концепція здоров'я. Фізичне здоров'я та його складові. Психічне здоров'я та його складові. Соціальне здоров'я та його складові. Професійне здоров'я. Діагностика показників здоров'я. Здоровий спосіб життя та його складові. Формування навичок здорового способу життя. Сучасні здоров'язберігаючі й оздоровчі технології).

Тема 8. Акмеологічний підхід конкурентоспроможності особистості. (Акмеологія як галузь психологічного знання. Конкуренентоспроможність особистості з позицій акмеології. Структура акмеологічного підходу до розвитку професіоналізму. Акмеологічні закони. Акмеологія професійного становлення. Шлях до професійної майстерності з позицій акмеології).

Тема 9. Поведінковий аспект конкурентоспроможності особистості. (Проблема становлення і вибору життєвої позиції особистості. Життєва позиція і її реалізація в професійній діяльності. Вплив життєвої позиції особистості на її життя і професійну діяльність. Пасивна позиція особистості і її реалізація в професійній діяльності. Активна позиція особистості і її реалізація в професійній діяльності. Особливості організації професійної діяльності з врахуванням поведінкового аспекту).

IV. Стратегії досягнення життєвого і професійного успіху як шлях забезпечення конкурентоспроможності особистості.

Тема 10. Стратегія успіху Ф. Скіннера: особливості та специфіка реалізації. (Життєвий шлях Ф. Скіннера і вибір професії. Навчання і робота над освоєнням фаху психолога. Шлях до вершин професійної майстерності. Наукова діяльність і розробка над власними теоріями. Теорії Скіннера і його внесок у психологічну науку. Соціальні теорії Скіннера. Результати діяльності та суспільне визнання).

Тема 11. Стратегія успіху за А. Маслоу: особливості побудови та реалізації. (Освоєння фаху А. Маслоу. Розроб-

ка власних наукових теорій. Дослідження особистостей, що самоактуалізуються. Теорія самоактуалізації і її вплив на наукову психологію. Шлях до самоактуалізації і досягнення життєвого та професійного успіху. Особливості та наслідки реалізації стратегії самоактуалізації особистості. Складові самоактуалізації. Визначення рівня самоактуалізації. Теорія і практика самоактуалізації особистості з позицій сьогодення).

Тема 12. Стратегії успіху за С. Кові: теоретичні основи та особливості побудови. (Дослідження стратегій життєвого і професійного успіху видатних людей. Принципи побудови ефективних стратегій досягнення успіху. Основні навички, необхідні для досягнення успіху та їхній розвиток. Робота над собою з позицій досягнення успіху. Налагодження взаємодії з оточуючими з позицій досягнення успіху. Організація професійної діяльності з позицій досягнення успіху).

V. Вимоги ринку праці до фахівця в сучасних умовах та забезпечення його конкурентоспроможності.

Тема 13. Особливості працевлаштування професійного психолога у ринкових умовах. (Вимоги працедавців до фахового психолога. Критерії розвитку конкурентоспроможності особистості. Основи фахової самопрезентації. Стратегії пошуку роботи фахових психологів).

Тема 14. Побудова індивідуальної стратегії забезпечення життєвого і професійного успіху та особливості її реалізації. (Компоненти індивідуальної стратегії та умови їхньої успішної реалізації. Детермінанти життєвого та професійного успіху та їх врахування при побудові стратегії. Індивідуально-психологічні особливості та їхнє врахування при побудові стратегії. Побудова індивідуальної стратегії. Робота над реалізацією індивідуальної стратегії. Оцінка результатів та внесення коректив при роботі за індивідуальною стратегією).

VI. Технології підвищення конкурентоспроможності особистості в процесі самовдосконалення.

Тема 15. Психологічні засади розвитку конкурентоспроможності особистості. (Базові характеристики конкурентоспроможності особистості. Технологія розвитку конкурентоспроможності. Змісто-

вий аспект конкурентоспроможності. Емоційний аспект конкурентоспроможності. Поведінковий аспект конкурентоспроможності. Інтелектуальний аспект конкурентоспроможності. Професійна деформація і конкурентоспроможності особистості).

Тема 16. Коучінг як інтерактивна технологія розвитку потенціалу особистості. (Поняття про коучінг. Коучніг як освітня технологія. Коучніг в професійній діяльності. Організація коучінгу для саморозвитку. Організація коучінгу в процесі навчання. Організація коучінгу в професійній діяльності).

Апробація розробленого спецкурсу була здійснена протягом осіннього семестру 2016/2017 навчального року, протягом якого спецкурс «Психологія конкурентоспроможної особистості» викладався магістрам спеціальності «Психологія», (у дещо скороченому вигляді: 16 год. лекційних і 32 год. практичних занять), що дає підстави констатувати наступне. Спецкурс викликав інтерес у майбутніх фахових психологів, більшість із них виявили бажання не лише освоїти набуті знання, але й використати їх для підвищення власної конкурентоспроможності шляхом активізації особистісного розвитку. Вони не лише активно долучалися до обговорення винесених на розгляд питань з запропонованих тем, але й самі займалися пошуком додаткового матеріалу, який використовували для виступів під час практичних занять тощо. Найактивніші навіть робили конструктивні пропозиції щодо включення у спецкурс нових тем, розгляду запропонованих питань під іншим ракурсом, а також пропонували внести певні зміни у процес викладання та ін. Загалом, необхідно відзначити, що інформація як про хід, так і особливості викладання спецкурсу, а також про реакцію та ставлення до нього студентів, (як і про необхідні корективи), заслуговує окремої публікації.

Після апробації даного курсу передбачено здійснити оцінку його ефективності, потім доповнити новими матеріалами; а також завершити роботу з розробки до кожної теми практичних занять, які б передбачали застосування нових підходів як до виховання і навчання майбутніх фахівців, так і формування

конкурентоспроможності їхньої особистості в сучасних умовах.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

1. Аналітичне дослідження проблеми, яка перебуває у центрі розгляду, дозволило констатувати, що сучасний стан розвитку психологічної науки і практики дозволяє розробити раціональний підхід до її вирішення, який реалізує модель процесу формування конкурентоспроможності особистості фахівця.

2. Сформований у результаті проведеного дослідження підхід може бути реалізований за допомогою складання і викладання майбутнім фаховим психологам навчального спецкурсу «Психологія конкурентоспроможної особистості», який передбачено читати магістрам психологам.

3. Апробація розробленого та впровадженого спецкурсу дозволяє стверджувати, що внаслідок його викладання відбувається активізація і оптимізація процесу формування конкурентоспроможності майбутніх фахових психологів, оскільки дозволяє зробити його усвідомленим і цілеспрямованим, викликає зацікавленість у студентів і бажання скористатися отриманими знаннями та набутими вміннями.

У майбутньому передбачено провести емпіричне дослідження, для з'ясування ставлення студентів до даного спецкурсу, з тим, щоб внести у нього необхідні корективи, враховуючи як наявний досвід його викладання, так і побажання студентів.

Список бібліографічних посилань

1. Алексеева А.В. Професійна конкурентоздатність особистості: психологічний аспект. *Психологія праці та управління*: зб. наукових праць VI Міжнародної науково-практичної конференції. Ч. 1. Київ: ПК ДСЗУ, 2009. С. 147–153.
2. Андреев В.И. Конкурентология: учебный курс для творческого развития конкурентоспособности. Казань: Центр инновационных технологий, 2004. 468 с.
3. Аткинсон М., Рае Ч.Т. Пошаговая система: Наука и искусство коучинга. Київ: Companion Group, 2009. 256 с.
4. Бегидова С.Н., Хазова С.А., Мозгот В.Г. Развитие конкурентоспособной личности учащихся как целевой ориентир системы образования. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitiye-konkurentosposobnoy-lichnosti-uchaschihsya-kak-tsелеvoy-orientir-sistemy-obrazovaniya>.
5. Бушуева М. Е. Психологические основы становления конкурентоспособного специалиста в процессе обучения. URL: <http://www.sworld.com.ua/konfer27/742.pdf>.

6. Васильев И.Н. Конкурентоспособность как акмеологический феномен. *Наука и современность. Психологические науки*. 2010. С. 69–72.
7. Галаган Л.В. Сутність конкурентоздатності людини як економічного суб'єкта. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znrip/1/2010_25/Galagan.pdf.
8. Голви Т. Максимальная самореализация: Работа как внутренняя игра. Фокус, обучение, удальство и мобильность на рабочем месте. М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. 264 с.
9. Гура Т.В. Психологія досягнення успіху як напрям розвитку конкурентоспроможності майбутніх ІТ-фахівців. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 4. С. 105–111.
10. Данилова Т.А. Формирование конкурентоспособности личности в образовательном процессе ВУЗа. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2008. №88. С. 270–275. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-konkurentosposobnoy-lichnosti-v-obrazovatelnom-protssesse-vuza>.
11. Кові С. Р. Сім звичок надзвичайно ефективних людей. 2-е вид., стер. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 384 с.
12. Корнейченко Н. В. Конкурентоспособность будущего специалиста как показатель качества его подготовки. *Вестник АГТУ*. 2007. № 6. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/konkurentosposobnost-buduschego-spetsialista-kak-pokazatel-kachestva-ego-podgotovki>
13. Коллінз Д., Хансен М.Т. Величні за власним вибором. Київ: Наш Формат, 2016. 368 с.
14. Кузьмина Н.В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования. М.: ИЦПКС, 2001. 144 с.
15. Митина Л.М. Психология развития конкурентоспособной личности. М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: МОДЭК, 2002. 400 с.
16. Ортікова Н.В. Теоретичний аналіз проблеми формування конкурентоспроможності молодих спеціалістів у сучасних ринкових умовах. *Науковий часопис Національного пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова*. Київ, 2006. Вип. 15(39). С. 188–191.
17. Подосинников С.А. Психология конкурентоспособности: монография. Астрахань: Астраханский университет, 2008. 84 с.
18. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців: монографія / Дегтярьова Г.С., Козяр М.М., Матійків І.М., Руденко Л.А., Шидаєко А.В.; за ред. Руденко Л.А.. Київ, 2012. 170 с.
19. Резник С.Д., Сочилова А.А. Основы личной конкурентоспособности. Учеб. пособие. М.: ИНФРА-М, 2010. 181 с.
20. Резник С.Д. Конкурентоспособность выпускника российского вуза: системы и механизмы формирования: монография. Пенза, 2012. 283 с.
21. Романова С.М. Коучінг як нова технологія в професійній освіті. URL: <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/viewFile/2145/2136>
22. Романовський О.Г., Михайличенко В.Є. Філософія досягнення успіху. Психологічний аспект: Підручник. Харків: ХПІ, 2007. 592 с.
23. Савчук С.И. Основы теории конкурентоспособности. Мариуполь: Рената, 2007. 519 с.
24. Черновол Н.М. Валеологічні аспекти професійної підготовки студентів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 2. С. 94–99.
25. Шаповалов В.И. Конкурентоспособность специалиста. *Высшее образование в России*. 2005. № 10. С. 96–101.

References

1. Alyeksyeveva, A.V. (2009). Professional competitiveness of the individual: the psychological aspect. *Psychology of Labor and Management: a collection of scientific works of the 5th International Scientific and Practical Conference*. Part 1. Kyiv: IPC SSSU. 147–153. (in Ukr).
2. Andreev, V.Y. (2004). Competitiveness: a training course for creative competitiveness development. Kazan: Center for Innovative Technologies. 468 p. (in Rus).
3. Atkynson, M., Rae C.T. (2009). Step-by-Step System: Science and Art of Coaching. Kyiv: Companion Group. 256 s. (in Rus).
4. Begydova, S., & Khazova, S., & Moztog, V. Development of the competitive personality of students as a target orientation of the system of education. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/razvitiie-konkurentosposobnoy-lichnosti-uchaschihsya-kak-tselevoy-orientir-sistemy-obshchego-obrazovaniya> (in Rus).
5. Bushueva, M.E. Psychological foundations of becoming a competitive specialist in the learning process. Retrieved from <http://www.sworld.com.ua/konfer27/742.pdf> (in Rus).
6. Vasiliev, Y.N. (2010). Competitiveness as an acmeological phenomenon. *Science and modernity. Psychological sciences*. 69–72. (in Rus).
7. Galagan, L.V. (2010). *The essence of the competitiveness of the people of the economical sub-category*. Retrieved from http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/znrip/1/2010_25/Galagan.pdf (in Ukr).
8. Golvy, T. (2007). *Maximum self-realization: Work as an internal game. Focus, training, pleasure and mobility in the workplace*. Moscow: Al'pyna Byznes Buks, 264 s. (in Rus).
9. Gura, T.V. (2013). Psychology of success as a direction for the development of the competitiveness of future IT professionals. *The theory and practice of social systems management*. 4. 105–111. (in Ukr).
10. Danylova, T.A. (2008). Formation of the competitiveness of the individual in the educational process of the university. *News of the Russian State Pedagogical University. A.I. Herzen*. 88. 270–275. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-konkurentosposobnoy-lichnosti-v-obrazovatelnom-protssesse-vuza>. (in Rus).
11. Kovi, S.R. (2016). Seven is the most inveterate effektivnyh people. 2-ed., ster. Kharkiv: Family Leisure Club. 384 s. (in Ukr).
12. Korneychenko, N.V. (2007). Future competitiveness as an indicator of the quality of its training. *Herald ASTU*. 6. Retrieved from <http://cyberleninka.ru/article/n/konkurentosposobnost-buduschego-spetsialista-kak-pokazatel-kachestva-ego-podgotovki> (in Rus).
13. Kollinz, D. & Khansen, M.N. (2016). Great on your own choice. Kyiv: Our Format, 368 s. (in Ukr).
14. Kuzmina, N.V. (2001). Akmeologicheskaya theory of improving the quality of training specialists in education. Moscow: YTsPKS. 144 s. (in Rus).
15. Mytyna, L.M. (2002). Psychology of development of competitive personality. Moscow: Moscow Psychological and Social Institute; Voronezh: MODEK. 400 s. (in Rus).

16. Ortikova, N.V. (2006). Theoretical analysis of the problem of forming the competitiveness of young specialists in modern market conditions. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov*. Kyiv. 15 (39). 188–191. (in Ukr).
17. Podosynnykov, S.A. (2008). Psychology of competitiveness: monograph. Astrakhan: Astrakhan University. 84 s. (in Rus).
18. Psychological aspects of professional training of competitive specialists: monograph (2012) / Degtyareva, G.S., Kozyar, M.M., Matiikov, I.M., Rudenko, L.A., Shidelko, A.V.; In L.A. Rudenko (Ed.). Kyiv. 170 s. (in Ukr).
19. Reznik, S.D. & Sochylova, A.A. (2010). Fundamentals of personal competitiveness. Moscow, YNFRA-M. 181 s. (in Rus).
20. Reznik, S.D. (2012). Competitiveness of the graduate of the Russian university: systems and mechanisms of formation. Penza, 283 s. (in Rus).
21. Romanova, S.M. Coaching as a new technology in vocational education. Retrieved from <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/viewFile/2145/2136> (in Ukr).
22. Romanovs'kyi, O.G. & Mykhaylychenko, V.Ye. (2007). The philosophy of success. Psychological aspect. Kharkiv: NTU "KhPI". 592 s. (in Ukr).
23. Savchuk, S.Y. (2007). The fundamentals of the theory of competitiveness. Maryupol: Renata. 519 s. (in Rus).
24. Chernovol, N.M. (2012). Vallological aspects of professional training of students. *Pedagogy and psychology of professional education*. 2. 94–99. (in Ukr).
25. Shapovalov, V.Y. (2005). *Competitiveness of a specialist. Higher education in Russia*. 10. 96–101. (in Rus).

VINTYUK Yuriy,

Ph.D in Psychology, Associate Professor of the Theoretical and Practical Psychology Department,
National University "Lviv Polytechnic"
e-mail: yurvin@ukr.net

**ELABORATION OF THE EDUCATIONAL SPECIAL COURSE
"PSYCHOLOGY OF A COMPETITIVE PERSON"**

Abstract. Introduction. The necessity of activity in the current market economy conditions requires the approaches to training of specialists of different profiles to be changed. This also applies to practical psychologists who have to work under the reality when their services have not been sufficiently demanded by our society yet. Under these circumstances, a professional psychologist needs not only to gain an appropriate level of professional competence, but also to find an appropriate sphere for applying his/her knowledge and skills since during previous decades psychologists were not involved in various sectors of the national economy. Our country faced challenges of the world community and its economic system, consequently it requires social development intensification, and the main condition for adapting to existing realities is the formation of a high competitiveness of specialists. Hence, there is the necessity to organize training of psychologists at domestic HEE so as to provide such future specialists an ability to operate at the labour market in competitive conditions.

The purpose is to clarify the existing opportunities for increasing the competitiveness of future professional psychologists during their training at HEE, to develop and implement a rational approach for the elaboration of a specific training course and to elaborate such a special course.

Methods. Analysis, synthesis, specification, modeling, generalization.

Results. Following the literature review in respect the study topic the views of specialists on the formation of the personal competitiveness at HEE in modern conditions are established. Referring to them, a special course "Psychology of a Competitive Personality" intended for future professional psychologists was elaborated. The approbation of a proposed course in the real educational and training process aimed at training of future professional psychologists at HEE was performed.

Originality. Based on the results of our study, a special course "Psychology of a Competitive Personality" was elaborated. It provides for optimization and activation of formation of the personal competitiveness of future professional psychologists. The developed pattern of formation of professional competence of future psychologists includes main topics necessary for achieving the set goal;

for each topic, its main discussed issues are specified. The pattern of the process of formation of a competitive personality adequately reproduces the actual process of training future professional psychologists at HEE. Upon its further testing and updating it can be recommended for introduction into the educational and training process.

Conclusion. An analytical study of the problem being the focus of our attention made it possible to confirm that the current state of psychological science and practice allows one to formulate and implement a rational approach to its solution. The resulting research approach can be implemented by developing and delivering the training course "Psychology of a Competitive Personality" for future professional Master psychologists. The approbation of the developed and implemented special course suggests that as a result of its delivering we can observe the activation and optimization of forming of the competitiveness of future professional psychologists, as it allows it to make it more informed and purposeful, arises interest in students and the desire to take practical advantage of the knowledge and skills gained.

Annotation. The possibilities of improving the competitiveness of the future professional psychologists in the course of their studies at the HEE are considered in the article. The initial assumptions of the study were formulated; an overview of scientific publications on this topic was made as a result of the opinions of experts on the problem and its possible solutions were found out. A rational approach to solving this problem was formed on the basis of the data obtained; its use developed A special course designed to form the competitive future psychologists in the course of their studies at the HEE was elaborated. The information on testing the developed special course was given. The conclusions of the carried out investigation were made and the prospects for further investigation in this direction were outlined.

Keywords: the future professional psychologists' training; work in market conditions; the labour market; competition; educational special course; psychology of a competitive personality; optimization of the specialists' training process.

Одержано редакцією 22.06.2018
Прийнято до публікації 30.06.2018

ГРИБАН Григорій Петрович,

доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України,
заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри фізичного виховання та рекреації,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
e-mail: mr.dya69@gmail.com

УДК 378.016:376

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ – ГОСТРА ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

У статті розглянуто актуальну проблему сучасної педагогічної теорії і практики професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи. Зроблено літературний аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з людьми з обмеженими фізичними можливостями.

Гостра вимога надання цьому питанню особливої уваги педагогів, психологів, соціологів зумовлене тим, що в останні роки значно зростає кількість людей, які за станом свого здоров'я мають ті чи інші обмеження в розвитку. Такі люди у продовж усього життя потребують державної та соціальної допомоги. Особливо це питання стосується дітей та молоді з обмеженими можливостями.

Ключові слова: фахівці; фізичне виховання; спорт; фізична реабілітація; обмежені можливості; професійна підготовка.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашої держави досить гострою проблемою є підготовка висококваліфікованих, компетентних і конкурентоспроможних фахівців, які ефективно відновлюють стан здоров'я дорослих і дітей. Перш за все, це зумовлено тим, що здоров'я населення України в останнє десятиліття має стійку тенденцію до погіршення. За останніми показниками статистичних обстежень в Україні офіційно 2,5 мільйонів людей мають фізичні та розумові обмеження в розвитку. Велика кількість цього показника складають діти та молодь, але при всьому тому, цей контингент майбутнього осередку суспільства не повинен залишатися на узбіччі соціально-культурних процесів, системи людських взаємин і цінностей. Ці діти та молодь мають такі ж права, як і здорові: їм необхідно при можливості здобувати освіту, розвивати свої здібності і професійні якості та в майбутньому приносити користь суспільству та державі.

Життєвий досвід та практика фізичного виховання і спорту вказують на позитивний вплив занять фізичними вправами у реабілітаційному та відновлюва-

ному процесі; у загальному стані дитини з вадами в розвитку; сприяють полегшенню реалізації проблеми навчання та освіти такої дитини її вихованню; формуванні соціалізуючих функцій, які знадобляться їй у майбутній життєдіяльності і суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив вивчити значний досвід з теорії та практики професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у вищій школі. Зокрема, такі її аспекти: професійна підготовка майбутніх фахівців (Ю.Д. Бойчук, О.А. Дубасенюк, М.Б. Євтух, В.І. Наумчук, В.В. Ягупов та інші); професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту (Т.М. Бугеря, Л.Б. Волошко, А.М. Герцик, М.В. Дугчак, Р.П. Карпюк, Т.Ю. Круцевич, Р.В. Клопов, А.П. Конох, О.С. Куц, В.М. Платонов, Є.Н. Приступа, Л.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій); реалізація принципу неперервності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, С.О. Сисоєва, В.О. Кукса, Л.П. Сущенко та інші); проблему дітей з обмеженими фізичними можливостями та корекційну роботу з такими дітьми розглядали І.Д. Бех, В.І. Бондар, В.В. Засенко, Д.В. Лубовський, О.В. Гузій, О.С. Куц, Є.М. Мастюкова, Г.М. Мерсіянова, В.М. Синьов, Є.Ф. Соботович, Л.В. Фомічова, О.П. Хохліна, М.Д. Ярмаченко; особливості реабілітаційної роботи засобами фізичної реабілітації з людьми, що мають обмеження в розвитку, досліджували І.М. Башкін, Т.В. Бойчук, О.М. Вацеба, А.С. Вовканич, Т.В. Дяченко, Ю.О. Ляной, О.К. Марченко, В.М. Мухін; особливості навчання та майбутньої життєдіяльності дітей з обмеженими можливостями опрацьовували І.В. Дмитрієва, В.В. Золотоверх, С.Ю. Конопляста, В.І. Ляшенко, В.А. Липа, Н.О. Мирошниченко, А.К. Одинченко,

В.В. Тарасун, Д.І. Шульженко); соціально-педагогічному захисту дитинства в Україні на державному, регіональному та місцевому рівнях присвятили свої роботи В.М. Алфімов, А.С. Волинець, О.М. Бондаренко, І.Д. Зверева, О.Г. Зінченко, В.П. Зінченко, А.І. Міщик.

Науковий інтерес для нашого дослідження становить досвід реабілітаційної роботи зарубіжних дослідників (С. Bithell, R. Brandt, С. А. Broberg, С. А. Brocks, N. Z. Eming, G. Giddings, Н. Gunn, А. Jones, С. Kell, N. Patton, А. F. Pettersson та ін.), а також досвід у напрямку професійної підготовки фахівців з фізичної терапії та питань, пов'язаних із діяльністю фізичних терапевтів (D. Berkin, В.Е. Gibson, J. Gora, J. Dolecki, В. Maniecka-Aleksandrowicz, S. Chan, L.A. Hale, S. Hayes, S.A. Stiens, А. Szkiefkowska, С. Wikström-Grotell та ін.)

Формулювання цілей статті. Розглянути теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи на основі вітчизняних та іноземних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демократичний розвиток України, зокрема соціальний вектор нашої держави, спрямований на допомогу людям з обмеженими фізичними можливостями, передбачає низку комплексів і заходів стосовно реабілітаційної роботи з ними. Такий напрям державної політики ґрунтується на вітчизняних та міжнародних правових документах щодо соціального захисту інвалідів взагалі та дітей і молоді з обмеженими психофізичними можливостями зокрема.

Нормативно-правову базу професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи складають Закони України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2002), «Про фізичну культуру і спорт» (2011), «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007), Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004). Крім того, державна стратегія оздоровчого напрямку населення викладена в нормативно-правових документах, що регулюють розвиток сфери фізи-

чного виховання, спорту й охорони здоров'я в Україні, зокрема у Цільовій комплексній програмі «Фізичне виховання – здоров'я нації» (1999–2005), Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 роки (2006), Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки (2011), Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: український вимір» на 2012–2020 роки (2011) [1; 2].

У 1991 році Верховною Радою України був прийнятий закон «Про основи соціального захисту інвалідів» і відповідна державна програма. Почала зростати і розгалужуватись кількість організацій державного та недержавного спрямування, які переймаються проблемами людей з обмеженими фізичними можливостями.

За наведеними даними Л.А. Огорелкової (2000), в Україні нараховується близько 600 штатних фахівців з фізичної реабілітації, працюють 28 центрів «Інваспорту», 56 відділень регіональних центрів, переважно у великих містах та 16 областях, 48 фізкультурно-оздоровчих клубів інвалідів у 17 областях, 17 спеціалізованих дитячо-юнацьких реабілітаційних спортивних шкіл. Україна з 2010 року розпочала активно реформувати програми підготовки магістрів у вищих навчальних закладах з напрямку фізичної реабілітації, на що були направлені відповідні накази та постанови.

10 лютого 2010 року вийшов наказ МОН № 99 про Концепцію організації підготовки магістрів в Україні. Згідно з новою концепцією підготовки магістрів, термін навчання зростає до 1,5 років. Пізніше МОН затвердило план дій на виконання Концепції підготовки магістрів в Україні на 2010–2012 роки (Наказ МОН № 165 від 02.03.2010 р. «Про затвердження Програми організації підготовки магістрів в Україні») [3].

Життєвий досвід та практика фізичного виховання і спорту сприяють реалізації проблеми реабілітації людей з обмеженими фізичними можливостями у напрямку освіти, виховання, формування позитивного морального і психофізичного клімату в суспільстві. Фізична реабілітація, це складова лікувальна і профілактична діяльність із застосуванням засобів і методів фізичної культури, еле-

ментів спорту та спортивної підготовки, масажу, фізіотерапії та природних чинників у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану, працездатності, психоемоційної стійкості й адаптаційних резервів організму людей з обмеженими можливостями [4].

У медицині термін «реабілітація» почав використовуватись з початку ХХ-го сторіччя: в 1903 році Франц Йозеф Раттер фон Бус вперше застосовує поняття «реабілітація» у книзі «Система загального піклування над бідними», маючи на увазі благодійну діяльність. Стосовно осіб з вадами в розвитку, або обмеженими можливостями слово «реабілітація» почало вживатись з 1918 року, що пов'язано з організацією в Нью-Йорку Інституту Червоного Хреста для інвалідів. Розвиткові *фізичної реабілітації* в сучасному тлумаченню цього терміну сприяли дві основні історичні події: епідемії поліомієліту з 1890-х до 1950-х років та наслідки двох світових воєн [5].

У науковій літературі частотним є таке трактування явища фізичної реабілітації: «це застосування з лікувальною і профілактичною метою фізичних вправ і природних чинників у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих». Таке визначення збігається з тлумаченням терміна «реабілітація», представленим у резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 48/96 від 20 грудня 1993 року: «Стандартні правила щодо зрівняння можливостей інвалідів». Також у резолюції зазначається, що реабілітація може передбачати заходи збереження і відновлення функцій, або ж компенсацію втраченої чи відсутньої функції [6].

Роль фізичної реабілітації у відновленні здоров'я людей з обмеженими фізичними можливостями має першорядне значення в процесі відновлення. Її слід розглядати як лікувально-педагогічний і виховний процес.

Основним засобом фізичної реабілітації є фізичні вправи і елементи спорту. Систематичне фізичне навантаження поступово викликає в організмі людини позитивні функціональні та структурні зміни. У результаті фізичних вправ можливе поступове підвищення фізичного навантаження. При цьому удосконалюються рухові навички, розвиваються і удосконалюються сила, витривалість, швидкість, гнучкість, спритність [7; 8].

Ніякі інші засоби і методи реабілітації не в змозі замінити фізичні вправи. У результаті фізичних навантажень нормалізуються механізми регуляції, підвищуються адаптаційні можливості організму хворого до динамічно мінливих умов середовища, формуються і зміцнюються нові рухові навички.

Вивчення і узагальнення даних літературних джерел вказує на велику кількість висловлювань, що стосується питання професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, щодо реабілітаційної роботи.

Так, Т. Бугеря вказує на те, що в питанні професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, щодо реабілітаційної роботи недостатньо уваги приділяється питанню підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, які у продовж періоду трудової діяльності працюють у вищих навчальних закладах. Важливе значення у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, щодо реабілітаційної роботи має перегляд навчальних програм, запровадження у навчальний процес новітніх освітніх технологій [9, с. 12].

В. Кукса вважає, що якість підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, що до реабілітаційної роботи буде підвищуватись за умов фундаментальної переорієнтації загальної філософії освіти, зміни оздоровчо-освітньої парадигми в цілому [10, с. 41].

В. Магін зазначає, що професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту буде проводитись більш ефективно, якщо вона заснована на інноваційних технологіях науково-педагогічної освіти.

Л. Суценко вказує на необхідність формування у майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, щодо реабілітаційної роботи професійної компетентності особистості необхідної у майбутньої професійної діяльності [10, с. 277–278]. Крім того, Л. Суценко зазначає, що майбутні фахівці з реабілітації повинні досконало знати складові системи заходів щодо відновлення або компенсації фізичних можливостей та інтелектуальних здібностей [11].

Сучасний стан професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту, щодо реабілітаційної ро-

боти з людьми з обмеженими можливостями передбачає вивчення наступних реабілітаційних дисциплін «Теорія і методика фізичної культури», «Теорія і практика реабілітаційної роботи», «Адаптивна фізична культура».

В період навчання майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту проводиться підготовка у напрямку гуманітарних наук і професійно-орієнтованих медико-біологічних і професійних дисциплін. До яких входять наступні дисципліни: анатомія та динамічна анатомія, спортивна морфологія, фізіологія, біохімія (медико-біологічні); масаж, ЛФК (професійні). Майбутні фахівці з фізичного виховання і спорту проходять курси необхідні для формування знань, умінь і навичок з фізичної культури (гімнастика, туризм, клінічна психологія, фізична релаксація, оздоровчій біг) [11].

Уміння й навички студентів закріплюються на практичних заняттях в процесі щорічної практики. Процес навчання – це складно-інтегрована система, результат якої націлений на формування активної соціальної позиції майбутнього фахівця реабілітолога. Професійна підготовка фахівця виступає, як складна система, орієнтована на задоволення потреб у майбутнього фахівця на даному етапі соціально-економічного розвитку суспільства.

Професіоналізм фахівця – результат тривалого процесу формування його особи: у сім'ї, в колективі навчального закладу, а також в установах подальшої роботи.

Спираючись на сучасні проблеми підготовки фахівці в з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи сьогодні реформи освіти мають бути направлені на інтеграцію природничо-наукової підготовки фахівця в процесі формування його професійно-педагогічної компетентності з врахуванням сучасного стану ринку праці.

Культурний потенціал сформований за час навчання у вузі продуктивно позначається в практичній діяльності фахівця. Тому об'єм навчальної програми розглядається як цільовий орієнтир духовного і тілесного розвитку особистості студента. Єдність духовного, фізичного, етичного виховання виступає як діяльні-

сний компонент навчального процесу, методологічною основою яких є теорія фізичного утворення П. Лесгафта, Г. Шишкової.

Сучасна підготовка фахівці в з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи направлена на надання послуг особам з обмеженими фізичними можливостями. Метою такої роботи є максимально можливий розвиток, підтримання та відновлення втрачених або послаблених рухових функцій та працездатності організму впродовж усього життя. Надання таких послуг включає і випадки, коли повноцінне функціонування рухового апарату та дієздатність можуть бути послаблені чи втрачені у внаслідок старіння, перенесеної травми, захворювання або негативного впливу навколишнього середовища.

Проблеми, які встають перед сучасною вузівською освітою, обумовлені кардинальними змінами змісту не лише самих професійних завдань, але і соціального замовлення на їх рішення.

Висновки. Гостра вимога сьогодення це підготовка висококваліфікованих, компетентних і конкурентоспроможних фахівців, які ефективно відновлюють стан здоров'я дорослих і дітей. Це зумовлено тим, що за останнє десятиліття здоров'я населення України має стійку тенденцію до погіршення. Протистояти такій тенденції можливо тільки завдяки комплексній реалізації оздоровчих програм, масовим заняттям фізичними вправами, здоровому образу життя всього населення України від дітей до дорослих.

Такому напрямку державної політики сприяє підготовка фахівців з фізичного виховання і спорту, здатних розробляти й реалізовувати сучасні комплексні спортивно-оздоровчі та реабілітаційні технології; володіти комплексом теоретичних знань, поєднаних з практичними навичками, вміннями; визначати професійно-значущі і особистісні якості, які є елементами професійної компетенції.

Перспективи подальших досліджень: планується розглянути інноваційні програми підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до спортивно-оздоровчої та реабілітаційної роботи.

Список бібліографічних посилань

1. Долинний Ю.О. Сучасний стан підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у вищих навчальних закладах України. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*: зб. наук. праць / редкол.: В.І. Шахов (голова) [та ін.]. Вінниця: Нілан ЛТД, 2017. Вип. 52. С. 8–87.
2. Казакова С.М., Казаков Е.А. Сучасний стан підготовки і перспективи працевлаштування фахівців з фізичної реабілітації. *Фізична та фізіотерапевтична реабілітація. Реабілітація СПА-технологій*: Матеріали науково-практичної конференції, 29–30 квітня 2009 р. Севастополь, 2009. С. 36–37.
3. Куц О., Лапичак І. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України*: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту. Вип. 6: У 4-х т. Львів: Українські технології, 2002. Т. 2. С. 539–541.
4. Долинний Ю.О. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт*: зб. наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. Вип. 3К(44)14. С. 211–215.
5. Mills R., Tait A. The Convergence of Distance and Conventional Education: Patterns of Flexibility; for the Individual Learner. Routledge, 2002. 208 p.
6. Магин В.А. Контекст модернізації вищого професійного фізкультурного образования. *Теория и практика физической культуры*. 2005. № 4. С. 39–41.
7. Васічкін В.І. Довідник з масажу. Л.: Медицина, 1991. 192 с.
8. Карпюк Р.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців з адаптивного фізичного виховання: теорія та методика [монографія]. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2008. 504 с.
9. Бугеря Т.М. Використання міжпредметних зв'язків в удосконаленні навчальної діяльності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2006. № 3. С. 10–12.
10. Кукса В. Переорієнтація професійної самосвідомості студента – фізреабітолога. *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. 2002. № 4. С. 40–47.
11. Сущенко А.П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект). Запоріжжя: Запорізький держ. ун-т, 2003. 442 с.

References

1. Dolynnyy, Y. (2017). The current state of training of future specialists in physical education and sports for rehabilitation work with children with disabilities in higher educational institutions of Ukraine. *Scientific notes of the Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsiubynsky*: collection of scientific works. Vinnytsya: Nehal LTD. Issue 52. 8–87.
2. Kazakova, S.M., Kazakov, E.A. (2009). Current state of training and prospects of employment of specialists in physical rehabilitation. *Physical and physiotherapeutic rehabilitation. Rehabilitation of Spa Technologies*: Materials of the Scientific and Practical Conference, April 29–30, 2009. Sevastopol. 36–37.
3. Kuts, O., Lapitschak, I. (2002). New technologies and models of preparation of teachers of physical culture. *Young sports science of Ukraine*: collection of scientific works in the field of physical culture and sports. Issue 6: In 4 volumes. Lviv: Ukrainian technologies. Vol. 2. 539–541.
4. Dolynnyy, Y. (2014). Theoretical aspects of professional training of future specialists in physical education and sports for rehabilitation work. *Scientific journal of N.P. Drahomanov NPU. Series № 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture. Physical Culture and Sport*: a collection of scientific works. Kiev: M.P. Drahomanov NPU. Issue 3K(44)14. 211–215.
5. Mills R., Tait A. (2002). The Convergence of Distance and Conventional Education: Patterns of Flexibility; for the Individual Learner. Routledge. 208 p.
6. Magin, VA (2005). Context of modernization of higher professional sports education. *Theory and practice of physical culture*. 4. 39–41.
7. Vasikhkin, V.I. (1991). Massage guide. Leningrad: Medicine. 192 p.
8. Karyuk, R.P. (2008). Professional training of future specialists in adaptive physical education: theory and methodology [monograph]. Lutsk: Volyn Regional Printing House. 504 p.
9. Bugeria, T.M. (2006). Use of interdisciplinary connections in improving the training activities of future specialists in physical rehabilitation. *Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sports*. 3. 10–12.
10. Kuksa, V. (2002). Reorientation of professional self-consciousness of a student-physiotherapy specialist. *Theory and methods of physical education and sport*. 4. 40–47.
11. Sushchenko, L.P. (2003). Professional training of future specialists in physical education and sports (theoretical and methodological aspect). Zaporozhye: Zaporizhzhya State University. 442 p.

HRYBAN Hryhoriy,

Doctor in Pedagogy, Professor, Academician of the Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Chair of Physical Education and Recreation Department, Ivan Franko Zhytomyr State University
e-mail: mr.dya69@gmail.com

**PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS
TO REHABILITATION WORK AS A SHARP REQUIREMENT OF PRESENT TIME**

In the article the issue of the day of modern pedagogical theory is considered practices of professional preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work. The literary analysis of the modern state of professional preparation of future specialists is done on physical education and sport to rehabilitation work with people with the limited physical possibilities.

Sharp requirement of grant this question of the special attention of teachers, psychologists, sociologists, it is

predefined that in the last years considerably grows amount of people which on the state the health have those or other limitations in development. Plenty of people with the limited possibilities is made by children and young people, but at all that, this contingent of future cell of society must not remain on the side of a road of social' no-culturing processes, system of human mutual relations and values. Children and young people have these same rights, as well as healthy: they need at possibility to get

education, develop the capabilities and professional qualities and in the future to be of the use society and state.

On the modern stage of development of Ukraine a sharp enough problems is preparation of highly skilled, competent and competitive specialists which effectively proceed in the state of health of adults and children. Modern preparation is specialists in from physical education and sport to rehabilitation work directed on the grant of services persons with the limited physical possibilities. The purpose of such work is maximally possible development, maintenance, and proceeding in the lost or hyposthenia motive functions and capacity of organism is during all life. The grant of such services includes cases, when the valuable functioning of motive vehicle and capability can be hyposthenia or lost in as a result of senescence, carried trauma, disease or negative influence of environment.

Modern state of professional preparation of future specialists on physical education and sport, in relation to rehabilitation work with people with the limited possibilities «Theory and method of physical culture», «Theory and practice of rehabilitation work», «Adaptive physical culture foresees the study of next rehabilitation disciplines».

In the period of studies of future specialists on physical education and sport preparation in direction of humanities is conducted and professionally oriented medicobiologic and professional disciplines. The followings disciplines enter in which: anatomy and dynamic anatomy, sporting morphology, physiology, biochemistry (medicobiologic); massage, LFK (professional).

Future specialists on physical education and sport poched courses necessary for forming of knowledge's, abilities and skills, from a physical culture (gymnastics, tourism clinical psychology, and physical relaxation, to health-improvement at run).

Ability and skills of students is fastened on practical employments in the process of annual practice. A process of studies is the scalds interwoven system the result of which is aimed at forming of active social position of future rehabilitation specialist. Professional preparation of specialist comes forward, as a difficult system, oriented to satisfaction of necessities for a future specialist on this stage of socio-economic development of society.

Professionalism of specialist is a result of the protracted process of forming of his person: in a monogyny radium, in the collective of educational establishment, and also in establishments of subsequent work.

Leaning on the modern problems of preparation specialists in from physical education and sport to rehabilitation work today's reforms of education must be directed on integration naturally of scientific preparation of specialist in the process of forming of him professionally pedagogical to the competence taking into account a modern market of labor condition.

Vital experience and practice of physical education and sport is instrumental in realization of problem of rehabilitation of people with the limited physical possibilities in direction of education, education, forming of positive moral and psychic physic climate in society. Physical rehabilitation, it is a constituent medical and prophylactic activity with application of facilities and methods of physical culture, elements of sport and sporting preparation, massage, physiotherapy and natural factors, in the complex process of proceeding in a health, bodily condition, capacity, psyche emotions firmness and adaptation backlogs of organism of people, with the limited possibilities.

Keywords: specialists; physical education; sports; physical rehabilitation; limited professional training.

Одержано редакцією 04.07.2018
Прийнято до публікації 18.07.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-23-28

ORCID 0000-0002-8252-8559

ДЕМ'ЯНЮК Віктор Володимирович,

заслужений працівник освіти України,
директор Рівненського економіко-технологічного коледжу,
Національний університет водного господарства та природокористування
e-mail: vic.demianuk@gmail.com

УДК 377

ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНА ПІДГОТОВКА ЯК ПРАКТИЧНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В роботі розкрито зміст феномену професійно-ціннісної підготовки як специфічної системи навчально-виховної роботи. Показано, що професійно-ціннісна підготовка передбачає застосування аксіологічного підходу, у межах якого принципове значення мають позитивно-творчі цінності, а також заохочується формування вмінь якісного вибору цінностей студентом, розвиток його духовного, морального і творчого начал. Обґрунтовується думка, що специфіка професійної діяльності очевидно має визначальний характер для формування індивідуальних, особистісних якостей – в тому числі системи цінностей.

Ключові слова: професійно-ціннісна підготовка; ціннісно-смыслова сфера; аксіологія; педагогіка.

Постановка проблеми. Формування ціннісно-смыслової сфери особистості традиційно пов'язується з освітою, в ме-

жах якої розробляються освітні прийоми та методики, за допомогою яких формуються гармонійні (в аксіологічному сенсі, зокрема) особистості. Молоді люди приходять навчатися до закладу освіти (коледжу, зокрема) з певними ціннісними знаннями і ставленням до світу. Процес професійної підготовки відкриває перед ними нові пізнавальні можливості та професійній перспективі й, водночас, не може не вплинути на їх ціннісно-смыслову сферу. Зміст професійної підготовки має також сформувати стійке переконання у майбутнього фахівця, що від того, якими цінностями він керується у житті, залежить його духовна і творча самореалізація і в майбутній професії,

і загалом у повсякденному житті. З цього випливає, що проблематика професійно-ціннісної підготовки має принципове значення для освітнього процесу й потребує спеціальної дослідницької уваги.

Отож, **метою даної роботи є**, по-перше, розкрити зміст професійно-ціннісної підготовки, по-друге, показати основні стратегії її модернізації в контексті сучасних національних освітніх процесів.

Теоретичне підґрунтя роботи. В контексті дослідження проблематики професійно-ціннісної підготовки принципово важливим для нас є положення, що нині утвердилося в аксіологічній та педагогічній теорії, відповідно до якого визнано взаємозв'язок цінностей зі світоглядом, життєвою позицією особистості, а також визначено, що цінності задають систему пріоритетів, які відіграють провідну роль у системі функціонування механізмів цілепокладання та здійснення належного (в цьому плані є показовими праці таких науковців як-от: В. Андрущенко, І. Бех, О. Вишневський, М. Каган, А. Ленгле, Д. Леонтьєв, Т. Парсонс, В. Сластенин). Залучення теоретичних та практичних доробків вказаних авторів ми розглядаємо як методологічне підґрунтя осмислення проблематики професійно-ціннісної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Передусім зауважимо, що в основі аксіологічного підходу знаходиться положення про визнання людини найвищою соціальною цінністю. Крім того, світ людини можна потрактовувати як світ цінностей, що, очевидно мають, соціальну природу і завжди актуальні в контексті рефлексії смисложиттєвих питань. При цьому цінність постає фундаментальним морально орієнтованим поняттям, що має предметне та суб'єктивне значення, і являє собою узагальнене та стійке уявлення про благо. Зasadничим для аксіологічного підходу є застосування для аналізу суспільних реалій категорій «благо» і «цінність», «ціннісна орієнтація», «оцінка», «вибір», «бажане», «належне», «краще», «гірше» тощо. У межах аксіологічного підходу проголошується принципове значення позитивно-творчих цінностей, а також якісного вибору цінностей для формування ціннісних орієнтацій особи-

стості, розвитку її духовного, морального і творчого начал, вплив змісту ціннісно-сислової сфери особистості на результати життєдіяльності.

Завдяки аксіологічному підходу можна розкрити сутнісно-змістовний аспект професійно-ціннісної підготовки, що, у свою чергу, дозволяє виявити закономірності її організації та здійснення, практичні механізми функціонування. При цьому необхідно пам'ятати, що студентство являє собою особливе соціальне утворення. Очевидно увібравши в себе попередні, в тому числі ціннісний досвід, студентство залишається відкритим для перетворень та змін. Відомий український педагог Іван Зязюн вказував на те, що студентство є найменш консервативним та найменш традиційним за своїми цінностями і ціннісними орієнтаціями соціальна група [1, с. 176]. Своєю чергою, така відкритість до перетворень (наприклад, ціннісного характеру) не може не бути використана у процесі професійно-ціннісної підготовки майбутніх фахівців.

Практичним втіленням аксіологічного підходу в практиці професійно-ціннісної підготовки можна вважати сформульовані українською дослідницею Наталією Ткачовою напрями освітньої діяльності: 1) цілеспрямоване формування ціннісної свідомості, закріплення системи соціально-значущих знань, переконань ціннісного плану; 2) розвиток емоційно-чуттєвої та волювільної сфер, особистісних якостей згідно з визначеними гуманістичними цінностями; 3) формування умінь-цінностей ключових компетенцій, звичок ціннісного характеру, забезпечення набуття досвіду практичної поведінки, здійснення дій, вчинків, що узгоджуються із засвоєними на теоретичному рівні цінностями [2, с. 49]. Між тим, російська дослідниця Олена Єрошнікова розмірковуючи про реалізацію аксіологічного підходу в освітній практиці вказує на те, що сучасна вища освіта передбачає постійне й послідовне формування «діалектичної тріади»: ціннісна свідомість – ціннісне ставлення – ціннісна поведінка, де аксіологічні орієнтири професійної підготовки формуються на основі функціонуючих в суспільстві універсальних цінностей, вагомих для про-

фесійного середовища – спеціальних цінностей, і, властивих конкретній особистості – особистісних цінностей. Усі ці цінності об'єктивуються (опредмечуються) в ціннісні установки, складають принципи відображення соціальної, професійної та особистісної реальності, стають регуляторами поведінки студентів [3, с. 10]. Додамо, що сферою об'єктивації вказаних цінностей ми вважаємо ціннісно-смыслову сферу. Тут ми виходимо з того, що змістовною специфікою цінностей є їх здатність виконувати орієнтирні функції, бути критерієм життєвих вподобань, визначати характер життєвих смислів особистості, її відношення до життя. Отож аксіологічний підхід залучений до сфери професійної підготовки створює реальні передумови для формування ціннісно-смысловой сфери шляхом залучення в різний спосіб студентів коледжу до осмислення та практичного утвердження морально-етичних цінностей.

Зміст та характер професійно-ціннісної підготовки майбутніх фахівців економіко-технологічного напрямку зумовлені специфікою їх професійною діяльності. Фактично ми маємо говорити, що професійно-ціннісна підготовка майбутніх фахівців передбачає створення системи цінностей, що є релевантною завданням професійної діяльності. Елементами такої системи вбачаємо: 1) загальнолюдські цінності (гуманізм, толерантність, альтруїзм); 2) цінності саморозвитку (розвиток професійних вмінь та якостей, самовдосконалення, оволодіння актуальними знаннями та сучасними технологіями); 3) цінності професійного самоствердження (актуальність професії, її соціальна значимість, професійне визнання); 4) цінності самореалізації (творчий характер професійної діяльності, можливість участі у соціальних проектах, участь у соціальних змінах); 5) цінності прагматичного характеру (гідна винагорода, кар'єрне зростання). Вказані цінності для майбутнього фахівця є принципово необхідними, адже постають в якості моральних та культурних домінант, є основою формування та функціонування ціннісно-смысловой сфери. Остання і є тим життєдайним ґрунтом, на якому відбувається розкриття, реалі-

зація особистості, її духовного і творчого внутрішнього потенціалу.

Важливість професійно-ціннісної підготовки зумовлена і тим фактом, що сформованість ціннісно-смысловой сфери, стабільність ціннісних орієнтацій виступають базисом мотивацій та інтересу до професійної діяльності. «Мотивація і інтерес виникають в свідомості особистості як спонукальні сили до дії, які засновані на внутрішніх утвореннях, – таких, як ціннісні орієнтації. Вони визначають значимі для людини предмети і явища, в тому числі, формують професійну позицію» [4, с. 83]. З іншого боку, концептуальні завдання професійно-ціннісної підготовки корелюють із стратегіями гуманізації і гуманітаризації, що покликані невілювати негативні прояви морально-етичної та ціннісної кризи, характерних сучасному суспільству (українському, зокрема). Стратегія гуманізації передбачає єдність загальнокультурного, соціально-морального і професійного розвитку особистості і, водночас стверджує полісуб'єктну сутність суспільного діалогу. Натомість гуманітаризація суспільства полягає у підвищенні рівня значущості комплексу гуманітарних дисциплін, в першу чергу, філософії, за допомогою яких відбувається залучення особистості до гуманітарної культури, тобто до цінностей, вироблених протягом історії людства філософією, мистецтвом і релігією [5, с. 246].

Окрему увагу необхідно зосередити на тих функціях, що на наше переконання має виконувати професійно-ціннісна підготовка студентів коледжу. Зокрема ми вважаємо, що до таких функцій обґрунтовано віднести:

1) створювати можливості для залучення студента до надбань сучасної аксіологічної теорії, що є фундаментальною передумовою формування його ціннісно-смысловой сфери;

2) забезпечувати ціннісну основу майбутньої професійної діяльності, зокрема у частині формування ціннісних уявлень про значення професійної діяльності в соціальному та індивідуальному вимірах;

3) мотивувати на творче та відповідальне здійснення професійної діяльності, спрямовувати майбутнього фахівця

на цінність реалізованої професійної діяльності та її результативність;

4) детермінувати зміст та характер руху людини в професії, можливості її особистісного розвитку і професійного становлення.

Викладене, на нашу думку, дозволяє констатувати важливий зв'язок між ціннісно-орієнтованою підготовкою, успіхом щодо формуванням ціннісно-сміслової сфери та змістом, зокрема ціннісним, й характером майбутньої професійної діяльності. Є підстави говорити про можливість впливати на подальший розвиток особистості та специфіку її професійного становлення ще у період здобуття вищої освіти (в рамках певної професійної кваліфікації). Сформованість ціннісно-сміслової сфери у значній мірі дозволяє стверджувати про значний потенціал духовного зростання та перспективність траєкторії професійного розвитку.

Формування ціннісно-сміслової сфери особистості засобами вищої освіти (тобто шляхом вивчення відповідних дисциплін навчального плану та участі у продуманих та системно організованих заходах поза навчальним процесом) відбувається через раціональне засвоєння науково представленої системи знань та емоційне переживання різноманітних життєвих ситуацій, що пропонуються в межах позаурочних заходів. Отож заклад вищої освіти (у нашому випадку - коледж) покликаний створити специфічне середовище, що має забезпечувати передумови усвідомлення студентом власної суб'єктності та відповідного потенціалу щодо участі соціокультурних процесів.

Змістовні особливості ціннісно-орієнтованої підготовки детермінуються низкою принципових позицій, серед яких ми вважаємо за необхідне виокремити такі:

1) методики ціннісно-орієнтованої підготовки є невід'ємним елементом методології професійної підготовки, а завдання ціннісно-орієнтованої підготовки реалізуються із застосуванням усіх компонентів професійної підготовки студентів коледжу;

2) в основу ціннісно-орієнтованої підготовки відповідно до особистісної парадигми освіти покладено ідею самоцінності студента, що визначає його суб'єктом навчального процесу, актором про-

цесу формування ціннісно-сміслової сфери;

3) методики ціннісно-орієнтованої підготовки не можуть не апелювати до індивідуального ціннісного досвіду студента, його потреб в контексті формування ціннісно-сміслової сфери, без чого неможлива духовна зрілість;

4) ціннісно-орієнтована підготовка має випереджальний характер, що забезпечується формуванням професійних компетентностей (когнітивних і морально-аксіологічних) і розвитком якостей майбутнього фахівця в процесі навчально-професійної діяльності;

5) зміст ціннісно-орієнтованої підготовки має співвідноситься з закономірностями професійного становлення особистості і, водночас, визначати організацією навчально-просторового середовища у закладі професійної освіти.

Зрештою, набуті у процесі професійної, зокрема професійно-ціннісної підготовки, цінності й ціннісні орієнтації, впливаючи на ситуативні мотиви особистості, її свідомість та підсвідомість, є базисом для формування життєвої позиції. Спеціальні дослідження показують, ціннісно-сміслова сфера має визначальний характер для діяльності інтелекту, що зумовлює важливість формування стійких ціннісних орієнтацій для професійного становлення особистості [6]. Зміст професійно-ціннісної підготовки очевидно зумовлений завданням розвитку професійно значимого, духовно-морального, творчого досвіду особистості студента коледжу, спрямованості його на ціннісні результати у всіх сферах життєдіяльності. Реалізація вказаних завдань не може не базуватися на аксіологічному підході до професійної освіти, що передбачає розуміння суті і соціальної природи цінностей, передбачає рефлексію смисложиттєвих питань з позицій позитивно-творчих цінностей, визначає якісний вибір цінностей для формування ціннісних орієнтирів особистості [3, с. 14].

Своєю чергою, українська дослідниця Наталя Шемигон у своїх працях звертається до психолого-педагогічного напряму розгляду проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій через аналіз механізму їх формування та впливу на розвиток особистості в освітньому процесі. При цьому, дослідниця акцентує увагу на тому, що

категорія «цінність» пов'язана з духовним змістом життя людей, є найважливішим елементом культури, котрий звеличує людину, формує її духовні орієнтири, надає життєдіяльності певний сенс. Наталя Шемигон також слушно вказує на те, що особистісні цінності виступають ланкою між значенням та змістом, між суспільним та індивідуальним буттям, відбиваючись у свідомості людини як ціннісні орієнтації [7].

Отже, професійно-ціннісна підготовка майбутніх фахівців в сучасних умовах передбачає вивчення і застосування аксіологічних знань з метою наповнення освітньо-виховного процесу ціннісним змістом, формування стійкої ціннісно-сміслової сфери майбутніх фахівців відповідного профілю. Недооцінка аксіологічної складової професійної підготовки тягне за собою серйозні наслідки у вигляді неналежного формування професійних компетенцій. З іншого боку, активне засвоєння суспільно схвалених цінностей, формування професійних ціннісних орієнтацій, розбудова ціннісно-сміслової сфери є важливою складовою професійної компетентності майбутніх фахівців й детермінує їх конкурентоспроможність в професійній діяльності в сучасних суспільно-економічних умовах. Сформована ціннісно-сміслова сфера виступатиме основою професійної та пізнавальної діяльності, ґрунтом життєвої позиції та активності людини, критерієм її готовності до професійної діяльності у зв'язку з духовними та культурними цінностями.

Висновки. На підставі вище викладених положень обґрунтовано стверджувати, що фундаментальним завданням професійної, зокрема професійно-ціннісної підготовки, є формування фахівця, який володіє не тільки певним рівнем компетенцій, а й приступає до трудової діяльності із сформованою ціннісно-смісловою сферою, здатен приймати самостійні та зважені рішення, сприймається соціальним оточенням (зокрема, колегами) як особистість. Це тим більше актуально, якщо зважити на ціннісні пріоритети, що їх актуалізують євроінтеграційні прагнення України. Поряд зі зростаючою потребою в кваліфікованих кадрах для реалізації актуальних завдань

сучасного державотворення постає необхідність детального вивчення психолого-педагогічних чинників ціннісно-орієнтованої підготовки, що впливають на процес їхнього духовного та професійного становлення, а також умов, які в значній мірі сприяють формуванню ціннісно-сміслової сфери студентів коледжу, що, безперечно має вплив їх майбутню професійну діяльність. З іншого боку, специфіка професійної діяльності очевидно має визначальний характер для формування індивідуальних, особистісних якостей – в тому числі системи цінностей, відповідних їй орієнтацій, що сукупно утворюють ціннісно-сміслову сферу людини і є фундаментом її подальшого професійного розвитку.

Список бібліографічних посилань

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: [посібник]. Київ: МАУП, 2000. 312 с.
2. Ткачова Н.І. Формування особистості учня у навчально-виховному процесі. Харків: Основа, Тріада+, 2007. 208 с.
3. Ерошенкова Е.И. Аксиологические ориентиры образовательной реальности: от истоков к современности профессионального образования. *Gaudeamus*. 2016. № 4. С.9–14.
4. Воденникова Л.А. Значение профессиональных ценностных ориентаций в подготовке компетентных педагогов-дефектологов. *Современная высшая школа: инновационный аспект*. 2013. № 2. С. 83–86.
5. Каранфилова Е.В. Философские стратегии в ценностно-нормативной парадигме общества. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 107(4). С. 244–247.
6. Шемигон Н.Ю. Криза фундаментальних норм суспільної та індивідуальної свідомості. *Інтенсифікація професійної підготовки студентів у навчальних закладах гуманітарної спрямованості*: зб. наук. праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. Харків: Принт Дизайн, 2003. С. 185–190.
7. Шемигон Н.Ю. Роль ціннісних орієнтацій у процесі підготовки майбутніх вчителів. *Проблеми оновлення змісту та методів навчання у закладах освіти*: зб. наук. праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. Харків-Луганськ: Стильіздат, 2003. С. 178–184.

References

1. Zyazyun, I.A. (2000). Pedagogy of good: ideals and realities: [manual]. Kyiv: MAUP. 312 p.
2. Tkacheva, N.I. (2007). Formation of the student's personality in the educational process. Kharkiv: Osнова, Triada+. 208 p.
3. Eroshenkova, E.I. (2016). Axiological reference points of educational reality: from the sources to the present of vocational education. *Gaudeamus*. 4. 9–14.
4. Vodennikova, L.A. (2013). The value of professional value orientations in the training of competent pedagogues-defectologists. *Modern High School: An Innovative Aspect*. 2. 83–86.
5. Karanfilova, E.V. (2016). Philosophical strategies in the value-normative paradigm of society. *Gileia: Scientific Bulletin*. Issue 107 (4). 244-247.

6. Shemigon, N.Yu. (2003). The crisis of fundamental norms of social and individual consciousness. *Intensification of professional training of students in educational institutions of the humanities: a collection of scientific works*. Problems of contemporary art and culture. Kharkov: Print Design. 185–190.
7. Shemigon, N.Yu. (2003). The role of value orientations in the process of preparing future teachers. *Problems of updating the content and methods of teaching in educational institutions: a collection of scientific works*. Problems of contemporary art and culture. Kharkiv-Lugansk: StyleIzdat. 178–184.

DEMIANIUK Victor,

Honored Worker of Education of Ukraine, director of Rivne Economics-and-Technologies College of National University of Water Management and Nature Management
e-mail: vic.demianuk@gmail.com

PROFESSIONAL-AND-VALUE TRAINING AS A PRACTICAL MEANS OF FORMATION OF FUTURE PROFESSIONALS' VALUE-AND-SENSE SPHERE

Abstract. The meaning of phenomenon of professional value training as a specific system of educational work is exposed in the article. It is shown that professional value training presages using of axiological approach in which boundaries positively creative values have fundamental meanings, while formation student's skills of qualitative selection, development his spiritual, moral and creative foundations are encouraged. It is determined that sphere of objectification of values is value semantic sphere, because the specificity of values are their ability to perform landmark functions, to determine the nature of the vital meaning of the individual.

It is based that formation of value semantic sphere of a personality by means of higher education implies creations a specific educational environment, that have to provide preconditions for participation in socio-cultural

processes, that promote objectification of values and formation of values' orientation. At the same time, it is shown specificity of professional activity obviously has defining character for formation individual personal qualities, including system of values.

Active assimilation of approved values by society, formation of professional values orientations, development of value semantic sphere are important components of professional competence of future specialists and determine their competitiveness in professional activity in modern socio-economic conditions.

Keywords: professional value training; value – semantic sphere; axiology; pedagogy.

Одержано редакцією 04.10.2018
Прийнято до публікації 18.10.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-28-34
ORCID 0000-0002-5804-4941

ДОЛИННИЙ Юрій Олексійович,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторант кафедри педагогіки і методики технологічної освіти, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
e-mail: mr.dya69@gmail.com

УДК 378.016:376

СТАТИСТИЧНА ОБРОБКА ПОКАЗНИКІВ МОТИВАЦІЙНОГО ТА КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДО РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

У статті розглянуто показники мотиваційного та когнітивного компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

При вирішенні завдань дослідження реалізації практичної складової системи професійної підготовки фахівців з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями була застосована математична статистика. Для перевірки достовірності покращення результатів контрольних тестів значення F розрахункового порівнювались з критичними F_{α, ν_1, ν_2} із таблиці теоретичного розподілення Фішера для $\alpha=0,05$.

Проведені дослідження дають підставу стверджувати, що впровадження експериментальної «Програми підготовки фахівців з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями» у навчальний процес майбутніх бакалаврів з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями суттєво впливає на рівень мотиваційного

та когнітивного компонента готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності.

Ключові слова: фахівці; дослідження; експеримент; реабілітація; фізичне виховання; діти; обмежені фізичні можливості.

Постановка проблеми. Актуальною проблемою сучасної педагогічної теорії і практики є процеси професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями у вищій школі. Підвищена увага до цього питання великої кількості педагогів, психологів, соціологів зумовлена тим, що діти з обмеженими фізичними можливостями в сучасному демократичному суспільстві не мають права залишатися на узбіччі соціально-культурних процесів, системи людських взаємин і цінностей. Ці діти мають такі

ж права, як і здорові: їм необхідно повноцінно навчатися, отримувати загальну освіту та в майбутньому приносити користь суспільству та державі.

Обмеження життєдіяльності визначається повною або частковою втратою здатності чи можливості до самообслуговування, самостійного пересування, орієнтації, спілкування, навчання, контролювання своєї поведінки, а також значним обмеженням обсягу трудової діяльності [1].

Життєвий досвід, практика фізичного виховання та спорту сприяють комплексній реалізації проблеми реабілітації дітей з обмеженими фізичними можливостями, освіти, виховання, формуванню позитивного морального та психофізичного клімату в суспільстві [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив вивчити значний досвід з теорії та практики професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту у вищій школі. Зокрема, такі її аспекти: професійна підготовка майбутніх фахівців (Ю.Д. Бойчук, О.А. Дубасенюк, М.Б. Євтух, В.І. Наумчук, В.В. Ягупов й інші); професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту (Т.М. Бугеря, Л.Б. Волошко, А.М. Герцик, М.В. Дутчак, Р.П. Карпюк, Т.Ю. Круцевич, Р.В. Клопов, А.П. Конох, О.С. Куц, В.М. Платонов, Є.Н. Приступа, А.П. Сущенко, О.В. Тимошенко, Б.М. Шиян, Ю.М. Шкретій); реалізація принципу неперервності професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, С.О. Сисоєва, В.О. Кукса, А.П. Сущенко й інші); проблему дітей з обмеженими фізичними можливостями та корекційну роботу з такими дітьми розглядали І.Д. Бех, В.І. Бондар, В.В. Засенко, Д.В. Лубовський, О.В. Гузій, О.С. Куц, Є.М. Мастюкова, Г.М. Мерсіянова, В.М. Синьов, Є.Ф. Соботович, Л.В. Фомічова, О.П. Хохліна, М.Д. Ярмаченко; особливості реабілітаційної роботи засобами фізичної реабілітації з людьми, що мають обмеження в розвитку, досліджували І.М. Башкін, Т.В. Бойчук, О.М. Вацеба, А.С. Вовканич, Т.В. Д'яченко, Ю.О. Ляной, О.К. Марченко, В.М. Мухін, R. Mills [3–6].

Формулювання цілей статті. Перевірити достовірність покращення мотиваційного та когнітивного компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичного виховання спорту до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями за критичними $F_{\alpha, \gamma_1, \gamma_2}$ із таблиці теоретичного розподілення Фішера для $\alpha=0,05$.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для об'єктивного проведення експерименту та виявлення впливу запропонованої програми на мотиваційний та когнітивний компонент готовності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту з додатковою спеціалізацією за вибором студента «фізкультурно-оздоровлювальна та реабілітаційна робота» були розроблені та впроваджені у навчальний процес закладів вищої освіти два опитувальника, та два тесту: опитувальник № 1 (спрямований на виявлення навчально-пізнавальної мотивації студентів з фізичного виховання під час навчання у закладах вищої освіти України); опитувальник № 2 (спрямований на виявлення діяльнісної мотивації студентів з фізичного виховання під час навчання у закладах вищої освіти України); тести № 1, 2 (спрямовані на виявлення когнітивного компонента у студентів з фізичного виховання і спорту під час навчання у закладах вищої освіти України за допомогою рівня засвоєння нормативних навчальних дисциплін).

У результаті проведених досліджень нами було виявлено найбільш впливову навчальну програму. За показниками навчальної підготовленості студенти на початку педагогічного експерименту мало відрізнялись один від одного ($P < 0,05$) [7–9]. Навчальні заняття проводилися паралельно у дослідних групах за експериментальною програмою підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи і у контрольних групах відповідно до розкладу звичайних робочих навчальних планів того чи іншого закладу вищої освіти у середньої кількості 22,5 години на тиждень.

Аналіз результатів опитувальника № 1 дослідження мотиваційного компонента готовності, спрямованого на виявлення навчально-пізнавальної мотивації майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту під час навчання з 2014 по 2017 навчальні роки у закладах вищої освіти України (табл. 1),

Таблиця 1

Показники приросту мотиваційного компонента готовності, спрямованого на виявлення навчально-пізнавальної мотивації майбутніх бакалаврів з фізичного виховання і спорту під час навчання

Групи	Рівень	Статистичні показники	Навчальні заняття (від 0 до 2000) у 2014–2017 н. р.			
			500	1000	1500	2000
КГ	Високий	\bar{X}	0,5	0,5	0,25	0,25
		σ	0,58	0,58	0,5	0,5
		t	1,73; P>0,05	1,73; P>0,05	1; P>0,05	1; P>0,05
ЕГ	Високий	\bar{X}	2	1,25	1,75	1,75
		σ	0,82	0,5	0,5	0,5
		t	4,9; P<0,05	5; P<0,05	7; P<0,05	7; P<0,05
КГ	Середній	\bar{X}	1,75	1,5	1,5	0,75
		σ	0,96	0,58	0,58	0,5
		t	3,65; P<0,05	5,2; P<0,05	5,2; P>0,05	3; P>0,05
ЕГ	Середній	\bar{X}	1,75	1,5	1,25	0,5
		σ	0,5	0,58	0,5	0,58
		t	7; P<0,05	5,2; P<0,05	5; P<0,05	1,7; P>0,05
КГ	Достатній	\bar{X}	2,5	1,25	0,75	1
		σ	0,58	0,5	0,96	0,82
		t	8,66; P<0,05	5; P<0,05	1,56; P>0,05	2,44; P<0,05
ЕГ	Достатній	\bar{X}	2,5	0,75	1	0,75
		σ	0,58	0,5	0,82	0,5
		t	8,6; P<0,05	3; P<0,05	2,4; P>0,05	3; P>0,05
КГ	Низький	\bar{X}	3,5	3	1,5	0,5
		σ	1,73	1,15	1,29	0,58
		t	4; P<0,05	5,2; P<0,05	2,3; P>0,05	1,7; P>0,05
ЕГ	Низький	\bar{X}	1	1,25	0,25	1
		σ	0,82	0,5	0,5	0,82
		t	2,4; P<0,05	5; P<0,05	1; P>0,05	2,4; P<0,05

Аналіз результатів опитувальника № 2 дослідження мотиваційного компонента готовності, спрямованого на виявлення діяльній мотивації майбу-

тніх фахівців з фізичного виховання і спорту під час навчання з 2014 по 2017 навчальні роки у закладах вищої освіти України (табл. 2), дав змогу виявити

Таблиця 2

Показники приросту мотиваційного компонента готовності, спрямованого на виявлення діяльній мотивації майбутніх бакалаврів з фізичного виховання і спорту під час навчання

Групи	Рівень	Статистичні показники	Навчальні заняття (від 0 до 2000) у 2014–2017 н. р.			
			500	1000	1500	2000
КГ	Високий	\bar{X}	1	0,5	1	0,5
		σ	0,8	0,59	0,59	0,6
		t	2,44; P<0,05	1,73; P>0,05	1,7; P>0,05	2; P>0,05
ЕГ	Високий	\bar{X}	2	1,25	0,5	1,5
		σ	0,8	0,5	1	1,3
		t	4,9; P<0,05	5; P<0,05	2; P>0,05	2; P>0,05
КГ	Середній	\bar{X}	2,5	1,3	1,25	1
		σ	1,29	0,5	0,5	0,8
		t	3,8; P<0,05	5; P<0,05	5; P<0,05	2,4; P<0,05
ЕГ	Середній	\bar{X}	1,5	1,25	0,75	0
		σ	1,3	0,5	0,5	0,82
		t	2,3; P>0,05	5; P<0,05	3; P<0,05	0; P>0,05
КГ	Достатній	\bar{X}	1,8	1	1	1
		σ	1,5	0,8	0,8	1,4
		t	2,3; P>0,05	2,4; P<0,05	2; P>0,05	1,44; P>0,05

Групи	Рівень	Статистичні показники	Навчальні заняття (від 0 до 2000) у 2014–2017 н. р.			
			500	1000	1500	2000
ЕГ	Достатній	\bar{X}	2	0	1	1,3
		σ	0,5	1,4	0,82	0,5
		t	7; $P < 0,05$	0; $P > 0,05$	2,4; $P < 0,05$	5; $P < 0,05$
КГ	Низький	\bar{X}	2	1	0,8	1,75
		σ	1,7	0,5	1	0,25
		t	2,0; $P > 0,05$	5; $P < 0,05$	2; $P > 0,05$	2,7; $P < 0,05$
ЕГ	Низький	\bar{X}	0,5	1	0,5	1
		σ	0,58	0,5	0,6	0,8
		t	1,73; $P > 0,05$	3; $P < 0,05$	2; $P > 0,05$	2; $P > 0,05$
$t_{(0,05;3)} = 2,35$						

найбільший приріст середніх арифметичних різниць високого, середнього, достатнього та низького рівня оцінювання контрольних і експериментальних груп:

1. Після першого контрольного тестування (500 занять): у 2,5 рази в КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на середньому рівні; у 2

рази в ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на високому рівні; у 2 рази у ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на достатньому рівні; у 2 рази в КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на низькому рівні.

Таблиця 3

Показники приросту когнітивного компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичного виховання і спорту під час навчання

Групи	Рівень	Статистичні показники	Навчальні заняття (від 0 до 2000) у 2014–2017 н. р.			
			500	1000	1500	2000
КГ	Високий	\bar{X}	2,2	1	0,4	0,4
		σ	0,84	0,71	1,14	0,89
		t	5,8; $P < 0,05$	3,2; $P < 0,05$	0,8; $P > 0,05$	1; $P > 0,05$
ЕГ	Високий	\bar{X}	2,8	2	0,8	1,8
		σ	1,3	0,71	0,84	1,3
		t	4,8; $P < 0,05$	6,3; $P < 0,05$	2,1; $P < 0,05$	3,08; $P < 0,05$
КГ	Середній	\bar{X}	2,8	2,2	1,4	1
		σ	0,8	1,4	0,5	0,7
		t	7,4; $P < 0,05$	11; $P < 0,05$	5,7; $P < 0,05$	3,1; $P < 0,05$
ЕГ	Середній	\bar{X}	2,2	2,2	2	0,8
		σ	0,8	1,3	1	2,0
		t	5,8; $P < 0,05$	3,7; $P < 0,05$	4,4; $P < 0,05$	0,8 ; $P > 0,05$
КГ	Достатній	\bar{X}	2,2	1	2	0
		σ	0,8	1,4	1	1
		t	5,8; $P < 0,05$	1,6; $P > 0,05$	4,5; $P < 0,05$	0; $P > 0,05$
ЕГ	Достатній	\bar{X}	3,4	2,2	1,4	0,8
		σ	0,9	0,4	0,5	0,7
		t	8,5; $P < 0,05$	11; $P < 0,05$	5,7; $P < 0,05$	3,1; $P < 0,05$
КГ	Низький	\bar{X}	2	2	1,2	0,8
		σ	1	1	0,8	1,1
		t	4,4; $P < 0,05$	4,5; $P < 0,05$	3,2; $P < 0,05$	1,7; $P > 0,05$
ЕГ	Низький	\bar{X}	1,2	0,6	1,4	0,8
		σ	1,3	0,5	0,5	1,3
		t	2,0; $P > 0,05$	2,4; $P < 0,05$	5,7; $P < 0,05$	1,4; $P > 0,05$
$t_{(0,05;3)} = 2,35$						

2. Після другого контрольного тестування (1000 занять): у 1,3 рази в КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на середньому рівні; у 1,25 разів

у ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на середньому рівні.

3. Після третього контрольного тестування (1500 занять): у 1,25 разів в КГ

найбільший приріст середніх арифметичних різниць на середньому рівні.

4. Після четвертого контрольного тестування (2000 занять): у 1,75 разів в КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на низькому рівні; у 1,5 рази в ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на високому рівні.

Аналіз результатів тесту № 1 дослідження когнітивного компонента готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту під час навчання з 2014 по 2017 навчальні роки у закладах вищої освіти України (табл. 3), дав змогу виявити найбільший приріст середніх арифметичних різниць високого, середнього, достатнього та низького рівня оцінювання контрольних і експериментальних груп:

1. Після першого контрольного тестування (500 занять): у 2,8 рази в ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на високому рівні; у 2,8 рази у КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на середньому рівні; в 3,4 рази у ЕГ найбільший приріст

середніх арифметичних різниць на достатньому рівні.

2. Після другого контрольного тестування (1000 занять): у 2,2 рази в КГ та ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на середньому рівні; у 2,2 рази у КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на достатньому рівні.

3. Після третього контрольного тестування (1500 занять): у 2 рази в ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на середньому рівні; у 2 рази в КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на достатньому рівні.

4. Після четвертого контрольного тестування (2000 занять): у 1,8 рази в ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на високому рівні.

Аналіз результатів тесту № 2 дослідження когнітивного компонента готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання під час навчання з 2014 по 2017 навчальні роки у закладах вищої освіти України (табл. 4) дав змогу виявити

Таблиця 4

Показники приросту когнітивного компонента готовності майбутніх бакалаврів з фізичного виховання і спорту під час навчання

Групи	Рівень	Статистичні показники	Навчальні заняття (від 0 до 2000) у 2014–2017 н. р.			
			500	1000	1500	2000
КГ	Високий	\bar{X}	1	0,5	0,5	0,25
		σ	0,82	0,58	0,58	0,5
		t	2,4; $P < 0,05$	1,7; $P < 0,05$	1,7; $P > 0,05$	1; $P > 0,05$
ЕГ	Високий	\bar{X}	5	1	1,25	0,25
		σ	1,8	0,82	0,5	0,96
		t	5,4; $P < 0,05$	2,4; $P < 0,05$	5; $P < 0,05$	0,52; $P < 0,05$
КГ	Середній	\bar{X}	2,75	1,25	1	1
		σ	0,5	0,5	0,82	1,15
		t	11; $P < 0,05$	5; $P < 0,05$	2,4; $P < 0,05$	1,7; $P < 0,05$
ЕГ	Середній	\bar{X}	0,5	1,25	1	0,25
		σ	0,58	0,5	0,82	0,5
		t	1,7; $P < 0,05$	5; $P < 0,05$	2,4; $P < 0,05$	1; $P > 0,05$
КГ	Достатній	\bar{X}	2	1,5	0,75	0,5
		σ	0,82	0,5	0,96	0,58
		t	4,9; $P < 0,05$	5,2; $P < 0,05$	3; $P < 0,05$	1,7; $P > 0,05$
ЕГ	Достатній	\bar{X}	1,75	1,75	1,25	1,5
		σ	0,5	0,5	0,5	1,29
		t	7; $P < 0,05$	7; $P < 0,05$	5; $P < 0,05$	2,3; $P < 0,05$
КГ	Низький	\bar{X}	2,5	1,25	1,75	1,5
		σ	0,58	0,5	0,96	0,58
		t	8,7; $P < 0,05$	5; $P < 0,05$	3,6; $P < 0,05$	5,2; $P < 0,05$
ЕГ	Низький	\bar{X}	0,5	0,75	0,5	0,75
		σ	0,58	0,5	0,58	0,5
		t	1,7; $P > 0,05$	3; $P < 0,05$	1,7; $P > 0,05$	3; $P < 0,05$
$t_{(0,05;3)} = 2,35$						

найбільший приріст середніх арифметичних різниць високого, середнього, достатнього та низького рівня оцінювання контрольних і експериментальних груп:

1. Після першого контрольного тестування (500 занять): у 5 разів у ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на високому рівні.

2. Після другого контрольного тестування (1000 занять): у 1,5 рази в КГ та 1,75 разів у ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на достатньому рівні.

3. Після третього контрольного тестування (1500 занять): у 1,75 рази в КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на низькому рівні.

4. Після четвертого контрольного тестування (2000 занять): у 1,5 рази в ЕГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на достатньому рівні; у 1,5 рази в КГ найбільший приріст середніх арифметичних різниць на низькому рівні.

Висновки. проведений експеримент дає можливість виявити вплив експериментальної та загальної програм на мотиваційний та когнітивний компонент готовності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту з додатковою спеціалізацією за вибором студента «фізкультурно-оздоровлювальна та реабілітаційна робота». Впровадження у навчальний процес експериментальної програми підготовки фахівців з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями свідчить, що спостерігається достовірне покращення показників мотиваційного та когнітивного компоненту готовності майбутніх бакалаврів з фізичного виховання до професійної діяльності.

Тобто ефективність впливу запровадженої експериментальної програми в значній мірі обумовлена раціональною методикою та навчальним змістом запропонованої програми та робочого навчального плану у процес підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту.

Список бібліографічних посилань

1. Долинний Ю.О. Критерії успішності професійної готовності майбутнього фахівця з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями. *Глухівські наукові читання – 2016. Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук*: Матеріали VI Міжнародної інтернет-конференції молодих учених і студентів 27–29 вересня 2016 року. Глухів : ПБВ

Глухівського НПУ ім. О. Довженка. 2016. С. 54–58.

2. Башкін І., Макарова Е., Кавакзе Різик А. Роль і місце фізичної реабілітації у загальній системі охорони здоров'я населення. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2006. № 3. С. 25–29.
3. Гайволя Р.Ю. До питання професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання. *Молодijний науковий вісник: Фізичне виховання і спорт* : зб. наук. пр. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2007. С. 3–7.
4. Куц О., Лاپичак І. Нові технології та моделювання підготовки вчителів фізичної культури. *Молода спортивна наука України: Зб. наук. праць з галузі фізичної культури та спорту*. Вип. 6: У 4-х т. Львів: Українські технології, 2002. Т. 2. С. 539–541.
5. Долинний Ю.О. Сучасні теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи. *Педагогіка и современные аспекты физического воспитания: зб. наук. праць II Міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 квітня 2016 року) / за заг. ред. Ю.О. Долинного*. Краматорськ: ДДМА, 2016. С. 235–241.
6. Кукса В. Переорієнтація професійної самосвідомості студента – фізреабілітолога. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2002. № 4. С. 40–47.
7. Иванов В.С. Основы математической статистики. М.: Физкультура и спорт, 1990. 175 с.
8. Кремер Н.Ш. Теория вероятностей и математическая статистика. М.: Юнити, 2000. 543 с.
9. Сулаков Б.А. Статистические методы обработки результатов измерений. *Спортивная метрология / Под ред. проф. Зацюрского В.М.* М.: Физкультура и спорт, 1982. С.19–62.

References

1. Dolinnij Yr.A. (2016). Criteria of success of professional readiness of future specialist of physical education to rehabilitation work with children with limit physical possibilities. *Actual questions of social sciences and humanities: Materials of the VI International Internet Conference of Young Scientists and Students September 27–29*, Glukhiv: Glukhiv NPO named after O. Dovzhenko. 54–58.
2. Bashkin I., & Makarova E., & Kavakze Rizik A. (2006). A role and place of physical rehabilitation are in the general system of health protection population. *Theory and methods of physical education and sport*. 3. 25–29.
3. Haivolia, R.Yu. (2007). To the question of professional preparation of future specialists of physical education. *Youth Science Bulletin: Physical Education and Sport*. Collection of Scientific Papers. Lutsk: Volyn National University named after Lesya Ukrainka. 3–7.
4. Kucz O., & Lapichak I. (2002). New technologies and modeling of training of teachers of physical culture. *Young sports science of Ukraine: Collection of scientific works in the field of physical culture and sports*. Issue 6: In 4 Vol. Lviv: Ukrainian technologies. 2. 539–541.
5. Dolinnij, Y. (2016). Modern theoretical bases for training future specialists in physical education and sports for rehabilitation work. *Pedagogy and modern aspects of physical education: a collection of scientific papers of the International Scientific and Practical Conference (April 21–22, 2016)*. In Yu.O. Dolinnij (Ed.). Kramatorsk: DSMA. 235–241.
6. Kuksa, V. (2002). Reorientation of professional self-consciousness of a student – physiotherapy specialist. *Theory and methods of physical education and sport*. 4. 40–47.

7. Ivanov, V.S. (1990). Fundamentals of Mathematical Statistics. Moscow: Physical Education and Sports. 175 p.
8. Kremer, N.Sh. (2000). Probability Theory and Mathematical Statistics. Moscow: Unity. 543 p.
9. Suslakov, B.A. (1982). Statistical methods of processing the results of measurements. Sports metrology. In prof. V.M. Zatsiorsky (Ed.). Moscow: Physical Education and Sports. 19–62.

DOLYNNYI Yuriy,

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor,
 Doctoral Student of Pedagogy and Methodology of Technological Education Department,
 Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University
e-mail: mr.dya69@gmail.com

STATISTICAL PROCESSING OF INDICATORS OF MOTIVATIONAL AND COGNITIVE COMPONENT OF READINESS OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL EDUCATION TO REHABILITATION WORK WITH CHILDREN WITH LIMITED PHYSICAL POSSIBILITIES

Abstract. Conceptual positions of professional preparation of future specialists on physical education and sport in relation to rehabilitation work with children with limit physical possibilities provide for : quality system of higher education, that answers the requirements of modern professional preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work; thorough knowledge by future specialists on physical education and sport of physiology and psychology-pedagogical features of children with physical limitations in development; perfection of state trade education, legislatively-normative base of Ukraine, creation of model of professional preparation of future specialists on physical education and sport to rehabilitation work with children with limit physical possibilities.

Quality system of higher education in direction of physical rehabilitation of people with limit physical possibilities considerably extends limits in methods, facilities and directions of rehabilitation. In collaboration with doctors and workers of social services specialists on physical therapy, ergo internists, physical rehabilitation mortgage bases of the national system of physical rehabilitation of people with limit physical possibilities.

Thorough knowledge by future specialists on physical therapy, ergo internists, the physical rehabilitation of physiology and psychology-pedagogical features of children with physical limitations in development needs foremost such knowledge: physician-biologist problems of children with physical limitations in development; basic anatomy-physiologist conformities to law of age-old devel-

opment of child; theoretical bases of medical sciences (of basis of general pathology, anatomy, biomechanics of sporting morphology, physiology, physic pathology, hygiene, clinic of internal illnesses, surgical and endocrine diseases, diseases and damages of locum thorium , reflex therapy, physiotherapy, python therapy, manual correction and massage); knowledge of the system and principles of physical rehabilitation; sanitary-hygienic requirements to the terms of realization of employments after a curative physical culture, massage, grant of physical therapy and manual procedures.

Perfection of state trade education is impossible without the co-ordinations actions of different state structures and departments, the task of that must be forming of strategy and tactics, organization and providing of measures of the physical internals of organism, increase of functional possibilities, strengthening of health of population sent to renewal, technical and skilled providing. These program development needs knowledge of features of organizationally-methodological approaches that must take into account the regional features of forming of modern society in different countries. Introduction of such programs is impossible without the adequate normatively-legal, technical and skilled providing.

Keywords: conception; preparation; specialists; physical rehabilitation; child; physical possibilities; physical education; professional preparation; limit.

Одержано редакцією 04.07.2018
 Прийнято до публікації 18.07.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-34-40
 ORCID 0000-0002-5947-314X

ІВАНИЦЬКА Оксана Степанівна,

провідний спеціаліст ректорату,
 Національний університет «Львівська політехніка»
e-mail: kseniaivanytska@ukr.net

УДК 378

ОСОБЛИВОСТІ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ЄВРОПІ В КОНТЕКСТІ СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНОГО НАВЧАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТЬЮТОРСТВА І МЕНТОРСТВА У ЗВО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ КОНФЕРЕНЦІЇ: «REFORMING EUROPEAN HIGHER EDUCATION – FROM POLICY TO PRACTICE», KYIV, JUNE, 08-09, 2018)

Дослідження відображає тенденції розвитку вищої освіти у Європі, як результат реформування та розширення інтернаціоналізації у ЗВО. В статті проаналізовано та систематизовано інформацію, що була представлена на конференції «Reforming European Higher Education – From Policy to Practice», яка відбулася у Києві, 8-9 червня, 2018 року. Дослідження містить аналітичний підсумок дискусій за участю українських та німецьких науковців, працівників

Німецької служби академічних обмінів DAAD, Еразмус+ офісу в Україні та представників Міністерства Освіти і Науки України. Підведено підсумки дискусій та представлено майбутні бачення. Стаття висвітлює проблеми в реалізації реформ у Європі, зокрема в Німеччині та Україні та обговорення шляхів їх вирішення. В стані проаналізовані питання інтернаціоналізації, академічної мобільності, забезпечення якості у вищій освіті, визнання результатів

навчання та забезпечення прозорості кожним ЗВО.

Ключові слова: реформування вищої освіти, забезпечення якості, програми обміну, академічна мобільність, стандарти і рекомендації, інтернаціоналізація.

Постановка проблеми. Реформування вищої освіти є одним з пріоритетних напрямків сьогодні нашої країни. Серед ключових показників реформування є забезпечення інтернаціоналізації у ЗВО, відповідно, розробленої стратегії інтернаціоналізації; забезпечення якості освіти через прозорість, студентоцентроване навчання, визнання результатів навчання; збільшення академічної мобільності. Для належного впровадження реформ ми маємо орієнтуватися на Європейський досвід для узгодження відповідностей у сфері вищої освіти. Саме тому, проведення конференцій, семінарів, зустрічей з реформування вищої освіти є надзвичайно важливими для обміну досвідом та узгодження подальших кроків щодо імплементації ряду реформ.

Мета статті – проаналізувати та систематизувати інформацію, представлену на конференції «Reforming European Higher Education – From Policy to Practice», яка відбулася у Києві, 8-9 червня, 2018 року.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні роки була впроваджена низка реформ по всій Європі, як частина Болонського процесу [1]. Саме новий Закон про вищу освіту в Україні створив необхідні умови для проведення реформ у ЗВО [2]. Проте реформуванню у вищій освіті передувала низка проблем. «Поглиблення економічної кризи мало негативний вплив на автономію закладів та бюджет, особливо в південній, східній та центральній частинах Європи. Зростання безробіття серед молоді заставило Європейську Комісію переглянути свою політику щодо вищої освіти та зосередити увагу на співпраці між закладами вищої освіти та підприємствами для подальшого працевлаштування випускників» [1, с. 11].

Серед негативних тенденцій були демографічні зміни, старіння населення та низька народжуваність, що стало причиною для подальшого аналізу, оскільки це, в свою чергу, впливає на кількість майбутніх абітурієнтів. Разом з тим,

позитивні зміни відбулися в концепції викладання, а саме з'явилися нові методи викладання. Велика увага почала приділятися отриманому досвідові в іншому ЗВО, часто в закордонному в рамках реалізації академічної мобільності та політики інтернаціоналізації. Якість викладання вже підтримується та контролюється процесами забезпечення якості, оцінюванням студентів та окремими відділами. Серед стратегічних планів на майбутнє є наступні: забезпечення навчання впродовж життя (LLL – lifelong learning); студентоцентроване навчання та підготовка випускників до ринку праці; розвиток та впровадження ефективних стратегій інтернаціоналізації. Університети мають брати до уваги переваги, наслідки, ризики різних підходів, а також перспективи стабільності для забезпечення балансу між співпрацею та конкуренцією з іншими університетами. Також серед важливих чинників успішності ЗВО є розвиток викладачів та адміністративних працівників. Представники ЗВО розуміють важливість конкуренції та співпраці у вищій освіті, що впливає на рейтинговість ЗВО. Серед дослідження за 2015 рік студентська мобільність була визнана опитаними як найважливіший фактор вдосконалення навчання та викладання. На думку представників різних ЗВО, процес визнання кредитів є задовільним. На даний час інтернаціоналізація розвивається і така тенденція лише зростатиме [1, с. 30]. Як бачимо, разом з існуючими проблемами від економічної, демографічної кризи і до різких змін в суспільстві, за останні роки відбулися позитивні зміни та реформи у вищій освіті, що відповідає стратегіям забезпечення якості у вищій освіті.

«З 2005 року значний прогрес відбувся у забезпеченні якості освіти, визнанні результатів навчання, студентоцентрованого навчання та нових форм викладання» [3, с. 5].

Вища освіта, дослідження та інновації відіграють вирішальну роль в економічному рості та глобальній конкурентоспроможності. Вища освіта також є необхідним елементом соціально-економічного росту та культурного розвитку. Заклади вищої освіти ставлять перед собою різні завдання, включаючи розвиток та інтернаціоналізацію, цифрове навчання та нові форми викладання.

Забезпечення якості освіти є важливим елементом при реагуванні на зміни, які можуть виникати в різних сферах. Варто зауважити, що стандарти забезпечення якості були поділені на 3 види: внутрішнє забезпечення якості, зовнішнє забезпечення якості, агенції забезпечення якості. Всі види разом утворюють Європейську систему забезпечення якості [3].

Надзвичайно важливо забезпечити всі необхідні умови навчання та надати підтримку для студентів для їхньої успішності в майбутньому, зокрема це стосується мобільних студентів. Роль викладача є важливим елементом при підготовці студента та засвоєння ним знань. Заклади вищої освіти несуть відповідальність за якість та професійність своїх працівників, а також за забезпечення гідних умов праці та комфортної робочої атмосфери. Для цього необхідно: встановити та дотримуватись чіткого та прозорого процесу працевлаштування і умов праці, що підкреслюють важливість викладання; пропонувати можливості та сприяти професійному розвитку викладачів; заохочувати до наукової діяльності для забезпечення необхідного балансу між освітньою та науковою роботою; заохочувати інновації в методиці викладання та використання новітніх технологій [3, с. 13].

Заклади вищої освіти мають забезпечити необхідні ресурси для допомоги студентам в навчальному процесі. Мова йде як про фізичні ресурси (бібліотеки, IT інфраструктуру) так і про людський фактор, а саме підтримку за допомогою тьюторів та порадишників. Роль необхідного наставництва та підтримки є особливо важливою при мобільності студентів. В цьому контексті роль допоміжного та адміністративного складу є надзвичайно важливою, саме тому, такі працівники мають бути кваліфікованими та мати можливості для розвитку компетенцій [3, с. 14].

Якщо говорити про розвиток вищої освіти у Європі з 2005 року, то основними змінами є перехід до студентоцентрованого навчання, визнання компетенцій, отриманих за межами формального навчання, поширення інтернаціоналізації вищої освіти, цифрове навчання, нові форми викладання. Все це впливає на забезпечення якості вищої освіти. Серед ключових показників якості є також прозорість та довіра [4, с. 1].

Забезпечення якості у ЗВО має бути частиною його стратегічного менеджменту. Студенти є учасниками, які також несуть відповідальність за забезпечення якості [4, с. 3].

ЗВО є відповідальні за те, що навчальний процес організований таким чином, щоб стимулювати студентів приймати активну участь в організації навчального процесу і за те, що оцінювання студентів відображає цей підхід [4, с. 7].

ЗВО мають публікувати інформацію про їхню діяльність, включаючи програми, яка має бути зрозумілою, точною, об'єктивною, актуальною та доступною. ЗВО також потрібно моніторити та періодично переглядати свої програми для забезпечення цілей та потреб студентів і суспільства [4, с. 8].

Впровадження зовнішнього забезпечення якості має бути надійним, корисним, попередньо визначеним та поступово імплементованим. Воно включає самооцінювання, зовнішнє оцінювання, як правило, через відвідування сайту, звіт по внутрішньому оцінюванню, постійне спостереження [4, с. 11]. Зовнішнє забезпечення якості має виконуватися групою експертів, серед яких є студенти [4, с. 12].

Звіт експертів має бути опублікований та доступний для академічної спільноти, зовнішніх партнерів та зацікавлених осіб. Якщо агенція приймає якесь формальне рішення на основі звітів, це рішення має бути опубліковане разом із звітом [4, с. 14].

Агенції мають керуватись правовою базою та мають бути визнані агенціями забезпечення якості компетентними органами державної влади. Агенції мають бути незалежними та діяти автономно. Вони повністю відповідають за свої дії та результат цих дій без втручання третіх сторін [4, с. 17].

Агенції мають регулярно публікувати звіти, що включають аналіз та загальні висновки від організації зовнішнього забезпечення якості. Також агенції мають володіти необхідними фінансовими та людськими ресурсами для проведення своєї роботи [4, с. 18].

Дана тематика була широко висвітлена на конференції: «Reforming European Higher Education – From Policy to Practice», що проходила в Києві, 8-9 червня, 2018 року. Конференція була організова-

на Німецькою Академічною Службою Обмінів DAAD. Серед співorganizаторів – Національний Еразмус+ офіс в Україні та Міністерство Освіти і Науки України. Представником МОНУ був Ю. Рашкевич. Серед представників Еразмус + офісу – Світлана Шитікова, Іванна Атаманчук, Катерина Жданова.

Основні акценти:

– ЗВО мають забезпечувати якість вищої освіти (Quality Assurance). Система забезпечення якості має реалізовуватися на основі Європейських стандартів.

– Міжнародна діяльність має проводитися прозоро (transparency policy). В Києві та Брюсселі моніторять сайти ЗВО.

– Всі результати навчання здобуті закордоном в рамках академічної мобільності мають бути зараховані у ЗВО України. Наприклад, якщо мобільність не зараховується, університет-член програми Еразмус+ може звернутись в Брюссель, розірвати угоду та виставити рахунок університету, який не зараховує мобільність, за надання освітніх послуг.

– В Європі планують створити мобільні групи професіоналів у сфері вищої освіти (peer groups), які можна буде запросити до конкретного університету для роз'яснення незрозумілих питань та надання консультацій. Для того, щоб мобільні групи були скеровані за призначенням, необхідно формувати певні запити в яких напрямках потрібні консультації.

– В кожному університеті має бути описана Стратегія розвитку університету англійською мовою.

– В Київському національному університеті імені Тараса Шевченка розробили найбільше положення про академічну мобільність, яке описує деталі мобільності та є одним з найдеталізованіших серед ЗВО в Україні [5]. Цей приклад варто було б наслідувати іншим університетам, оскільки положення дуже відрізняються: в деяких ЗВО положення мітять лише ключові стратегії, в інших – пункти про академічну доброчесність, розбудову лідерського потенціалу, стратегію співпраці з іншими ЗВО.

– Внутрішньоуніверситетська політика має бути зосереджена над пошуком партнерів. Варто звернути увагу на попередні пункти для окреслення рекомендацій щодо співпраці з новими партнерами. Закордонні партнери від-

даватимуть перевагу співпраці із ЗВО в яких чітко розроблене положення про академічну мобільність, діяльність відбувається прозоро, що підтверджується висвітленням інформації на сайті університету. Також важлива координація і співпраця між кафедрами кожного ЗВО.

На нашу думку, варто детальніше розглянути питання, що висвітлювалися на конференції, а саме перспективи щодо подальшого реформування вищої освіти та інтернаціоналізації у ЗВО України.

Серед основних напрямків, які можуть бути профінансовані європейськими грантами є підтримка інтернаціоналізації через оцифрування. Переведення інформації в цифрову форму є надзвичайно важливим для ЗВО, що включає оцифрування наукових матеріалів, графіків, карт та бібліотечне оцифрування. Також важливим напрямком є розширення співпраці українських ЗВО з європейськими партнерами, що передбачає зміцнення існуючої співпраці та пошук нових партнерів.

Для ЗВО сьогодні є надзвичайно важливим визначити реальний стан стратегії інтернаціоналізації у своєму ЗВО, або її відсутність чи низький рівень. Серед негативних показників впровадження стратегії інтернаціоналізації є малий відсоток мобільності серед студентів, небажання обмінів серед викладачів, які бояться бути розкритикованими чи порівняними до своїх закордонних колег в зв'язку із застарілими методами викладання та відсутністю сучасних підходів і застосування інтернет-технологій.

Під час конференції були висвітлені основні тези Паризького комюніке [6].

Аналізуючи реалізовану роботу, міністри наголосили на ефективності командної роботи та спільного вирішення проблем. Було зазначено, що основними показниками розвитку у вищій освіті сьогодні є академічна доброчесність, автономія ЗВО, можливість для студентів приймати участь у врядуванні університету. Серед результатів успішного реформування у вищій освіті є забезпечення якості у вищій освіті, як результат запровадження «Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти» [7].

Запровадження програми Еразмус стало одним з основних кроків інтернаціоналізації у вищій освіті [8]. Програма є надзвичайно важливою в кожній країні, зокрема в Україні, оскільки дає можливість реалізовувати академічну мобільність, що, в свою чергу, сприяє реформуванню вищої освіти та інтернаціоналізації у ЗВО. Як зазначають українські науковці: «У кожному із трьох циклів навчання у структурі ступеневих програм повинні бути створені сприятливі умови для кредитної та ступеневої внутрішньої і міжнародної мобільності» [9, с. 23]. Після закінчення програми Еразмус + буде продовження роботи в даному напрямку, а саме реалізація академічної мобільності, проте програма буде видозмінена [10].

Мобільність студентів сприяє розвитку різноманіття. Саме тому, мають бути створені сприятливі умови для навчання студентів та забезпечений супровід у формі тьюторства та менторства під час навчального процесу. В українських реаліях ці функції, як правило, виконуються координаторами та кураторами. Такий супровід є необхідним для успішності студента, а відтак підготовки конкурентноспроможного працівника. Студентам необхідно чітко окреслити структуру навчального процесу, адже вони, зазвичай, звертають увагу на те, що їх пізніше будуть питати. Тому, на початку вивчення дисципліни студенти мають знати, як їх будуть оцінювати. Якщо говорити про мобільність студентів в глобальному контексті, варто зазначити, що мобільність не має бути ціллю, а інструментом реалізації власного потенціалу та забезпечення якості вищої освіти.

Незважаючи на значні переваги мобільності студентів, існують також недоліки. Насамперед, це перспектива для студентів працевлаштовуватись в інших країнах, налагодивши контакти та знаючи іноземну мову. Саме тому, глобальним завданням країни є створення належних умов праці, гідної оплати праці та необхідної кількості робочих місць.

На конференції обговорили перспективи подальшої співпраці між європейськими ЗВО. Було зазначено, що існує тісна співпраця з німецькими університетами, що в значній мірі підтримується Німецькою службою академічних обмінів (DAAD). Як зазначили представники слу-

жби, Україна сьогодні входить до однієї з найпріоритетніших країн до співпраці з німецькими ЗВО. Особливу увагу приділятимуть мобільності студентів, оскільки вони успішно використовують нові знання в домашньому ЗВО та обмінюються знаннями з однолітками [11].

Питання довіри (trust) є також на сьогодні одним з пріоритетних, оскільки довіра є одним з показників забезпечення якості [7]. Перш за все, йдеться про довіру між університетами – партнерами, на даний час це надзвичайно актуально в зв'язку з реалізацією академічної мобільності. Довіра потрібна при перерахуванні результатів навчання. На сьогодні є ще велика нерівність між освітянськими системами, тому довіра є надзвичайно важливою для врегулювання робочих питань.

Оцифровування (digitalization) є також на порядку денному обговорення реформування вищої освіти. Всі матеріали мають бути в цифровій формі для зручності в роботі. Європейський студентський квиток має вирішити проблеми студентів, пов'язані з академічною мобільністю. Варто також зазначити про важливість Національної стратегії запровадження інформаційних технологій в навчанні. Німеччина має таку стратегію, цей досвід варто запозичувати, а також шукати джерела фінансування для її впровадження [11].

Висновки. Реформування вищої освіти у Європі має безпосередній вплив на зміни, які відбуваються у вищій освіті України. Як показують аналітичні дослідження та твердження експертів, ХХІ століття характеризується позитивними зрушеннями в напрямку реалізації Болонських принципів, розширення інтернаціоналізації у ЗВО, включаючи академічну мобільність [12]. Новий Закон «Про вищу освіту» в Україні надає більше автономії ЗВО та передбачає впровадження нових дидактичних принципів, створення нових напрямків і використання закордонних практик. Ключові принципи, яких варто дотримуватися при реформуванні вищої освіти сьогодні є:

- забезпечення політики прозорості;
- централізована стратегія інтернаціоналізації університету;

- збільшення академічної мобільності;
- забезпечення наставництва для студентів (тьюторства та менторства відповідно до закордонних практик);
- оцифрування;
- забезпечення якості у вищій освіті.

Надзвичайно важливим для представників українських ЗВО сьогодні є доступ до необхідної інформації та дискусії з експертами для швидкого реагування на виклики, які виникають сьогодні у вищій освіті. Саме тому, конференції та семінари, які організуються Міністерством Освіти і Науки України, Еразмус+ офісом, Німецькою службою академічних обмінів DAAD та іншими освітніми інституціями є актуальними.

Список бібліографічних посилань

1. Sursock, A. (2015). Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities. Brussels: European University Association. 128 p.
2. Закон України «Про вищу освіту» № 2443-VIII (редакція від 25.07.2018). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). K.: CS Ltd., 2015. 32p.
4. Comparative analysis of the ESG 2015 and ESG 2005, 20 p. Retrieved from: http://www.equip-project.eu/wp-content/uploads/EQUIP_comparative-analysis-ESG-2015-ESG-2005.pdf
5. Відділ академічної мобільності Київського Національного Університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://mobility.univ.kiev.ua>.
6. EHEA Ministerial Conference Paris 2018. Retrieved from: <http://www.ehea2018.paris/>
7. Paris Communique. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf>
8. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти України: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 168 с.
9. Бобало Ю., Павлиш В., Загородній А., Бабин І. (2014). Запровадження та використання болонських інструментів прозорості в європейському просторі вищої освіти. *Вища школа: науково-практичне видання*. 2014. №1 (115). С. 19–31.
10. Програма Еразмус +. URL: <http://erasmusplus.org.ua/>
11. Німецька служба академічних обмінів DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst). URL: <https://www.daad-ukraine.org/uk/>
12. Білоцерківська Н. Г. Реформування вищої освіти в Україні: правові аспекти. *Форум права*. 2014. №4. С. 13–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_4_4.

References

1. Sursock, A. (2015). Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities. Brussels: European University Association. 128 p.
2. Law of Ukraine «On higher education» (2014) No. 2443-VIII (as amended on July 25, 2018). Retrieved from: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. 3 Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG) (2015). K.: CS Ltd. 32p.
4. Comparative analysis of the ESG 2015 and ESG 2005, 20 p. Retrieved from: http://www.equip-project.eu/wp-content/uploads/EQUIP_comparative-analysis-ESG-2015-ESG-2005.pdf
5. Academic Mobility Office of Taras Shevchenko National university of Kyiv. Retrieved from: <http://mobility.univ.kiev.ua>
6. EHEA Ministerial Conference Paris 2018. Retrieved from: <http://www.ehea2018.paris/>
7. Paris Communique. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Новини/2018/06/06/12/paris-communiqueenua2018.pdf>
8. Rashkevych, Yu.M. (2014). The Bologna Process and the new paradigm of higher education in Ukraine: a monograph. Lviv: Publishing House of Lviv Polytechnic. 168 p.
9. Bobalo, Yu., Pavlysh V., Zagorodniy A., Babyn I. (2014). Implementation and use of the Bologna transparency instruments in the European Higher Education Area. *Higher school: scientific and practical edition*. 1 (115). 19–31.
10. Erasmus + programme. Retrieved from: <http://erasmusplus.org.ua/>
11. German Academic Exchange Service DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst). Retrieved from: <https://www.daad-ukraine.org/uk/>
12. Bilocerktivska, N. H. (2014). Reforming of the higher education in Ukraine: legal aspects. *Forum of law*. 4. 13–17. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_4_4.

IVANYTSKA Oksana,

Leading Specialist of the Rectorate,
Lviv Polytechnic National University
e-mail: kseniaivanytska@ukr.net

SPECIFIC FEATURES OF HIGHER EDUCATION REFORMING IN EUROPE IN THE CONTEXT OF STUDENT-CENTERED TEACHING AND REALIZATION OF TUTORING AND MENTORING IN ESTABLISHMENTS OF HIGHER EDUCATION (a Study of the Conference Materials: “Reforming European Higher Education – From Policy to Practice», Kyiv, June, 08-09, 2018”)

Abstract. The research reflects trends in the development of higher education in Europe, as a result of reforming and internationalization expanding at HEEs. The article analyzes and systematizes the information that was presented at the conference “Reforming European Higher Education - From Policy to Practice”, which took place in Kyiv, June 8-9, 2018. The research contains an analytical summary of discussions among Ukrainian and German scientists, employees of the German Academic

Exchange Service DAAD, Erasmus + Office in Ukraine and representatives of the Ministry of Education and Science of Ukraine. The discussions are summarized and the future vision is presented. The article highlights problems in reforms implementation in Europe, in particular in Germany and Ukraine, as well as possibilities to solve them. The issues of internationalization, academic mobility, quality assurance in higher education, recognition of learning outcomes and transparency of each HEEs are

provided in the article. The paper also includes critical analysis of the internationalization strategies of different HEEs as well as the recommendations concerning its improvement. It is provided that issues on higher education reforming are discussed during numerous meetings, roundtables, seminars, conferences, etc. one of the latest events was the Paris Communique. There was the possibility in Paris for the Ministers to discuss the latest tendencies and challenges in higher education. The conference «Reforming European Higher Education – From Policy to Practice» made it possible to provide ideas of

experts in higher education to the interested representatives from different HEEs. This, in turn, is a good platform for knowledge transfer and ideas exchange.

Keywords: higher education reforming; quality assurance; exchange programmes; academic mobility; standards and guidelines; internationalization.

Одержано редакцією 29.09.2018
Прийнято до публікації 08.10.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-40-45
ORCID 0000-0002-1029-7843

ЛИСЕНКО Олександра Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти педагогічного факультету,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
e-mail: lysenkowa@gmail.com

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано поняття цінностей та ціннісних орієнтацій майбутнього педагога. Наголошено на зміні суспільних цінностей.

Виокремлено три форми існування цінностей. Наголошено, що лише ціннісно сформована особистість майбутнього педагога здатна всебічно розвивати дітей.

Ключові слова: ціннісні орієнтації; майбутній педагог; цінність; вихователі.

Постановка проблеми: в останні два десятиліття йде активна переоцінка цінностей і, відповідно, ціннісна переорієнтація громадян України. Переважаючими стають орієнтація на матеріальні цінності і руйнація національної ідеї. Однак саме постановка життєвих цілей і структурна організація життєвих цінностей є найбільш важливим завданням для особистості.

Мета статті: розглянути та обґрунтувати ціннісні орієнтації, як найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань і відмежовує значуще, істотне для даної людини від незначного, несуттєвого.

Вклад основного матеріалу: сукупність сформованих, усталених ціннісних орієнтацій виступає до певної міри віссю свідомості, яка забезпечує стійкість особистості, спадкоємність певного типу поведінки і діяльності, виражену в спрямованості потреб та інтересів.

В силу цього ціннісні орієнтації виступають найважливішим фактором, що

регулює та детермінує мотивацію особистості [1]. Основний зміст ціннісних орієнтацій – це політичні, філософські (світоглядні), моральні переконання людини, глибокі і постійні прихильності, моральні принципи поведінки. Тому у будь-якому суспільстві ціннісні орієнтації особистості є об'єктом виховання, цілеспрямованого впливу. Ціннісні орієнтації діють як на рівні свідомості, так і на рівні підсвідомості, визначаючи спрямованість вольових зусиль, уваги, інтелекту. Механізм дії і розвитку ціннісних орієнтацій пов'язаний з необхідністю вирішення протиріч і конфліктів у мотиваційній сфері, селекції прагнень особистості, що виражається у боротьбі між обов'язком і бажанням, мотивами морального та утилітарного порядку [2].

На думку, М. Яницького, розвинені ціннісні орієнтації - ознака зрілості особистості, показник міри її соціальності. Це призма сприйняття не тільки зовнішнього, але і внутрішнього світу індивіда, яка обумовлює зв'язок між свідомістю і самосвідомістю, психологічне підґрунтя для вирішення в індивідуальному плані питання про сенс життя, завдяки якому відбувається інтеграція сукупності ціннісних орієнтацій в щось цілісне і своєрідне, характерне саме для даної особистості [3].

Г. Сунгатуліна вважає, що стійка і несуперечлива сукупність ціннісних орієнтацій обумовлює такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність пев-

ним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів і цінностей, активність життєвої позиції, наполегливість у досягненні мети. Суперечливість у ціннісних орієнтаціях породжує непослідовність у поведінці; нерозвиненість ціннісних орієнтацій - ознака інфантилізму, панування зовнішніх стимулів у внутрішній структурі особистості, безпосереднього впливу об'єкта прагнення на потребу [1].

Сьогоднішнє українське суспільство В. Васютинський характеризує як таке, що послуговується ліберальними або соціальними цінностями. «Перші більшою мірою орієнтовані на сумлінну працю та співпрацю, Рівність, справедливість, колективізм, соціальний захист тощо. У інших насамперед преферуються право на власність, приватна ініціатива, менеджерські здібності, індивідуалізм, відкритість, конкуренція». Отже, очевидно є розбіжність і належність до різних полюсів, що за законом філософії, - боротьби протележностей, має стати основою для розвитку. В. Васютинський вважає, що чим розвиненішим ставатиме суспільство, тим менше розбіжностей, антагонізму буде залишатись між цими ціннісними площинами [4, с. 42].

Цінність - поняття, яке використовується у філософії і соціології для позначення об'єктів, явищ, їх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали і виступають певним еталоном для суспільства.

З точки зору матеріалізму визнається об'єктивний характер цінності щодо індивідуальної свідомості і діяльності; цінності розглядаються як продукт життєдіяльності соціальних груп і спільнот, людства в цілому, які виступають як єдиний сукупний суб'єкт [3].

Можна говорити про три форми існування цінності:

1) вона виступає як суспільний ідеал, вироблений людською свідомістю, у якій міститься абстрактне уявлення про належні атрибути в різних сферах життя; такі цінності можуть бути і загальнолюдськими, «вічними» (істина, краса, справедливість), і конкретно-історичними (патріархат, демократія);

2) вона постає в об'єктивній формі у вигляді творів матеріальної і духовної

культури або людських вчинків - конкретних предметних втілень людських ціннісних ідеалів (етичних, естетичних, політичних, правових та ін.);

3) цінності соціальні, заломлюючись через призму індивідуальної життєдіяльності, входять у психологічну структуру особистості як цінності особистісні - один з джерел мотивації її поведінки.

Буття суспільних відносин відбивається на особистості, як відомо, через привласнення людиною суспільно значущих цінностей, через засвоєння соціальних нормативів і установок. При цьому і потреби, і мотиви кожної особистості несуть в собі суспільно-історичні орієнтації тієї культури, в якій розвивається і діє дана людина. Це означає, що людська істота може піднятися в своєму розвитку до рівня особистості тільки в умовах соціального оточення, через взаємодію з цим оточенням і привласнення того духовного досвіду, який накопичений людством. Людина поступово в процесі онтогенетичного розвитку формує свою власну внутрішню позицію через систему особистісних смислів.

У психології виділяються умови, які визначають основні закономірності психічного розвитку особистості. Вихідним в кожній особистості є рівень психічного розвитку; сюди можна віднести розумовий розвиток і здатність до самостійного побудови ціннісних орієнтацій, до вибору лінії поведінки, що дозволяє відстоювати ці орієнтації [5].

Індивідуальне буття особистості майбутнього педагога слід формувати через внутрішню позицію, становлення особистісних смислів, на основі чого людина будує свій світогляд, через змістовну сторону самосвідомості.

На думку О. Леонтьєва, система особистісних смислів кожної людини визначає індивідуальні варіанти його ціннісних орієнтацій. Людина з перших років життя засвоює і створює ціннісні орієнтації, які формують її життєвий досвід. Ці ціннісні орієнтації вона проектує на своє майбутнє. Саме тому настільки індивідуальні ціннісно-орієнтаційні позиції людей [6].

Особистісний сенс є індивідуалізованим відображенням дійсності, що виражає відношення людини до тих об'єктів,

заради яких розгортається її діяльність і спілкування. Найрізноманітніші прояви культури і, ширше, громадські відносини, що засвоювались суб'єктом у процесі інтеріоризації соціальних норм, ролей, поняття мови, цінностей та ідеалів, які сприймаються ним, дії і вчинки інших людей можуть придбати для нього особистісний сенс, стати «значенням - для мене». Взаємини між опредмеченими насправді значеннями і особистісними смислами - це взаємини між соціальним та індивідуальним в житті особистості. Введення уявлень про особистісний сенс дозволяє зрозуміти двоїсту якісну структуру такого суспільного явища, як індивідуальність людини. Особистісно-смыслові якості не протистоять соціально-типовим системним якостям особистості, вони є специфічними, перетвореними у процесі діяльності форму їх існування в індивідуальному житті особистості [7].

Особистісний сенс є важливим, але не єдиним моментом функціонального розвитку мотиваційно-смыслових відносин особистості. При аналізі цих відносин необхідно враховувати рух як від діяльності до індивідуальної свідомості, так і від індивідуальної свідомості до поведінки індивідуальності [8].

У цьому функціональному розвитку виділяються наступні складові мотиваційно-смыслових відносин суб'єкта до світу, інших людей і самого себе: соціальна позиція суб'єкта як члена тієї чи іншої соціальної спільноти; які спонукають суб'єкта до діяльності, мотиви, що задаються цією позицією; реалізовані діяльністю об'єктивні відносини суб'єкта до об'єктів і явищ; придбаний під впливом тих чи інших мотивів особистісний сенс; особистісний смисл як відображення в індивідуальній свідомості відносин суб'єкта до цих об'єктів і явищ; виражають особистісний сенс в поведінці, смислові установки; регульовані смисловими установками вчинки і діяння особистості.

Розвиток особистості майбутнього педагога визначається не тільки вродженими особливостями (якщо мова йде про здорову психіку), не тільки соціальними умовами, а й внутрішньою позицією - сформованим вже у малої дитини певно-

го ставлення до світу людей, до світу речей і до самого себе. Зазначені передумови і умови психічного розвитку глибоко взаємодіють один з одним, визначаючи внутрішню позицію людини у ставленні до себе самого і оточуючих людей. Але це не означає, що, утвердившись на даному рівні розвитку, ця позиція не піддається впливу ззовні та на наступних етапах формування особистості [2].

На першому етапі відбувається стійке, що не направляє самосвідомість, формування особистості. Це період підготовки народження обізнаної із собою особистості, коли у дитини з'являються в явних формах полівмотивованість і підпорядкованість її вчинкам. Початок розвитку особистості обумовлено наступними подіями в житті дитини. В першу чергу вона виокремлює себе як особистість (це відбувається протягом усього раннього та дошкільного віку), як носія певного імені (ім'я власне, займенник «Я» і певний фізичний вигляд). Психологічно «Я» - це ціннісна орієнтація - певна єдина синтетична сполученість, у якій немовби сплавлено власне-особистісне і зовнішнє об'єктивне. Ціннісною орієнтацією можна охарактеризувати одночасно і як об'єктивне «бачення» особистості (особистість виділяє і усвідомлює себе через ставлення до певної сторони дійсності, певних об'єктів), і як особистісне «бачення» об'єктів (ті чи інші сторони дійсності набувають для суб'єкта особистісний сенс; стають особистісно значущими). Перефразовуючи цю думку, можна визначити ціннісні орієнтації як єдність особистісної валентності дійсності і об'єктивної валентності особистості [9].

Дещо по іншому трактуємо ціннісне спілкування. Ми наголошуємо на прагненні до спілкування, спільної колективної діяльності. У таких ситуаціях діти максимально реалізують себе, свої можливості, пов'язані зі сферою спілкування: здатність і навички спілкування, способи спільної діяльності тощо. І, навпаки, відчують труднощі у індивідуальній, тим більше самотійній діяльності. Виражена тенденція уникнення з такого роду ситуацій, у них проявляється емоційний спад («незацікавленість»), недбалість в діяль-

ності (індивідуальній), відсутність спрямованості на отримання продукту. Це позначається у навчальних ситуаціях: діти часто відволікаються від виконання завдань, починають спілкуватися. Більш високі результати, в тому числі і в навчальній діяльності, вони показують, якщо вони залучені до колективних кооперованих форм [10].

Характерною спрямованістю на отримання знань і способи їх отримання діти вважають розумові завдання, вони є активними у пізнавальних ситуаціях і в результаті - висока успішність у відповідних їм навчальних предметах. Водночас спостерігається недостатня спрямованість на отримання результату (особливо в предметно-продуктивній діяльності), хоча, наголосимо, і пізнавальну діти з таким типом ціннісних орієнтацій можуть не довести до кінця. Нерідко виявляються труднощі в сфері взаємин, спілкуванні [11].

Хочемо зазначити, що ціннісні орієнтації на власну навчальну діяльність зустрічаються рідко. Ми не будемо зупинятись на характеристиці причин цього явища, адже, в цілому вони пов'язані з тим, що навчальна діяльність сама по собі (а не отримання хороших оцінок, наприклад, утвердження себе як хорошого або навіть кращого учня більш пов'язані з ціннісним ставленням) не зовсім придатні для того, щоб стати істинно особистісно-значущими, тобто ціннісними.

Недарма так багато «підтримок» доводиться надавати, щоб домогтися якихось успіхів. Найчастіше ми зустрічаємо ціннісних дії відповідно до вимог, норм, в тому числі і навчальних. Майбутні вихователі повинні пам'ятати, що дітей в цьому випадку відрізняє загальна нормативність дій, поведінки. Може проявлятися деяка скутість. Вони прагнуть у всьому діяти «як треба», відповідно до вимог. Тому багато у чому відчувається певний формалізм: і в засвоєнні навчальних знань, і у виконанні діяльності, і в мисленні, і в ставленні до оточуючих. Тобто діяльність, пізнання, відношення до інших, навчання самі по собі або, іншими словами, зміст, яким наповнені норми, не є ціннісними. На жаль поширеною у суспільстві є формула: правиль-

но це - слідувати нормам, вести себе «так як треба», це зустрічається досить часто, як наслідок прийнятих умов виховання.

Тип ціннісних орієнтацій обумовлює тенденцію до максимальної самореалізації у відповідній ціннісній сфері. Однак однобічність ціннісних орієнтацій породжує однобічність особистості, обумовлює труднощі в ціннісних та неціннісних сферах, оскільки успішність функціонування залежить від багатосторонності реалізації різних взаємозалежних аспектів особистості, в даному випадку - різних типів ціннісних орієнтацій.

Відзначимо, що нерідко ми зустрічаємо поєднання двох типів ціннісних орієнтацій (наприклад, діяльності та відносин та ін.). Це обумовлює підвищення рівнів психічного розвитку, розвитку особистості. Наприклад, поєднання ціннісних орієнтацій реально-звичного функціонування і ціннісних орієнтацій діяти відповідно до вимог, норм; або навчальної діяльності і ціннісних орієнтацій діяльності (або «діяння») і відносин; відносин і гри. В цьому випадку проявляються особливості, властиві обом типам, які або можуть співіснувати паралельно (іноді з'єднуючись формально), або переважає давніший тип ціннісного (наприклад, реально-звичного функціонування).

І все ж відсутність в ціннісних орієнтаціях чіткої мотивації перешкоджає максимальній реалізації особистісних можливостей. Останнє має місце при поєднанні всіх трьох основних типів ціннісних орієнтацій: діяльності, відносин, пізнання. В цьому випадку ми говоримо про універсальність ціннісних орієнтацій (ціннісної сфери). Універсальність ціннісних орієнтацій є психологічною формою втілення потенційних сутнісних властивостей майбутнього педагога, таких як - універсальність (різно і багатосторонність), необов'язкову здатність ототожнення себе з іншими і «відокремлення» за В. Мухіною, своєї особистості. На жаль, умови сучасного життя і виховання не тільки не сприяють реалізації сутнісних властивостей людини, але, достатньо часто, перешкоджають їх розвитку. Один із прикладів: обмежуючи прагнення дитини до гри (скажімо, в старшому дошкільному віці), ми суттєво перешкоджаємо розвитку її здатності до потенційної уні-

версальності, здатності «бути собою і іншим». Все це обумовлює те, що універсальності ціннісних орієнтацій сьогодні досягає меншість людей [12].

Висновки і перспективи подальших досліджень: отже, насамкінець, хочемо наголосити, що саме аналіз складної природи ціннісних орієнтацій (єдності в ній об'єктивно-змістовної і суб'єктивно-особистісної сторін) дозволяють розглядати її як «ядро» особистості майбутнього педагога, як визначальну (генетичну і функціональну) цілісність, адже ціннісні орієнтації створюють основу для об'єднання різноманітних відносин, в яких реально функціонує людина, саме вони визначають спрямованість кожної особистості.

Список бібліографічних посилань:

1. Хьелл А., Зиглер Д. Теории личности. СПб.: Питер, 2010. 608 с.
2. Рубинштейн С.А. Проблемы общей психологии. М., 2006. 560 с.
3. Тушева В.В. Цінності у структурі професійної культури майбутнього вчителя. *Збірник наукових праць*. 2010. № 1. Бердянськ: БДПУ. С. 151–157.
4. Васютинський В.О. Ціннісно-орієнтаційні площини сучасного українського Суспільства. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: 36. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. За ред. С.Д. Максименка. Київ, 2006. Т. 8. Вип. 6. С. 40–45.
5. Дружиллов С.А. Психология выживания в современном мире. Харьков: Гуманитарный Центр, 2012. 300 с.
6. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. М., 2001. 230 с.
7. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. М.: Смысл, 2008. 430 с.
8. К проблеме формирования ценностных ориентаций и социальной активности личности. Под. ред. В.С. Мухиной. М., 2006. 450 с.
9. Дружиллов С.А. Индивидуальный ресурс человека как основ становление профессионализма : Монография. Воронеж: Научная книга, 2010. 260 с.
10. Гаврилюк В.В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации. *Социологические исследования*, 2007. №1. С. 96–105.
11. Вяткин Б.А. Психология метаиндивидуальности учителя начальных классов. Пермь, ПГПУ, 2008. 72 с.
12. Винославська О.В. Етичні засади формування особистості практичного психолога. *Актуальні проблеми психології*. Том 1: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. Київ: Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2001. Ч. 2. С. 35–44.
13. Сунгатуліна Г.А. Ценностные ориентации и мотивационная сфера подростков и молодежи. *Вестник Московского университета*. Серия 18. 2002. №3. С. 158–164.
14. Яницкий М.С., Серый А.В. Ценностно-смысловая сфера личности. Кемерово, 2005. 92 с.

References

1. Hjelle, L. Ziegler, D. (2010). Personality theory. SPb.: Peter. 608 p.
2. Rubinstein, S.L. (2006). Problems of general psychology. Moscow. 560 p.
3. Tusheva, V.V. (2010). Values in the structure of the professional culture of the future teacher. *Collection of scientific works*. Berdyansk: BSPU. 1. 151–157.
4. Vasutyinsky, V.O. (2006). Value-Orientations Plans of the Modern Ukrainian Society. *Problems of general and pedagogical psychology: the scientific work of the Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk APS of Ukraine*. In S.D. Maximenko (Ed.). Kiev. Vol. 8. Issue 6. 40–45.
5. Druzhilov, S.A. (2012). Psychology of survival in the modern world. Kharkiv: Humanitarian Center. 300 p.
6. Leontyev, A.N. (2001). Lectures on general psychology. Moscow. 230 p.
7. Leontyev, D.A. (2008). The method of studying value orientations. Moscow: Meaning. 430 p.
8. To the problem of the formation of value orientations and social activity of the individual (2006). In V.S. Mukhina (Ed.). Moscow. 450 p.
9. Druzhilov, S.A. (2010). Individual human resource as the basis for the development of professionalism: Monograph. Voronezh: Scientific book. 260 p.
10. Gavrylyuk, V.V. (2007). The dynamics of value orientations in the period of social transformation. *Sociological research*. 1. 96–105.
11. Vyatkin, B.A. (2008). Psychology of meta-individuality of a primary school teacher. Perm, PSPU. 72 p.
12. Vinoslavskaya O.V. (2001). Ethical foundations of the formation of the personality of a practical psychologist. *Actual problems of psychology*. Vol. 1: Social Psychology. Psychology of management. Organizational psychology. Kyiv: Institute of Psychology named after G.S. Kostyuk APS of Ukraine. Part 2. 35–44.
13. Sungatullina, G.A. (2002). Value orientations and motivational sphere of adolescents and youth. *Bulletin of Moscow University*. Series 18. 3. 158–164.
14. Yanitsky, M.S., Gray, A.V. (2005). Value-semantic sphere of personality. Кемерово. 92 p.

LYSENKO Oleksandra,

Ph.D in Philology, Associate Professor of Theory and Methodology of Preschool and Special Education Department, Pedagogical Faculty,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
e-mail: lysenkowa@gmail.com

VALUE ORIENTATIONS OF A FUTURE PEDAGOGISTS' PERSONALITY: THEORETICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM RESEARCH

Abstract: Introduction. The article emphasizes that in the last two decades there is an active reevaluation of values. There is a statement of vital goals and the structural organization of vital values. This is the most important task for the individual.

The purpose: to consider and justify value orientations, as the most important elements of the internal struc-

ture of the individual, embodied in the life experience of the individual, the whole set of his experiences and distinguishes meaningfully, essential for a given person from a small, immaterial.

The methods of analysis, comparison, abstraction are used in article.

Results the set of formed, established value orientations is the center of consciousness, which ensures the stability of the individual.

Therefore, value orientations are the most important factor that regulates and determines the motivation of the individual. The main content of value orientations is political, philosophical (ideological), moral beliefs of a person, deep and constant attachments, moral principles of behavior.

V. Vasyutinsky characterizes today's Ukrainian society as serving liberal or social values.

Value is a concept used in philosophy and sociology to refer to objects, phenomena, their properties, as well as abstract ideas that embody social ideals and serve as a standard for society.

The article analyzes three forms of existence of value:

Originality: The development of the personality of the future teacher is determined not only by innate pecu-

liarities (in the case of a healthy psyche), not only by social conditions, but also by the internal position – the child's already formed attitude towards the world of people, to the world of things and to himself.

Conclusion: therefore, finally, we want to emphasize that it is analysis of the complex nature of value orientations (unity in it objectively-meaningful and subjective-personal sides) to consider it as the "core" of the personality of the future teacher, as a defining (genetic and functional) integrity, because value orientations create the basis for combining various relations in which a person really functions, they determine the orientation of each individual.

Keywords: value orientations; future teacher; value; educators.

Одержано редакцією 04.10.2018
Прийнято до публікації 010.10.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-45-52

ORCID 0000-0002-4506-8020

МЕДВІДЬ Михайло Михайлович,

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
заступник начальника навчально-методичного центру – начальник відділу методичного
забезпечення навчального процесу,
Національна академія Національної гвардії України,
e-mail: medvidmm@ukr.net

ORCID 0000-0002-0852-5659

ПАВЛОВ Ярослав Володимирович,

кандидат педагогічних наук, заступник начальника інженерно-технічного факультету по роботі
з особовим складом, Національна академія Національної гвардії України,
e-mail: palych.yaroslav@gmail.com

ORCID 0000-0001-9520-787x

МЕДВІДЬ Юлія Іванівна,

науковий співробітник науково-організаційного відділу,
Національна академія Національної гвардії України,
e-mail: medvidj84@ukr.net

ORCID 0000-0003-1491-2716

ТРОБЮК Наталія Юріївна,

викладач кафедри психології та педагогіки,
Національна академія Національної гвардії України,
e-mail: nataliya_trobyuk@ukr.net

ORCID 0000-0003-1734-4021

ДЕМ'ЯНИШИН Володимир Миколайович,

старший викладач кафедри експлуатації та ремонту автомобілів та бойових машин,
Національна академія Національної гвардії України,
e-mail: volly35@ukr.net

ORCID 0000-0002-1331-643x

АЛЕКСАНДРОВА Ольга Олексіївна,

викладач кафедри фізичного виховання та спорту,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
e-mail: aleksandrova.olenka@gmail.com

УДК 378 : 331.101.37 : 355.2

**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ ОФІЦЕРІВ
ДО УПРАВЛІННЯ ЇХ ПІДРОЗДІЛАМИ В УМОВАХ СУМІСНОГО ВИКОНАННЯ
ЗАВДАНЬ З ПІДРОЗДІЛАМИ КРАЇН-ПАРТНЕРІВ УКРАЇНИ**

Здійснено огляд заходів пов'язаних з підготовкою військових кадрів за результатами міжнародного співробітництва та за результатами проведених сумісних навчань з підрозділами інших держав. Висунуто гіпотезу про існування педагогічного впливу на формування

та розвиток готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України запропонованих педагогічних умов за компонентами готовності (мотиваційний – доведення вимог до персоналу військових підрозділів, який

сумісно виконує завдання з підрозділами країн-партнерів України, доведення досвіду виконання сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України (результати, причини виникнення проблем, шляхи їх вирішення); функціональний – формування й розвиток необхідних компетентностей: комунікативної, тактичної (лідерської), економічної, психологічної, соціальної; емоційно-вольовий – залучення особового складу до виконання завдань кейсів, до участі їх у військових міжнародних навчаннях.

Пропонуються шляхи формування та розвитку готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами інших держав. Визначено необхідність у підготовці кадрів за спеціальностями: «Менеджмент» (спеціалізація «Управління ресурсами у сфері безпеки і оборони»), «Психологія» (спеціалізація «Управління психологічним забезпечення у сфері безпеки і оборони», психологічне консультування) та «Соціальна робота» (спеціалізація «Управління соціальною роботою у сфері безпеки і оборони»). Подальші дослідження будуть присвячені експериментальній перевірці висунутій гіпотезі про існування педагогічного впливу на формування та розвиток готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України запропонованих педагогічних умов за компонентами готовності.

Ключові слова: готовність; офіцер; службово-бойова діяльність; вищі військові навчальні заклади; сумісне виконання завдань.

Постановка проблеми. Протягом березня 2014 року Російською Федерацією було здійснено окупацію Автономної Республіки Крим та м. Севастополя – збройну агресію, спрямовану на насильницьке протиправне відторгнення Кримської автономії та міста Севастополя від України та їх приєднання до Російської Федерації на правах її суб'єктів. З квітня 2014 року на сході України ведуться бойові дії. Для України є важливим вирішення практичної проблеми повернення території України та нейтралізації військового конфлікту. Для вирішення даної проблеми необхідно відповісти на запитання «чому вона виникнула?» та визначити подальші шляхи розвитку воєнної безпеки. Для цього ми дослідили: вплив глобальних проблем на формування вимог до системи воєнної безпеки; можливості держави щодо забезпечення воєнної безпеки; виявили залежність забезпечення воєнної безпеки держав від їх участі у системах колективної безпеки [1; 2].

26 лютого 2016 року Президент України підписав Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України

та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні», 6 липня 2017 року – Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зовнішньополітичного курсу України». Законом внесено зміни до Законів України «Про основи національної безпеки України» та «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» у частині євроатлантичної інтеграції. Одним з пріоритетів національних інтересів України визначено інтеграцію у євроатлантичний безпековий простір з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору [3].

Результатами сумісних навчань військових підрозділів України та країн-партнерів є недостатня сформованість готовності українських офіцерів до управління своїми підрозділами в умовах сумісного виконання завдань. Вона пов'язана з необхідністю взаємодіяти цим підрозділам для досягнення мети, враховувати наявність ресурсів підрозділів і їх характеристики у процесі управління, забезпечувати вірну комунікацію між підрозділами тощо. У цій комплексній проблемі важливе місце займає формування відповідної системи підготовки кадрів для військових формувань України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формуванню та розвитку готовності майбутніх офіцерів та офіцерів до службово-бойової діяльності, зокрема до управління своїми підрозділами присвячені не мало праць. Їх можна розділи за етапами професійного становлення військовослужбовця [4, с. 316]: на етапі професійного самовизначення щодо проходження військової служби [5–8], на етапі адаптації до службово-бойової та освітньої діяльності [9; 10], на етапі формуванні та удосконалювання необхідних компетентностей для організації службово-бойової діяльності [6; 7; 11; 12]. Щодо праць присвячених формуванню та розвитку готовності офіцерів до управління підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України їх небагато [13–15]. А ті які є – не повністю вирішують зазначену проблему.

Компоненти готовності до діяльності залежать від видів діяльності. До компонентів готовності до службово-бойової діяльності відносять [11, с. 190; 15, с. 39]:

1) мотиваційний – розуміння складностей службово-бойової діяльності та їх додання в нових умовах, оцінювання своїх можливостей щодо управління психічним станом і діями на основі накопиченого досвіду, отримання нового досвіду службово-бойової діяльності;

2) функціональний – формування й розвиток необхідних компетентностей, які потрібні для цілеспрямованої діяльності в нових або екстремальних умовах службово-бойової діяльності;

3) емоційно-вольовий – оцінювання своєї готовності до подолання складностей службово-бойової діяльності, уміння управляти своїми емоційно-вольовими процесами в нових або екстремальних умовах.

Мета дослідження полягає у визначенні шляхів формування та розвитку готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед заходів направленої на євроатлантичну інтеграцію України – звернемо увагу на курс з управління оборонними ресурсами, мета якого вивчення основних економічних та управлінських концепцій, що застосовується у військових формуваннях західних держав. Його було проведено для українських, грузинських та чорногорських військовослужбовців у червні 2018 року. За результатами розгляду цих концепцій та обговорення їх з офіцерами Головного управління Національної гвардії України, які були присутні на курсі, визначено, що набирають вагомості такі напрямки діяльності військового формування як: менеджмент ресурсів, менеджмент персоналу, проектний менеджмент, фінансовий менеджмент, взаємодія військових формувань країн НАТО та їх партнерів.

Посади підрозділів військових формувань Канади, які відповідають за управління ресурсами у військовому формуванні, у військових частинах зокрема, комплектуються випускниками як цивільних так і військових навчальних

закладів. Як правило це офіцери, які отримали освіту за спеціальністю «Бізнес адміністрування». Враховуючи зазначене, доцільно розглянути можливість відновити державне замовлення на підготовку кадрів для Національної гвардії України за спеціальністю «Менеджмент» саме для оперативного-тактичного рівня військової освіти, переглянути зміст її освітньо-професійної програми, посилюючи її дисциплінами відповідно до зазначених напрямків діяльності та назвати їх, як варіант «Управління ресурсами у сфері безпеки і оборони».

Виходячи з досвіду військового формування Канади, підрозділи, які відповідають за управління ресурсами при здійсненні аналізу витрат на формування та використання необхідних ресурсів, звертаються за допомогою до відомчих науково-дослідних установ (здійснюють замовлення на наукове обґрунтування). Це може бути новим напрямком діяльності науково-дослідного центру Національної академії Національної гвардії України.

Перспективним напрямком наукової роботи можна розглянути створення програмного продукту для здійснення вибору рішення щодо проведення закупівель із багатьох можливих варіантів рішень виходячи з існуючих та прогнозних можливостей (з урахуванням витрат на функціонування, на обслуговування та на нейтралізацію ризиків).

Основною проблемою, яка виявлена за результатами участі у курсі та обговорення його з офіцерами Національної гвардії України, є відсутність умов адаптації персоналу військового формування до існуючих реформ.

Можна виділити декілька основних напрямків цієї проблеми на даному етапі розвитку Національної гвардії України та шляхи їх вирішення:

1) відсутність системності планування в управлінні військовим формуванням (пов'язаному саме з формуванням ресурсів (фінансових, людських, інших)), що є основою оборонного менеджменту;

2) відсутність системного уявлення про основи проектного менеджменту у офіцерів Головного управління Національної гвардії України;

3) відсутність системного уявлення про основи фінансового менеджменту у командирів військових частин, їх засту-

пників – начальників штабів та заступників з тилу.

У Національній академії Національної гвардії України є можливості допомогти частково вирішити цю проблему шляхом підвищення кваліфікації:

1) для офіцерів Головного управління Національної гвардії України провести курс з основ проектного менеджменту (на базі Головного управління Національної гвардії України);

2) для командирів військових частин, їх заступників – начальників штабів та заступників з тилу з основ фінансового менеджменту (на базі Національної академії Національної гвардії України).

Дані курси будуть не такими насиченими, як у наших закордонних колег. Їх мета – сформувані необхідні компетентності для прийняття обґрунтованих економічних рішень, володіти необхідною термінологією для ведення ефективних комунікацій з учасниками процесу прийняття рішення.

Для курсу з основ проектного менеджменту доцільно використовувати підготовлений у Національній академії Національної гвардії України до друку рукопис підручника «Управління проектами», в якому більш детально розглянуті питання, які вивчались на курсі з управління оборонними ресурсами: загальна характеристика управління проектами, організаційна структура проекту, системний підхід в управлінні проектами, грошові потоки, інвестиційні дослідження та фінансування проекту, управління інтеграцією проекту, сітьове і календарне планування проекту, управління вартістю проекту, управління ризиком проекту, програма забезпечення якості проекту, формування і розвиток проектною команди, програмне-технічне забезпечення управління проектами.

Наступною проблемою, на яку слід звернути увагу, є формування необхідних компетентностей для прийняття обґрунтованих економічних рішень у здобувачів вищої освіти Національної академії Національної гвардії України.

Є необхідність розглянути можливість внесення змін до усіх освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки здобувачів вищої освіти за освітнім рівнем «магістр» оперативно-тактичного рівня військової освіти, а

саме шляхом введення дисципліни «Фінансовий та проектний менеджмент». Сформувані згадані компетентності спроможні науково-педагогічні працівники економічних кафедр.

Є необхідність розглянути можливість внесення змін до дисципліни «Оперативне мистецтво», «Тактика», «Управління військами та служба штабів», «Основи всебічного забезпечення формувань НГУ» усіх спеціальностей за освітнім рівнем «магістр» оперативно-тактичного рівня військової освіти, а саме доповнити інформацією з взаємодії військових формувань (підрозділів) країн НАТО та їх партнерів в умовах сумісного виконання ними завдань.

Особливе значення для держави, яка веде бойові дії набирає діяльність психологів, вміння офіцерів надання психологічної допомоги учасникам бойових дій. Представниками США було запропоновано впровадити програму підготовки за спеціальністю «Психологічне консультування», яка апробована в США і дала позитивні результати у діяльності відповідних фахівців. Проте виникло питання як дану програму реалізувати у ВВНЗ України. За результатами обговорення даної проблеми було авторами статті було запропоновано наступне.

Здійснювати підготовку кадрів за спеціалізацією «Психологічне консультування» у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 «Психологія». Для того, щоб здійснювати підготовку кадрів за спеціальністю «Психологічне консультування» необхідно додатково:

1. Внести зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», а саме в галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» внести спеціальність 055 «Психологічне консультування». Якщо галузь знань буде іншою, то фахівці з психології не будуть фахівцями з психологічного консультування. Це дуже важливо при проведенні ліцензування спеціальності «Психологічне консультування».

2. Запропонувати Міністерству освіти і науки України розглянути можли-

вість створення науково-методичної комісії за спеціальністю «Психологічне консультування» відповідно до наказу МОН України від 27.11.2015 № 1246 «Про затвердження Порядку конкурсного відбору членів Науково-методичної ради та науково-методичних комісій Міністерства освіти і науки України».

3. Розробити проект стандарту вищої освіти за спеціальністю 055 «Психологічне консультування».

Для проведення ліцензування спеціальності за пропонованою освітньою програмою необхідно:

1. Привести фахівцям університетів США пропоновану освітню програму у відповідність до вимог нормативно-правових актів України: законів України

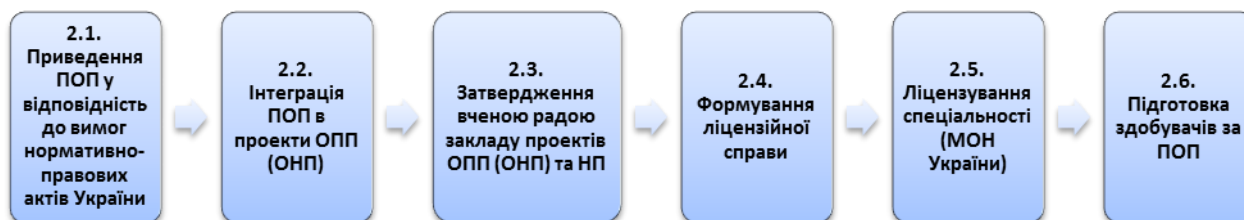

Рис. 1. Алгоритм впровадження пропонованої освітньої програми (ПОП) підготовки здобувачів вищої освіти в освітню діяльність закладів вищої освіти України

3. Є необхідним забезпечити оплату праці фахівцям університетів США не через ВВНЗ, а на пряму.

Відповідно до Річної національної програми під егідою Комісії Україна-НАТО на 2018 рік, затверджено Указом Президента України від 28 березня 2018 року № 89/2018 серед середньострокових цілей держави є «визначення питання забезпечення гендерної рівності одним із пріоритетних напрямів реформування сектору безпеки і оборони України» та «розробити серію підручників із проблематики забезпечення гендерної рівності у складових сектору безпеки та оборони України для спеціалізованих вищих навчальних закладів України».

26 березня 2018 року в залі засідань Урядових комітетів під головуванням Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції І. О. Климпуш-Цинцандзе пройшла нарада з уповноваженими (координаторами) з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в органах виконавчої влади.

У ході обговорення даного питання Віце-прем'єр-міністра висловила такі побажання:

«Про освіту», «Про вищу освіту», Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187; перекласти навчальне, навчально-методичне та інформаційне забезпечення підготовки кадрів з англійської на українську мову; здійснити підготовку кадрів ВВНЗ.

2. На підставі пропонованої освітньої програми ВВНЗ розробити та затвердити на вченій раді освітньо-професійну програму та навчальний план підготовки здобувачів освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю, підготувати ліцензійну справу та провести ліцензування у МОН України (рис. 1).

1) розробити курс з гендерної проблематики для здобувачів освіти та впровадити його до системи підготовки та підвищення кваліфікації особового складу сектору безпеки і оборони України;

2) визначити науково-педагогічних працівників, які викладатимуть даний курс, та забезпечити їх підвищення кваліфікації.

На сьогодні немає нормативно-правових актів, у яких чітко визначена гендерна політика у секторі безпеки і оборони України, а саме – яких результатів повинна досягнути держава у процесі її реалізації, виділення коштів на розвиток інфраструктури тощо. Враховуючи особливості такої діяльності як ведення бойових дій, про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на думку авторів статті є необґрунтованим. З числа осіб, які отримали учасника бойових дій лише 10 % жінки. Сам досвід ведення бойових дій підкреслює, що жіноче населення не готове займатись службово-бойовою діяльністю. Враховуюче зазначене, курс з гендерної проблематики для особового складу сектору безпеки і оборони України потребує об-

говорення щодо його наповнення. Першочерговим завданням курсу є підвищення гендерної обізнаності особового складу складових сектору безпеки і оборони, що є важливим для офіцера у процесі управління підрозділом, особливо в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами інших держав.

Також важливе значення набуває цивільно-військове співробітництво. Виникає потреба у фахівцях, які повинні управляти соціальною роботою у секторі безпеки та оборони.

З 2006 року в рамках програми «Партнерство заради миру» за участю військовослужбовців країн НАТО проводяться на території України, переважно на території Яворівського військового полігону, військові навчання Rapid Trident. Отриманий досвід за результатами проведених сумісних навчань дає підстави стверджувати про важливе значення знання іноземної мови, знання про наявність ресурсів та їх характеристики та про можливості їх використання для досягнення загальних цілей при виконанні завдань.

Висновки. Вищеописаний огляд заходів пов'язаних з підготовкою військо-

вих кадрів за результатами міжнародного співробітництва та досвіду за результатами проведених сумісних навчань з підрозділами інших держав приходимо до висновку про необхідність перегляду освітньо-професійних програм підготовки здобувачів тактичного та оперативнотактичного рівня військової освіти, післядипломної освіти.

Слід звернути увагу на підготовку фахівців оперативнотактичного рівня військової освіти за спеціальностями:

1) «Менеджмент» (спеціалізація «Управління ресурсами у сфері безпеки і оборони»);

2) «Психологія» (спеціалізація «Управління психологічним забезпечення у сфері безпеки і оборони», психологічне консультування»);

3) «Соціальна робота» (спеціалізація «Управління соціальною роботою у сфері безпеки і оборони»).

Для формування та розвитку готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України важливе значення має таке наповнення підготовки кадрів усіх спеціальностей (табл. 1).

Таблиця 1

Педагогічні умови формування та розвитку готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України

Компоненти готовності	Педагогічні умови формування та розвитку компонентів готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України
мотиваційний	доведення вимог до персоналу військових підрозділів, який сумісно виконує завдання з підрозділами країн-партнерів України; доведення досвіду виконання сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України (результати, причини виникнення проблем, шляхи їх вирішення)
функціональний	формування й розвиток необхідних компетентностей: комунікативної; тактичної (лідерської); економічної; психологічної; соціальної
емоційно-вольовий	залучення особового складу до виконання завдань кейсів, до участі їх у військових міжнародних навчаннях

Подальші дослідження будуть присвячені експериментальній перевірці висунутій гіпотезі про існування педагогічного впливу на формування та розвиток готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України запропонованих педагогічних умов за компонентами готовності.

Список бібліографічних посилань

1. Medvid M., Zvieriev M. Possibilities to provide development of social benefits of military and nuclear security. *Perspectives*. 2017. No. 2, 28-40.
2. Medvid M., Komisarov O., Merdova O. Review of the tasks of formation and progress of human resources in the sustainable development strategy of Ukraine in the light of central place theory. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4, No. 2, 134-140.
3. Розвиток особливого партнерства України з НАТО. *Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України*. URL : <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/cooperation>

4. Медвідь М.М. Методологія формування і розвитку людських ресурсів для використання у службово-бойовій діяльності: дис. д-ра економ. наук. Харків, 2015. 577 с.
5. Дем'янишин В.М., Медвідь Ю.І. Професійне самовизначення громадянина України щодо проходження військової служби за контрактом як науково-педагогічна проблема. *Актуальні питання освіти і науки: V міжнар. наук.-практ. конф.*, 10–11 листопада 2017 р. Харків: ХОГОКЗ, 2017. С. 322–330.
6. Медвідь М.М., Бабічев А.В., Дем'янишин В.М., Медвідь Ю.І., Бухун. Попереду змін у військових системах вищої освіти та професійної орієнтації. *Вісник Черкаського університету. Серія Педагогічні науки*. 2016. Вип. № 14. С. 76–87.
7. Медвідь М.М., Дем'янишин В.Н., Яковенко Е.С., Павлов Я.В. Формирование у граждан готовности к военной службе и к выполнению служебно-боевых задач в условиях глобализации. *ძალადსაზოგადოება (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა) [Влада і суспільство (історія, теорія, практика)]*. 2014. № 2 (30). С. 48–60.
8. Medvid, M.M., Strilets L.K. Theoretical foundations of vocational orientation of young learners to the contract-based military service within the military-patriotic education system. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences*. Baltija Publishing. 2018. № 2, 220–237
9. Сергієнко Т.М., Медвідь М.М., Черкашин О.Д. Теоретичні основи соціально-педагогічної профілактики дезадаптації курсантів молодших курсів вищих військових навчальних закладів. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2018. Вип. LXXXI. № 2(81). С. 214–219.
10. Сергиенко Т. Н. Модель социально-педагогической профилактики дезадаптации курсантов младших курсов высших военных учебных заведений и анализ результатов эксперимента по ее внедрению / Т. Н. Сергиенко, М. М. Медвідь, В. В. Рютин // *Wscho-?nioeuropejskie Czasopismo Naukowe [Східноєвропейський науковий журнал]*. – 2018. – № 3 (31), 5. – С. 29–39.
11. Медвідь Ю.І., Водчиць О.Г., Медвідь М.М. Результати дослідження стану готовності майбутніх офіцерів запасу до службово-бойової діяльності. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. 2018. Вип. № 1 (36). С. 184–192.
12. Bielai S.V., Medvid M.M., Parkhomenko O.O. Theoretical, Methodological and Practical Bases for Creating Job Description of Crisis Assessment Experts in Terms of State Security of Ukraine. *Наука і освіта*. 2017. №7. С. 44–49.
13. Medvid M.M., Pavlov Ya.V., Strilets L.K., Demianys - yn V.M., Pyvovarov S.O. Modeling of decision-making process in pre-deployment training of military and police peacekeeping personnel. *Честь і закон*. 2016. № 2. С. 34–42.
14. Medvid M.M., Babichev A.V., Strilets L.K., Pavlov Ya.V., Pyvovarov S.O., Horielyshev S.S. Analysis of questionnaire results as for the needs of pre-deployment training of military and police peacekeeping personnel. *ძალადსაზოგადოება (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა) [Влада і суспільство (історія, теорія, практика)]*. 2017. № 1 (41). С. 19–36.
15. Павлов Я.В. Развитие готовности до миротворчої діяльності офіцерів МВС України в системі післядипломної освіти: дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2016. 210 с.

References

1. Medvid, M., Zvieriev, M. (2017). Possibilities to provide development of social benefits of military and nuclear security. *Perspectives*. 2. 28–40 (in Eng.).
2. Medvid, M., Komisarov, O., Merdova, O. (2018). Review of the tasks of formation and progress of human resources in the sustainable development strategy of Ukraine in the light of central place theory. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 4. 2. 134–140 (in Eng.).
3. Development of a special partnership between Ukraine and NATO. Official site of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Retrieved from <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/en/ukraine-nato/cooperation> (in Ukr.).
4. Medvid, M. (2015). Methodology of formation and development of human resources for use in service-combat activity (Doctor Sciences Dissertation in Economics). Kharkiv. 577 p. (in Ukr.).
5. Demyanyshyn, V., Medvid, Yu. (2017). Professional self-determination of a citizen of Ukraine in the field of military service under the contract as a scientific and pedagogical problem. *Actual issues of education and science: V International scientific and practical conference*, November 10–11. 322–330. (in Ukr.).
6. Medvid, M., Babichev, A., Demyanyshyn, V., Medvid Yu., Bukhun A. (2016). Ahead of changes in military systems of higher education and professional orientation. *Bulletin of the Cherkasy University. Serial Pedagogical sciences*. 14. 76–87 (in Ukr.).
7. Medvid, M., Demyanishin, V., Yakovenko, E., Pavlov, Ya. (2014). Formation the readiness of citizens for military service and fulfillment of service-combat tasks in the conditions of globalization. *ძალადსაზოგადოება (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა) [Power and society (history, theory, practice)]*. 2 (30). 48–60 (in Ukr.).
8. Medvid, M., Strilets, L. (2018). Theoretical foundations of vocational orientation of young learners to the contract-based military service within the military-patriotic education system. *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences*. Baltija Publishing. 2. 220–237 (in Eng.).
9. Sergienko, T., Medvid, M., Cherkashin, O. (2018). Theoretical bases of social and pedagogical prevention of maladaptation of graduate students of higher military educational institutions. *Pedagogical sciences*. 2 (81). 214–219 (in Ukr.).
10. Sergienko, T., Medvid, M., Ryutin, V. (2018) Model of socio-pedagogical prevention of maladaptation of younger cadets of higher military educational institutions and analysis of the results of the experiment on its introduction. *Wscho-?nioeuropejskie Czasopismo Naukowe [Eastern European scientific journal]*. 3(31). 5. 29–39 (in Ukr.).
11. Medvid, Yu., Vodchyts, O., Medvid, M. (2018). Results of the study of the status of readiness of future reserve officers for military service. *The Bulletin of the Glukhov National Pedagogical University named after O. Dovzhenko*. 1 (36). 184–192 (in Ukr.).
12. Bielai, S., Medvid, M., Parkhomenko, O. (2017). Theoretical, methodological and practical bases for creating job description of crisis assessment experts in terms of State security of Ukraine. *Science and Education*. 7. 44–49 (in Eng.).
13. Medvid, M., Pavlov, Ya., Strilets, L., Demianyshyn, V., Pyvovarov, S. (2016). Modeling of decision-making process in pre-deployment training of military and police peacekeeping personnel. *Honor and law*. 2. 34–42 (in Eng.).

14. Medvid, M., Babichev, A., Strilets, L., Pavlov, Ya., Pyvovarov S., Horielyshev S. (2017). Analysis of questionnaire results as for the needs of pre-deployment training of military and police peacekeeping personnel. *ძღვანელთა მომზადება*

(*ისტორია, თეორია, პრაქტიკა*) [Power and society (history, theory, practice)]. 1 (41). 19–36 (in Eng.).

15. Pavlov, Ya. (2016). Development of readiness for peacekeeping officers of the Interior Ministry of Ukraine in the system of postgraduate education (*Ph.D dissertation*). Kharkiv. 210 p. (in Ukr.).

MEDVID Mykhailo,

Doctor in Economics, Senior Research Fellow, Deputy Head of the Educational-and-Methodical Center – Head of Methodology Provision of the Educational Process Department, National Academy of the National Guard of Ukraine
e-mail: medvidmm@ukr.net

PAVLOV Yaroslav,

Ph.D in Pedagogy, Deputy Head of the Engineering-and-Technical Faculty in Work with Personnel, National Academy of the National Guard of Ukraine,
e-mail: palych.yaroslav@gmail.com

MEDVID Yulia,

Research Fellow of Scientific-and-Organizational Department National Academy of the National Guard of Ukraine
e-mail: medvidj84@ukr.net

TROBYUK Natalia,

Lecturer of Psychology and Pedagogy Department, National Academy of the National Guard of Ukraine
e-mail: nataliya_trobyuk@ukr.net

DEMYANYSHYN Volodymyr,

Senior Lecturer of Maintenance and Repair of Cars and Military Vehicles Department, National Academy of the National Guard of Ukraine
e-mail: volly35@ukr.net

ALEXANDROVA Olha,

Lecturer of Physical Education and Sports Department, V. N. Karazin Kharkiv National University
e-mail: aleksandrova.olenka@gmail.com

WAYS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE OFFICERS' READINESS TO MANAGEMENT OF THEIR UNITS IN CONDITIONS OF COMPATIBLE EXECUTION OF TASKS WITH UNITS OF COUNTRIES-PARTNERS OF UKRAINE

Abstract. The results of joint exercises of military units of Ukraine and partner countries are the lack of formation of readiness of Ukrainian officers to manage their units in conditions of joint fulfillment of tasks. It is related to the need to interact with these units to achieve the goal, to take into account the availability of resources of units and their characteristics in the management process, to ensure correct communication between departments, etc. An important place in this complex problem is the formation of an appropriate training system for Ukrainian military formations.

Methods: analysis and synthesis.

Results. Overlooked the activities related to the training of military personnel on the basis of international cooperation and experience on the results of joint exercises conducted with units of other states.

Originality. The hypothesis about the existence of pedagogical influence on the formation and development of officers' readiness for the management of their units in the conditions of joint fulfillment of tasks with the units of the partner countries of Ukraine proposed pedagogical conditions for components of readiness (motivational - bringing requirements to personnel of military units, which jointly performs tasks with units of countries partners of Ukraine, proof of experience of joint fulfillment of tasks with units of partner countries of Ukraine, proof of the experience of performing joint tasks with units of partner countries of Ukraine (results, causes of problems, ways of their solution); functional - the formation and development

of the necessary competences: communicative, tactical (leadership), economic, psychological, social; emotional-volitional - involvement of personnel in the execution of tasks of cases, to participate in military international exercises.

Conclusion. The article proposes ways of formation and development of officers' readiness to manage their units in conditions of joint fulfillment of tasks with departments of other states. The necessity of training specialists in specialties "Management" (specialization "Management of resources in the field of security and defense"), "Psychology" (specialization "Management of psychological support in the field of security and defense", psychological counseling") and "Social work" (specialization "Management of social work in the field of security and defense"). Further research will be devoted to the experimental verification of the hypothesis of the existence of a pedagogical influence on the formation and development of officers' readiness for the management of their units in conditions of joint implementation of tasks with the subdivisions of partner countries of Ukraine proposed pedagogical conditions for components of readiness.

Keywords: readiness; officer; military and combat activity; higher military educational institutions; joint execution of tasks.

Одержано редакцією 27.07.2018
Прийнято до публікації 22.08.2018

МІРОВСЬКА Маріола,

доктор наук гуманістичних в галузі педагогіки, ад'юнкт (помічник професора),
керівник департаменту праці соціальної та публічного здоров'я,
Університет ім. Яна Длугоша в Ченстохові (Республіка Польща)
e-mail: mmirowska@interia.pl

УДК: 364.442.2:044.14

**РИЗИКИ ПЕРЕРИВАННЯ СТУДЕНТОМ ОСВІТЬНОГО ПРОЦЕСУ:
ОЦІНЮВАННЯ НА РІВНІ КОРИСТУВАЧА ОСВІТЬНОЇ ПОСЛУГИ**

На підставі аналізу як окремих випадків, так і статистичних даних трьох закладів вищої освіти щодо відрахування чи переведення студента на вечірню/заочну форми навчання було встановлено, що навчання студента у закладі вищої освіти є нестабільним процесом, який несе у собі численні ситуативні ризики незавершення процесу навчання. Ситуативна обумовленість такого ризику пов'язана перш за все із фінансовою несаможиттєвістю студента, його особливостями вікового розвитку, де пріоритетом виступає зорієнтованість на перехід в самостійне життя при неформованих для цього особистісних та економічних ресурсів, а також на вибір шлюбного партнера, що вимагає часових затрат, знижуючи тим самим його ресурси для реалізації завдань навчального процесу а також станом його родини як основного гаранта його навчання у закладі вищої освіти. Проведений аналіз документів ЗВО показав, що більший відсоток відрахувань студентів відмічається у ситуаціях їх навчання за власні кошти. Ситуація відрахування, як правило, настає після численних пропусків занять студентом, а остаточною межею виступає сесія. Аналіз ведення випадків студентів показав, що ситуацію відрахування можна упередити через врахування соціальної ситуації студента на момент його вступу до ЗВО і здійснення інституційного управління щодо виявлених чинників ризику а також інформування студента про його можливості та форми підтримки.

Новизною роботи є представлення методу ведення випадку як двостороннього процесу оцінки та підтримки студента в процесі його навчання. Перспективними питаннями розвитку закладу вищої освіти в умовах становлення інформаційного суспільства має стати заходи по розширенню системи підтримки студента на основі вивчення його потреб та запитів, створення простору для саморозвитку та самоорганізації, введення кейс-менеджменту як на рівні організації так і окремого випадку.

Ключові слова: ведення випадку; оцінювання на рівні користувача; заклад вищої освіти.

Постановка проблеми. Питання підтримки студента у процесі здобуття вищої освіти все більше набувають значення нагальної проблеми, що відповідає запитам сучасності. Поступово відходять у минуле історично складені форми підтримки студента, які опиралися на патерналістичний підхід, згідно якого

студент розглядався в дефіцитарній позиції з фіксацією його потреби в піклуванні та настановах щодо урегулювання майже всіх питань його життєдіяльності: від соціально-побутових до навчально-освітніх. Натомість, в умовах розбудови інформаційного суспільства та процесів глобалізації, студенту відкривається доступ до широких освітніх просторів, в яких він має орієнтуватися і самостійно вирішувати напрямки свого розвитку. Таким чином самодостатність студента все більше виступає умовою його освітнього зростання. Тож заклад вищої освіти (далі ЗВО) має змінити підходи щодо позиції студента, яку не слід розглядати логічним продовженням позиції учня у школі. Студент ЗВО має виступати самостійним суб'єктом, який традиційно опирається як на підтримку власної родини, так і на нові ресурси, які надає йому ЗВО та чинне законодавство для його освітнього зростання та соціалізації. Видіється, що саме розробка цих ресурсів має бути покладена в основу навчання у ЗВО, що буде активізувати процеси дорослішання студентської молоді а в умовах неперервної освіти розширювати уявлення про вищу освіту як таку, що триває впродовж життя.

Таким чином питання розвитку самостійності студента в освітньому процесі ми розглядали таким, що відноситься до пріоритетних завдань ЗВО, що тим самим ініціює створення арсеналу засобів щодо його реалізації та створення адекватної системи підтримки, яку отримує сучасний студент під час навчання у ЗВО. На поверхню також виходять питання обсягу затрат ЗВО для надання такої підтримки студентів і її відповідності завданням дорослішання молодих людей та опанування ними життєвою самостійністю. В цьому контексті набуває ваги питання уточнення запитів сучасного студента під час його навчання у ЗВО та типових способів щодо їх вирішення, а також ризиків, які

можуть призвести або до ініціації переривання вже розпочатого процесу здобуття освіти або ризиків пасивно-споживацької позиції. Нами вже був проведений аналіз запитів та потреб студентів, який показав, що студентський вік більш орієнтований на процеси само-реалізації та пошуку способів самостійного життя, де здобуття вищої освіти займає суто практичну позицію. Переважно студенти лише за наявності підтримки, як правило родини, виказують зусилля в напрямку здобуття вищої освіти [1–3]. Аналіз інших досліджень показав, що позиція студента у ЗВО розглядається із патерналістичної позиції, що потребує різних програм його супроводу задля його адаптації до нових умов життя та навчання (Н. Мирончак, А. Першина) [4; 5], щодо його стану здоров'я (В. Олексенко, В. Овчарук) [6], посилення здатності щодо негативної конкурентної поведінки у студентському доккілі (Н. Голярдик) [7], подолання проблем першого року навчання у закладі вищої освіти (Т. Рогачова) [8], навчання студентів, які мають функціональні обмеження (І. Іванчук) [9] а також в контексті здобуття певної професії, зокрема педагогічної (К. Бабак) [10]. Натомість вказуючи на труднощі студента в цьому процесі в дослідженнях не вистачає аналізу фактів не завершення навчання студентами у ЗВО та їх причин. Таким чином ми поставили перед собою **мету**: визначити вагу ризиків переривання студентом розпочатого у ЗВО процесу навчання і можливостей ЗВО впливу та підтримки студента в цьому процесі на основі розвитку його самостійності.

Згідно мети були визначені наступні **завдання**: 1) визначити відсоток тих студентів, які призупинили навчання у ЗВО України та здійснити аналіз задекларованих ними причин; 2) здійснити аналіз ситуацій студентів і визначити потенційні можливості щодо завершення ними розпочатого процесу здобуття вищої освіти; 3) згідно вище отриманих даних здійснити аналіз ймовірних чинників, які слід враховувати у організаційному процесі ЗВО.

Методами дослідження виступати: аналіз документів ЗВО на предмет відрахування студентів із ЗВО чи їх переведення на заочну/вечірню форму навчання впродовж трьох років (2015-2017рр.); інтерв'ювання студентів та викладачів

на предмет їх ставлення до ситуацій відрахування студента із ЗВО та аналізу можливих причин; ведення випадку як метод оцінки ситуації студента та його підтримки в умовах дефіцитарності та соціальних труднощів. Дослідження проводилося в трьох ЗВО України, зокрема, «Університет менеджменту освіти» (м. Київ); Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (м. Суми), Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк).

Основні результати дослідження.

Проведений нами аналіз документів ЗВО на предмет відрахування студентів чи їх переведення на заочну/вечірню форму навчання показав, що більший відсоток відрахувань студентів відмічається у ситуаціях навчання студента на приватній основі. У цьому випадку причиною може слугувати: 1) нижчий обсяг оплати за навчання (50% від обсягу студентів, які перевелися на заочну/вечірню форму навчання у цьому ж ЗВО), влаштування на роботу (60%), або переїзд в інший населений пункт, що робить неможливим щоденне навчання у ЗВО (2%) та інші питання (10%). Інколи ці причини накладаються, що, особливо, стосується двох перших. Ситуація відрахування, як правило, настає після численних пропусків студентом занять, попереджень та заяв куратора про запізнення чи відсутність студента на заняттях, пояснювальних записок самого студента про наміри уладнати ситуацію і відновити відвідування занять та відпрацювати пропущені. Натомість остаточною межею прийняття рішення (ЗВО, студентом, чи обоюдно) виступає сесія, до якої студента не допускають через чисельні пропуски занять. Типовою картиною для всіх ЗВО виявилася ситуація відрахування студента після 1–2 сесії. Викладачі та представники адміністрації називають наступні причини відрахування студентів із ЗВО: внаслідок відсутності коштів у ситуації навчання студента за власні кошти чи кошти родини (10%), пропуски занять і, як наслідок - відставання у навчанні (60%), зміна сімейної ситуації (20%), розчарування і перегляд власних інтересів щодо напрямку здобуття вищої освіти (10%).

Натомість практика показала, що студенти рідно завчасно (до виникнення критичної ситуації щодо успішності у

навчанні) усвідомлюють свою ситуацію і свої наміри. Як правило усвідомлення наявності певних труднощів, які роблять неможливим продовження навчання, приходиться неочікувано для студента і прогнозовано для адміністрації, де фіксується процес навчальних успіхів студента. У такому разі для студента звичний ритм життя переривається сесією, де всі причини прояснюються в накопиченому вигляді. Слід відмітити, що інколи вирішенням такої ситуації студента виступає його переведення на вечірню/заочну форму навчання, що, зазвичай проявляється у рівній мірі у всіх ЗВО, незалежно від форми оплати навчання і становить біля 10%. Як правило, можливість переведення на заочну/вечірню форму навчання уточнюється на етапі, коли студент самостійно ініціює відрахування, чи опосередковано, через його родину та друзів у ситуації надмірних пропусків занять. у При цьому студенти, як правило, уникають пояснень свого наміру залишити навчання у ЗВО і прагнуть не розголошувати причини власних рішень. У такій поведінці студента може проявлятися деякий тиск соціуму щодо здобуття вищої освіти саме у юнацькому віці людини, понижуючи тим самим можливість студента відрефлексувати причини відмови від подальшого навчання чи його відрахування. Це також пояснює, що рішення про переведення на вечірню/заочну форму навчання найчастіше приймається на основі довірливої бесіди куратора групи, або працівника деканату на предмет пошуку вирішення ситуації, що склалася у студента.

Для вивчення ситуацій студентів з високим ризиком переривання навчання у ЗВО ми обрали методику ведення випадку, щоб окреслити ймовірні можливості підтримки студента у його процесі здобуття освіти та зменшити ризик відрахування [2]. Коротко опишемо типове та відмінне у веденні випадків студентів. Всього було проведено 9 випадків по три у кожному із названих ЗВО. Учасниками дослідження були обрані студенти першого/другого року навчання, в який були чисельні пропуски занять та заборгованості по оплаті навчання, що ставило їх під ризик відрахування із ЗВО. Ці студенти, як правило, проживали в гуртожитку і їхні родини не мали змоги забезпечувати в достатній мірі їхні життєві потреби в період навчання, що постійно

ініціювало у студента бажання або взагалі «покинути» навчання, або перейти на вечірню/заочну форму і влаштуватися на роботу, щоб самостійно себе утримувати під час навчання у ЗВО. На момент вступу до ЗВО всі студенти виказували зацікавленість у студентському житті і майбутній професії. Натомість ця зацікавленість суттєво знизилася вже після першого семестру, що проявилось у пропусках занять та відставанні по предметах. Студенти так пояснювали своє небажання регулярно відвідувати заняття і виконувати навчальні завдання: не цікаво; багато треба вчити того, що легко можна дістати за запитом із інтернет-джерел; важко зрозуміти мову викладача, а зубрити я не буду, бо зубрять тільки «ботаніки»; я хочу жити, а не «коптити» і користуватися всіма принадами великого міста; зараз я влаштувався на роботу, бо батьківських грошей замало для життя у великому місті і тепер треба поєднувати і навчання і працю, але це не завжди мені вдається і я вибираю роботу; треба рано вставати, бо пари починаються о 8 ранку, а я пізно приходжу з роботи і не можу вчасно проснутися; вчитися нудно, а працювати – цікаво; я не думав, що інститут це продовження школи: думав, що далеко буду жити від батьків і ніхто мене не смикатиме, але тут більше тих, хто контролює моє навчання, ніж це було вдома: всі прагнуть мене контролювати: і староста, і куратор, і деканат, і методисти і, навіть, викладачі; мені не подобається, що мене, як маленького примушують ходити на пари: телефонують, контролюють тощо.

Таким чином, на початку ведення випадку у студентів були зафіксовано: 1) неготовність студента до навчання в умовах, які не співпадають із його уявленнями про навчання у ЗВО; 2) надмірний «нав'язливий» контроль щодо присутності студента на заняттях зі сторони викладачів та працівників ЗВО, що стало несподіванкою для студентів, які очікували для себе більшої свободи і волевиявлення; 3) навчальні перевантаження; 4) орієнтація на «доросле життя» на основі спонтанності; 5) відсутність звичних умов навчання, що були у шкільній навчальній ситуації та неготовність їх створювати самостійно (немає інтернету в гуртожитку, що викликає обурення, а не поштовх до самостійного вирішення власного забезпечення інтернет-послугою

тощо). Можна сказати про виявлений при веденні випадку студентів низький рівень їхньої самоорганізації, що обмежує можливості студентів поєднувати різні форми активностей, однією з яких може бути працевлаштування. Видається, що «потреби молодого віку» студентів та принади великого міста виявилися більш вагомими, ніж рутинний ритм навчання, що призвело до надання переваг веселошам над рутиною навчальних завдань. Також деякі студенти в цей період захопилися алкоголем, що створило додаткові проблеми щодо їх поведінки та дотримання правил проживання у гуртожитку тощо. Водночас було встановлено низький рівень обізнаності студента із підтримкою, яку вони можуть отримати під час навчання, що стосується знань законодавчих актів, переліку послуг служб підтримки, які розміщені в місті поза межами ЗВО, відсутність навиків самостійного планування часу та не сформованість потреби щодо здорового образу життя (більшість студентів палять а також не проявляють цікавості щодо занять фізичним спортом, культурним дозвіллям тощо). Аналіз організаційних заходів ЗВО показав, що, як правило, на початку навчання студентам надається інформація про різні види підтримки у ЗВО, організовується екскурсія по території ЗВО, пояснюються правила поведінки. Однак час проведення таких заходів припадає на переживання «ейфорії» вступу до закладу і не сприймається студентами як важлива для них інформація. Про цей період вони так говорять: ... розповідали, але я не чув...тоді це було не важливо ...

Стосовно конкретних ситуацій, то в слід сказати про приватні аспекти випадків студентів із високим ризиком відрахування. Однією із них було нерозділена закоханість, що привело до усамітнення та уникання дівчиною контактів із спільними знайомими, пошук «зцілення» засобом вживання алкоголю та «відволікання» через влаштування на роботу, що повністю захопило увагу дівчини і «не залишило» їй часу на навчання. В другому випадку – складна ситуація дома позбавила студента отримувати фінансову та моральну від них підтримку, що понизило його загальний стан і зумовило теж пропуски занять через його постійні поїздки додому. Ще один випадок був обтяжений чисельними обманами студент-

ки та історіями щодо ситуації її переселення із зони антитерористичної операції на тимчасово окупованій території України (АТО) та актуального стану її родини: вона попускала заняття вигадуючи щоразу якісь історії, які здавалися їй важливими і могли виправдати її неприсутність на заняттях і мали «викликати у викладачів» співчуття і прояви додаткової турботи про неї. Ще в одному випадку хлопець демонстрував нездатність бути тривалий час на заняттях та фокусувати увагу на предметі лекції чи практичного заняття: він постійно відволікався на переписку у телефоні, домашні завдання виконував у проміжках між заняттями, які швидко здавав, а потім не мів пригадати, про що були ті завдання.

На другому етапі ведення випадку для всіх студентів був складений план вирішення його ситуації, що мав посилювати їхню самоорганізацію в питаннях вирішення різних завдань життєзабезпечення та навчання. Щодо виявлених у процесі ведення випадку загальних труднощів студентів заклад ухвалив рішення щодо підписання угод з організаціями про надання послуг студентам ЗВО загалом і конкретно щодо бенефіціарів ведення випадку. У межах цих угод студентам було надана низка індивідуальних консультацій як в силими працівників ЗВО, так і поза закладом засобом використання ресурсів середовища. Також були узгоджені терміни та форми зустрічей із кейс-менеджерами студентів і окреслені шляхи вирішення студентом поставлених завдань. Кейс-менеджери були підготовлені до відповідної роботи і однієї із форм підтримки студента у реалізації виробленого плану був формат міжособистісної довіри, що була сформована на перших зустрічах та на етапі створення плану дій. Важливим було те, що реалізація цього плану покладалася повністю на студента як самостійного суб'єкта. Метою подальших зустрічей студента і кейс-менеджера було уточнення аспектів певних заходів та наснаження студента до дій на вирішення своєї ситуації. Роль кейс-менеджера у кожному із ЗВО виконували різні співробітники, які пройшли спеціальне навчання та стажування в Університеті Яна Длугоша (УЯД) у Ченстохові. Підготовлені праців-

ники ЗВО зазначали, що практично вони виконують всю цю роботу зі студентами, тільки вони не називають її як «кейс-менеджмент». Спершу при підготовці фахівців до виконання ролі кейс-менеджера їм було важно охопити в цілому цю роботу, як таку, що відома їм у деталях, як-то: емпатія до студента та співпереживання щодо його ситуації, довіра та довірлива бесіда, прагнення полегшити ситуацію студента, опікування по аналогії материнського чи батьківського тощо.... Переломним моментом в опанування роллю «кейс-менеджера» був етап оцінювання результатів та важливість фінансового його забезпечення. Наразі в нашому експерименті другий етап був лише частково реалізований з причини відсутності в Україні відповідного законодавчого забезпечення цього процесу.

Етап реалізації плану ведення випадку в кожному із випадків тривав від 4-х до 8-тижнів. У їх реалізації були задіяні такі ресурси: пошук законодавчих актів щодо підтримки внутрішньо-переселених осіб та надання соціальної підтримки у складних життєвих ситуаціях; лобювання інтересів студента в організаціях соціальної підтримки міста засобом написання листів підтримки та інформування про систему отримання послуг, організація консультацій у психолога, юриста та соціального працівника згідно територіального розташування ЗВО, організація консультацій щодо працевлаштування та підтримка в узгодженні розкладу занять та вимог працевлаштування; посилення потенціалу студента засобом його включення у студентське життя (один із студентів став активним учасником студентського самоврядування); допомога у складанні бюджету та плануванні часу тощо. На рівні ЗВО були заключні договори із Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді міста а також іншими організаціями, послуги яких можуть бути корисними для вирішення задач життєзабезпечення студентів, переглянуті заходи ЗВО щодо студентів та внесені зміни щодо активізації студентів в напрямку розширення програм наукового та освітньо-навчального просування студентів в тому числі програмах міжнародної мобільності, зокрема, студентсь-

ко-викладацьких обмінів. Один із студентів – учасників дослідження взяв участь у написанні проекту щодо підтримки програм мобільності; один – був працевлаштований як працівник відділу комп'ютерно-технічного забезпечення ЗВО.

На третьому етапі ведення випадку на рівні бенефіціарів був проведений аналіз роботи із планом і оцінка досягнень зі визначенням форми підтримки подальших контактів студента із кейс-менеджером. Всі дев'ять студентів продовжили навчання на стаціонарній формі: навіть завершили другий курс навчання з позитивними оцінками. Проведена робота надала можливість зафіксувати затрати кейс-менеджера (фінансові, матеріальні, часові, кваліфікаційно-психологічні та фізичні) по веденню випадку у ЗВО і розділити повноваження на рівні конкретної роботи і внесення необхідних змін на рівні організації. Досвід показав, що введення кейс-менеджменту у освітніх процес ЗВО надає можливість підтримувати студента без знецінення його потенціалу щодо самостійності. Натомість технологія кейс-менеджменту є затратною і вимагає, зокрема, фінансовий та часових вкладень, що має реалізуватися професійно підготовленими працівниками. Видається, що врахування принципів кейс-менеджменту в організаційній структурі ЗВО щодо роботи з клієнтом – користувачем освітніх послуг є доцільним і несе перспективи у розбудову системи підтримки студента на основі збереження та підтримки його самостійності. Створення служб по роботі із студентами може поєднати два напрямки такої роботи: на рівні управління ЗВО і на рівні користувача освітніх послуг засобом. В першому випадку постають питання перегляду структури ЗВО та внесення відповідних організаційних змін, а в другому – професійне опанування працівниками цього підрозділу технологією кейс-менеджменту задля його реалізації не з патерналістичної позиції підтримки, а з позиції ствердження та посилення самостійності студента як дорослої людини та громадянина.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у представленні 1) даних щодо обсягу ризиків відмови студентів від завершення розпочато кого навчання у закладі вищої освіти; 2) методу ведення випадку як двостороннього

процесу оцінки та підтримки студента в процесі його навчання, що може послугувати завчасним змінам в управлінні організації як дієвого способу щодо охоплення більшої кількості користувачів освітньої послуги та наснаження їх в напрямку розвитку та посилення його самостійності.

Висновки та конкретні пропозиції автора. Процеси сучасного суспільства роблять виклик сучасній університетській системі вимагаючи від неї не лише передачі знань, а й більшої уваги до самого користувача освітньої послуги як самостійно суб'єкта освітнього процесу. Врахування ризиків переривання освітнього процесу студентом на момент його вступу у ЗВО та їх врахування в управлінській системі ЗВО може бути вагомим у посиленні потенціалу студента щодо завершення ним навчання у ЗВО. Розширення системи стимулювання студента щодо опанування ним знаннями системи вищої освіти, надання більшої уваги щодо його потреб та запитів, створення простору для саморозвитку та самоорганізації виступають перспективними питаннями розвитку ЗВО в умовах становлення інформаційного суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Міровська М. Потреби та запити студента закладу вищої освіти України в умовах сучасності. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 4 (7). URL: <http://am.eor.by/index.php/gallery/126-vipusk-4-7-2018>.
2. Mirowska M. Case management (zarządzanie przypadkiem) jako technologia przyszłości w szkole wyższej. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка*, 2017. № 6(70). С. 108–116.
3. Міровська М. Гарантії і ризики здобуття сучасним студентом вищої освіти в Україні та Польщі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка*, 2018. № 6(80). С. 36–45.
4. Мирончук Н. М. Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Київ*, 2013. Вип. 79. С. 82–85.
5. Першина А.В. Психологічні чинники адаптації студентів до навчання у ВНЗ. *Соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент: Міжнародний науковий форум*. 2011. Вип. 5. С. 124–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2011_5_16.
6. Овчарук В.Г., Овчарук В.В. Формування здоров'язберігаючого середовища для студентів ВНЗ. 2012. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/13657>
7. Голярдик Н.А. Практичні рекомендації щодо психологічної підтримки студентів, які потерпають від негативної конкурентної поведінки у студентському довіллі. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія Психологічні науки*. 2015. №1. С. 43–55.
8. Рогачова Т. Психологічні проблеми студентів на першому році навчання у ВНЗ: причини виникнення та можливості подолання. *Психологія і особистість*. 2016. № 2 (10). Ч. 2. С. 228–236.
9. Іванюк І.Я. Адаптація студентів з обмеженими можливостями в умовах інтегрованого навчання. *Збірник наукових праць. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2009. № 6(8). С. 24–32. URL: <http://ap.uu.edu.ua/article/141>.
10. Бабак К.В. Психологічних супровід професійного розвитку студентів педагогічних ВНЗ. *Проблеми сучасної психології*. 2015. №2(8). С. 28–33.

References

1. Mirovskaya, M. (2018). Requirements and inquiries of a student of a higher education establishment in Ukraine in the present. *Adaptive management: theory and practice. Series "Pedagogy"*. 4(7). Retrieved from <http://am.eor.by/index.php/gallery/126-vipusk-4-7-2018>.
2. Mirowska M. (2017). Case management (zarządzanie przypadkiem) jako technologia przyszłości w szkole wyższej. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal*. In A.A. Sbrueva (Ed.). Sumy: Sumy SPU named after A.S. Makarenko. No. 6 (70). 108–116.
3. Mirovskaya, M. (2018). Guarantees and risks of obtaining a modern student of higher education in Ukraine and Poland. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies: scientific journal*. In A.A. Sbrueva (Ed.). Sumy: Sumy SPU named after A.S. Makarenko. No. 6 (80). 36–45.
4. Myronchuk N.M. (2013). Features of adaptation of students of higher educational institutions to changed conditions of life. *New technologies of teaching: scientific and methodological rescue*. Kyiv. Issue 79. 82–85.
5. Pershyna A.V. (2011). Psychological factors of adaptation of students to study at universities. *Sociology, Psychology, Pedagogy, Management: International Scientific Forum*. Issue 5. 124–135.
6. Ovcharuk V.Gh., Ovcharuk V.V. (2012). Formation of healthcare environment for students of higher education. Retrieved from <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/13657>.
7. Gholjardyk N.A. (2015). Practical recommendations on psychological support for students suffering from negative competitive behavior in the student environment. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series Psychological Sciences*. 1. 43–55.
8. Roghachova T. (2016). Psychological problems of students in the first year of study at universities: the reasons of occurrence and possibility of overcoming. *Psychology and personality*. 2 (10). Part 2. 228–236.
9. Ivanjuk I.Ja. (2009). Adapting students with disabilities in an integrated learning environment. *Collection of scientific works. Actual problems of training and education of people with special needs*. 6 (8). 24–32. Retrieved from <http://ap.uu.edu.ua/article/141>
10. Babak K.V. (2015). Psychological support of professional development of students of pedagogical universities. *Problems of modern psychology*. 2 (8). 28–33.

MIROWSKA Mariola,

Ph.D in Humanities in the Field of Pedagogy, Adjunct (Assistant Professor),
Head of Social Work and Public Health Department,
Jan Długosz University in Czestochowa, Republic of Poland
e-mail: mmirowska@interia.pl

RISKS OF DISRUPTION OF EDUCATIONAL PROCESS BY A STUDENT: EVALUATION AT THE LEVEL OF A USER OF AN EDUCATIONAL SERVICE

Abstract. Introduction. The issue of the student support is increasingly typified as an urgent problem within the process of obtaining a higher education that meets the demands of the modern era and requires rather combined participation than the paternalistic approach. This raises the question how a higher educational institution should simultaneously support the student and form his personal autonomy. We have considered the accident analysis of student expulsion from HEI as a path for studying this issue, that can clarify the risks should be considered in the management of HEI in terms of building up of the student organizational support while obtaining a higher education.

The purpose is to determine a specific weight of the risks posed by student disruption of the educational process and opportunities for a higher education institution to exert the directed influence over this process. Targets: 1) to define the percentage of those students who has discontinued studying in the HEI of Ukraine and to analyze the reasons stated by them; 2) to analyze the situations of students and identify potential opportunities for completing the process of obtaining a higher education.

Methods: evaluation of the HEI documents on the student expulsion from HEI or their transfer to extra-curricular/part-time form of study during three years (2015-2017); interviewing students and teachers about their attitude to situations of student expulsion from HEI and further analysis of possible reasons; case management as a method for evaluation a student situation and support under the conditions of deficiency and social woes. The research was carried out in three HEI of Ukraine, namely, "University of Educational Management" (Kyiv); Sumy State A. S. Makarenko Pedagogical University (Sumy), Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk).

Results. The conducted analysis of the HEI documents revealed that a larger proportion of student expulsion is noted in cases of studying on their own expense. The expulsion situation commonly occurs after plenty student absence, curator warnings and statements

on the delay or absence of the student in classes, explanatory notes of the student himself on the intention to settle the situation, resume attendance of classes and work out missed sessions. Instead of this, the tipping point is the end-of-term exams, to which the student is not admitted because of the numerous "truancies". A typical scene was the situation of student expelling after 1-2 exam sessions in all HEI. The case management analysis carried out in all HEI revealed that the expulsion situation of can be prevented through taking into account the student social situation at the time of his admission to the HEI and the institutional control of the identified risk factors not by the virtue of punishment, but by the means of provision of information to the student on his opportunities and support forms (internal-institutional and external as a general social environment), and method of case management can serve for this purpose.

Originality. The presentation of a case management method as a two-way process for student evaluation and support in the process of learning can prove particularly useful for forehanded changes in the organization management as an effective way to reach more learning service receivers.

Conclusion. The risk assessment of student disruption of the educational process and its consideration in the HEI management system may be significant for enhancing the student ability to complete the training in the HEI at the time of his admission into the HEI. Expansion of the system stimulating the student on the account of obtaining knowledge of the higher educational system, paying more attention to his needs and demands, creating space for self-development and self-organization are promising issues of the HEI development under the conditions of the information society establishment.

Keywords: case management; receiver-level evaluation; higher educational institution.

Одержано редакцію 07.06.2018
Прийнято до публікації 14.06.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-59-66
ORCID 0000-0002-8853-4538

НЕСТУЛЯ Світлана Іванівна,

кандидат історичних наук, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
директор навчально-наукового інституту лідерства,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
e-mail: snestulya@gmail.com

УДК [316.46:336.2]:004.773.7

БІЗНЕС-ФОРУМ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ

У статті на основі аналізу наукових досліджень та власного практичного досвіду проведення бізнес-форумів визначено поняття бізнес-форуму як форми організації навчання майбутніх бакалаврів з менеджменту, спрямованої на формування їх лідерської компетентності. Запропоновано програму Міжнародного бізнес-форуму «Територія успіху. Бізнес та освіта: стратегічне партнерство», проведеного на базі ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет

економіки і торгівлі». З'ясовано складові бізнес-форуму як форми організації навчання майбутніх бакалаврів з менеджменту, спрямованої на формування їх лідерської компетентності: інформаційна, практико-орієнтована, інтерактивна, лідерсько-управлінська, організаційна та комп'ютерно-орієнтована.

Ключові слова: компетентність, лідерська компетентність, менеджер, бакалавр, університет, лідер, бізнес-форум.

Постановка проблеми. Сучасні світові тенденції соціально-економічного розвитку країн спонукають до подальшого творчого удосконалення освітніх систем та впровадження відповідних технологій, спрямованих на забезпечення можливості неперервного професійного навчання упродовж усього життя. З іншого боку, європейський вибір України та її входження до європейського освітнього простору вимагають від вищої школи реформування, модернізації української системи освіти, впровадження в освітню практику нової управлінської парадигми, заснованої на лідерстві, особливо, в університетах, які здійснюють підготовку майбутніх бакалаврів з менеджменту, що у свою чергу обумовлює пошук нових освітніх парадигм та концепцій, принципів та підходів до організації освітнього процесу, а також засобів, методів та форм навчання студентів, які найбільш ефективно сприятимуть формуванню у них лідерської компетентності. Однією з таких форм є бізнес-форум.

Незважаючи на те, що існуючі теоретичні та практичні підходи до проблеми формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту (А. Балашов, О. Бойко, О. Видрашко, Т. Волосюк, В. Жигір, О. Єрмоленко, В. Лугова, С. Козловська, Г. Падурець, О. Долгопол, С. Тарасова, І. Чудаєва та ін.) внесли свій вагомий внесок у професійну підготовку студентів, недостатньо було розглянуто питання форм навчання, спрямованих на формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету.

Мета статті: схарактеризувати суть бізнес-форуму як форми організації навчання майбутніх бакалаврів з менеджменту, спрямованої на формування їх лідерської компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нове XXI століття вимагає і нової компетентності. Головний інструмент управління персоналом сьогодні – лідерство, про це свідчить значна кількість досліджень зарубіжних авторів (Дж. Адаїр, М. Вебер, Р. Дафт, Дж. Канджемі, К. Ковальські, Р. Міллер, Р. Стогділ, Т. Холлопетер та ін..) та продовження ними наукового пошуку. Необхідність дослідження накопиченого досвіду, адаптації існуючих підходів та опанування технологіями лідерства, форм

навчання майбутніх менеджерів, за допомогою яких можливо розвивати їх лідерську компетентність, підсилює актуальність окресленої проблеми.

Сьогодні освіта стає каталізатором соціальної мобільності людини упродовж усього життя. Більш широкі можливості одержання освіти відкривають доступ до інтелектуальних, культурних, лідерських цінностей, розширюють кругозір, збільшують інтелектуальний потенціал більшої маси населення, розвивають їх лідерський потенціал. Технологічні передумови розвитку концепції неперервної освіти зводяться до розвитку технологій передачі інформації та технологій навчання (засобів, методів, форм).

Продовжуючи пошуки форм організації навчання майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», які б найкращим чином сприяли формуванню їх лідерської компетентності, ми зупинилися на бізнес-форумі.

На нашу думку, бізнес-форум є однією з форм поглиблення і розширення професійної освіти, соціальної зрілості і професійної компетентності, виховання естетичного відношення до дійсності, збагачення культури ділового спілкування, розвитку лідерської компетентності студентів в освітньому середовищі університету та в процесі самоосвіти.

Аналіз наукових праць, присвячених формам навчання у сучасній дидактиці (С. Вітвицька, Г. Коджаспірова, Н. Кононец, С. Кульневич, Т. Лакоценіна, С. Максимюк, І. Малафіїк, Н. Мойсеюк, А. Кузьмінський, А. Хуторської, В. Чайка), уможливає зафіксувати двоїстість поняття «форма навчання» у контексті теорії навчання. Науковці наголошують, що варто розрізняти поняття «форми навчання» та «форми організації навчання». Форма навчання потрактовується як зовнішній вияв узгодженої діяльності викладача та студентів, яка здійснюється в певному порядку і режимі, у той час як форма організації навчання тлумачиться як обмежена часовими рамками конструкція окремої ланки процесу навчання [2; 3; 5–12].

Погоджуючись з Ю. Колеснік, нетрадиційні форми організації навчання – це можливість для студентів брати участь в їх змісті. Найбільш ефективний засіб

поєднання знань викладача (фахівця-професіонала) з ціннісним змістом свідомості студента – це включення студента в спільну діяльність і по створенню заняття (практичного, семінарського заняття, лекції) чи певного заходу, і по його проведенню [4].

Обстоюючи позицію науковців, що форма організації навчання тлумачиться як обмежена часовими рамками конструкція окремої ланки процесу навчання, ми розглядаємо *бізнес-форум як форму організації навчання майбутніх бакалаврів з менеджменту, спрямовану на формування їх лідерської компетентності.*

Бізнес-форум – це представницьке зібрання для широкого загалу представників бізнесу для обговорення ділових питань, яке, у свою чергу, може бути професійною навчальною платформою для майбутніх фахівців. Безумовно, бізнес-форму є місцем для зустрічі бізнес-лідерів.

Аналіз сайтів, присвячених проведенню бізнес-форумів, та практика участі й проведення таких заходів на базі університету, засвідчили, що залучення студентів, майбутніх бакалаврів з менеджменту сприятиме:

- налагодженню співпраці університетів з представниками бізнесу регіону, України та зарубіжжя;
- ознайомленню з етичними нормами в сучасному менеджменті та бізнесі;
- озброєнню студентів знаннями, вміннями й навичками майбутньої професії в сучасному бізнесі;
- підсиленню їх практичної підготовки та збереження високого теоретичного рівня;
- розвитку в них творчих здібностей, ініціативності, самостійності, критичності, гнучкості, креативності мислення;
- формуванню менеджера-лідера (формування лідерської компетентності студентів).

Відвідування бізнес-форумів навчать студентів: оперативно виявляти стратегії мислення співрозмовника; готувати виступи; готувати та проводити презентації; проводити успішні переговори; створювати презентації проекту, продукту, товару конкретно під особливості мислення і сприйняття замовника; організувати панельні дискусії, пленарні засідання, тематичні сесії, круглі столи,

виставки, шоу-виставки; здійснювати електронну підтримку проведення форуму (створення Інтернет-ресурсів, реєстраційних форм) тощо.

Крім того, спілкування з провідними фахівцями-лідерами створює ту унікальну атмосферу лідерства, яка безпосередньо сприяє формуванню лідерів, здатних прогнозувати й адекватно реагувати на зміни, якими позначені як економічні, так і суспільні виклики нового часу, брати на себе відповідальність за їх впровадження, ділитися владою й делегувати владні повноваження, налаштованих на співробітництво.

Проведення бізнес-форуму на базі університету передбачає: вибір місця для організації форуму; повне технічне оснащення; прийом і реєстрацію учасників; трансфер учасників; кампанію, що рекламує проведення форумів; запрошення представників ЗМІ, їх акредитацію; підготовку друкованої продукції, прес-релізів, запрошень, сувенірів; розважальну програму в рамках організації форуму; організацію фуршету, прийому або брейк-кави; надання повного комплекту апаратури, необхідної для проведення форумів; надання аудіо- і відеозаписів заходів; організацію фотосесії; складання звіту про результати.

Проведення бізнес-форумів на базі університетів є кроком до появи університетів нового покоління – *університетів інноваційного типу*, які зможуть забезпечити підготовку фахівців і команд, здатних проектувати нові види діяльності та забезпечувати трансформацію вже існуючих корпорацій, галузей і територій відповідно до викликів часу. Як стверджують І. Артьомова, А. Волков, Д. Ліванов, попит на таких професіоналів, фахівців-лідерів інтенсивно зростає в усьому світі у зв'язку з посиленням глобальної конкуренції, появою нових технологій і геополітичною невизначеністю (фінансові та економічні кризи, локальні військові конфлікти, проблеми соціальної сфери тощо). Такі університети, на думку дослідників, готуватимуть фахівців-лідерів, які будуть здатні: мислити за межами існуючих загальноприйнятих уявлень; вирішувати завдання, які досі не мали вирішення; діяти практично, беручи на себе відповідальність у ситуації невизначеності, обмеженості ресурсів і персонального ризику;

доводити свою ефективність реальними досягненнями і результатами [1].

Нині, як можна спостерігати (аналіз офіційних веб-сайтів університетів), проведення бізнес-форумів є поширеною практикою в освітній діяльності університетів. Одним із таких бізнес-форумів, який було організовано та проведено на базі ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», був *Міжнародний бізнес-форум «Територія успіху. Бізнес та освіта: стратегічне партнерство»*, який став результатом тісної співпраці науково-педагогічного складу й адміністрації університету з представниками бізнесу (6 жовтня 2016 року). Цей захід приурочений до 150 років з дня заснування першого споживчого товариства в Україні та 45 річниці товарознавчо-комерційного факультету.

Організатори та учасники форуму спільними зусиллями розробили стратегічні напрями подальшої співпраці та партнерства, створили ефективні механізми підвищення конкурентоспроможності сучасних випускників, сформували концепції ефективного професійного і особистісного позиціонування випускника сучасного університету, формування їх лідерської компетентності в освітньому процесі університету, виробили новий формат та принципи роботи асоціації випускників.

Для ефективної комунікації учасників була розроблена форма роботи – *панельна дискусія*. Такий підхід сприяв ефективному діалогу представників бізнесу, влади, освіти, наукових шкіл й громадських організацій щодо проблем розвитку сучасної України, а також артикуляції вимог до підготовки фахівців нової освітньої і професійної парадигми, в основі якої покладено концепцію формування лідерської компетентності студентів.

Усвідомлюючи масштабність репрезентативності випускників університету в усіх галузях народного господарства та їхній вагомий вклад у розвиток науки, бізнесу, освіти, університет ініціював підготовку до видання презентаційно-іміджевого видання «Випускники ПУЕТ: історії успіху». Метою акумуляції багаторічного професійного досвіду поколінь випускників, фундаторів наукових і професійних шкіл, династій, успішних керівників-лідерів у різноманітних сферах економіки, суспільної і державної діяльності, стало його узагальнення та поширення серед широких суспільних

кіл. Презентація книги відбулась в рамках бізнес-форуму за участю понад 200 випускників, авторського колективу, небайдужих та зацікавлених студентів та гостей міста [13; 14].

На етапі підготовки до форуму були залучені майбутні бакалаври з менеджменту, які допомагали викладачам готувати програму форуму, розробляти логотип, бланки запрошення, рекламний банер, стендову виставку «Випускники ПУЕТ: історії успіху», «ПУЕТ: сторінки історії» та фотовиставки «Історія в фотографіях»; розміщувати інформацію в мережі Інтернет, на сайтах університету та товарознавчо-комерційного факультету про проведення заходу й умови участі; розповсюджувати запрошення; виготовляти подіум для проведення зустрічі з гостями форуму в холі університету; організувати зустріч, реєстрацію учасників та гостей Міжнародного бізнес-форуму; здійснювати кейтерингове обслуговування гостей та перерви на каву для учасників Міжнародного бізнес-форуму і бармен-шоу; організувати торгівлю сувенірною продукцією університету; проводити фотозйомки та фотосесії; здійснювати підготовку та проведення брифінгу для ЗМІ.

Програма Міжнародного бізнес-форуму «Територія успіху. Бізнес та освіта: стратегічне партнерство» подана у таблиці 1.

Як зазначає І. Артьомова, бізнес-форум є програмою підприємницької освіти, яка забезпечує підвищення академічної мобільності студентів та викладачів, проведення активної політики трансферу наукових результатів у навчальний процес і професійне середовище, модернізацію освітньої діяльності університетів у цілому, а також сприяє розбудові партнерської мережі науки, освіти та бізнесу для розв'язання спільних завдань ефективної економічної діяльності в Україні [1].

Загалом, ефективність формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту значною мірою залежить від вибору вдалих форм організації навчальної діяльності студентів та здатності науково-педагогічних кадрів університету правильно їх підготувати й провести, залучаючи до цього процесу й самих студентів.

Програма Міжнародного бізнес-форуму
«Територія успіху. Бізнес та освіта: стратегічне партнерство»

Назва заходу	Місце та час проведення	Відповідальні
Реєстрація гостей та учасників Черговий реєстратор	9-00 – 10-00 10-00 – 12-00 Хол 1 поверху	Тягунова Н.М., Бабенко О.М. Студентська рада ФТТМ
Зустріч випускників та колективу факультету товарознавства, торгівлі та маркетингу «Зустріч поколінь»	10-00 – 11-00 ауд. 302, Зала засідань	Тягунова Н.М., Завідувачі кафедр ФТТМ
Презентація книги «Випускники ПУЕТ: історії успіху»	11-00 – 12-00 Читальна зала бібліотеки	Нестуля С.І., Бабенко О.М.
Обрання керівництва Асоціації випускників	12-00 – 12-30 Читальна зала бібліотеки	Нестуля С.І., Бабенко О.М.
Кава-пауза, бармен-шоу	12-30 – 13-00 Хол читальної зали	Котенко Н.Б., Бабенко О.М., Єжов О.
Автограф-сесія, фотосесія	Хол читальної зали	Бабенко О.М., фотограф
Міжнародний бізнес-форум «Бізнес та освіта: стратегічне партнерство»:	13-00 – 14-30 Читальна зала бібліотеки	Гаркуша С.В., Тягунова Н.М.
Територія успіху № 1 «Що треба для успіху»	Хол університету	Модератор - Делія О.В. Спікери:
Територія успіху № 2 «Успіх в підприємницькій діяльності»	Зала засідань	Модератор – Юрко І.В. Спікери:
Територія успіху №3 «Успішні жінки в бізнесі»	ауд. 306	Модератор: Гвоздик Н.М. Спікери:
Територія успіху №4 «Кооперація в дії»	ауд.213	Модератор: Пантелеймоненко А.О. Спікери:
Територія успіху №5 «Сучасний менеджер-лідер»	ауд. 224	Модератор: Костишина Т.А. Спікери:
Територія успіху №6 «Школа лідерства»	ауд. 336	Модератор: Карманенко В.В. Спікери:
Територія успіху №7 «Формування лідерської компете- нтності майбутніх бакалаврів з менеджменту»	ауд. 131	Модератор: Нестуля С.І. Спікери:
Брифінг для ЗМІ	Кабінет ректора	Делія О.В. Тягунова Н.М.
Фото-виставка (Історія в фотографіях) «Как молоды мы были»	14-30 – 15-00 Хол 2 поверху	Нестуля С.І., Бабенко О.М.
Урочистості з нагоди 45-річчя товарознавчого факультету	15-00 – 17-00 Актова зала університету	Тягунова Н.М., Нартова І.В., Тютюнник Н.В., студентська рада ФТТМ
Вечір-зустріч «В колі друзів»	18-00 – 21-00 Ресторан «Міміно»	Нестуля С.І., Тягунова Н.М. Бабенко О.М.

Концепція проведення будь-якого бізнес-форуму розробляється відповідно орієнтованої схеми (рис. 1).

Розглядаючи бізнес-форум як форму організації навчання майбутніх бакалаврів з менеджменту, спрямовану на формування їх лідерської компетентності, можемо виділити такі його складові:

інформаційна складова – вивчення теоретичних основ широкого спектру дисциплін професійно-орієнтованого циклу (студенти отримують актуальну практико-орієнтовану інформацію, відвідуючи «території успіху», панельні дискусії, круглі столи тощо);

практико-орієнтована складова – активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо виконання завдань з навчальних практик, курсових робіт, проектів (використання отриманої інформації у практичних цілях);

інтерактивна складова – унікальна можливість для майбутніх бакалаврів з менеджменту налагодження комунікацій з представниками бізнесу, керівниками-лідерами (знайомства, спілкування, бесіди, розповіді, питання-відповіді) тощо;

лідерсько-управлінська складова – студенти навчаються управляти власним навчанням, життям, досягати успіху у майбутній професії, отримують знання про лідерів, розвивають лідерські якості, навчаються лідерської поведінки (формування лідерської компетентності);

організаційна складова – студенти навчаються організовувати та проводити подібні заходи (панельні дискусії, пленарні засідання, тематичні сесії, круглі столи, виставки, шоу-виставки тощо);

комп'ютерно-орієнтована складова – студенти навчаються здійснювати електронну підтримку проведення форуму (створення Інтернет-ресурсів, веб-сайтів, наповнення веб-сайтів контентом, розробка реєстраційних форм, електронних інформаційних матеріалів, банерів, буклетів тощо).

Рис. 1. Концепція бізнес-форуму

Слід погодитися з Ю. Колеснік, що такі нетрадиційні форми організації навчання демонструють, у першу чергу, результати взаємодії в навчанні, яку слід розуміти не як якість засвоєних знань, а ті зміни, які відбуваються в особистості

студента, в його розвитку і зростанні. До них відносяться такі зміни: студент починає сприймати себе інакше; студент більш повно приймає себе і свої відчуття; стає впевненішим в собі і автономним; ставить перед собою реальні цілі, поводить зріше; стає більш схожим на людину, якою хотів би бути; починає приймати і розуміти інших людей [4].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Наприкінці відзначимо, що проведення бізнес-форумів як нетрадиційної форми навчання студентів в університеті уможлиблює не лише підняти їх інтерес до майбутньої професійної діяльності, до глибокого вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, але й розвивати їх творчу самостійність, критичність, креативність, навчати роботі з різними джерелами знань, отримувати знання у процесі спілкування, у прагненні до успіху. Такі форми організації навчання різноманітять традиційність освітнього процесу в університеті, поживляють думку, активізують організаційну та управлінську діяльність, відтак, сприяють формуванню лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту. З іншого боку, відвідування бізнес-форумів у подальшій професійній діяльності сучасних менеджерів створює умови постійного самовдосконалення, підвищення професійної майстерності, розвитку лідерської компетентності і є запорукою можливості неперервного професійного навчання упродовж усього життя.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розширенні переліку нетрадиційних форм організації навчання майбутніх бакалаврів з менеджменту, спрямованих на формування їх лідерської компетентності.

Список бібліографічних посилань

1. Артьомова І.В. (2015). Інноваційна діяльність університетів України: аналітичний огляд. *Інформаційний бюлетень наукового проекту «Інноваційний університет – інструмент інтеграції в європейський освітній і науковий простір»*. Вип. 1. Ужгород. 158 с.
2. Вітвицька С.С. (2006). Основи педагогіки вищої школи: підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури. 384 с.
3. Коджаспірова Г.М. (2007). Педагогіка в схемах, таблицях и опорных конспектах. 2-е изд. М.: Айрис Пресс. 256 с.
4. Колеснік Ю.Ю. (2018). Використання нетрадиційних форм навчання в процесі екологічного виховання молодших школярів. *Young Scientist*. № 1(53). С. 317–322.

5. Кононец Н.В. (2016). Дидактичні основи ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу студентів аграрних коледжів: дис. ... д-ра пед. наук. Полтава. 473 с.
 6. Кузьмінський А.І. (2005). Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Знання. 486 с.
 7. Кульневич С.В., Лакоценина Т.П. (2006). Не совсем обычный урок : практическое пособие для учителей и классных руководителей, студентов средних и высших педагогических заведений, слушателей ИПК. Воронеж: Лакоценин С. С. 175 с.
 8. Максимюк С.П. (2005). Педагогіка: навч. посіб. Київ: Кондор. 667 с.
 9. Малафійк І.В. (2009). Дидактика: навч. посіб. Київ: Кондор. 406 с.
 10. Мойсеюк Н.Є. (2007). Педагогіка : навч. посібник . 5-те вид., доповнене і перероблене. Київ: Мойсеюк В.Ю. 656 с.
 11. Хуторской А.В. (2001). Современная дидактика: учебн. для вузов. СПб.: Питер. 544 с.
 12. Чайка В.М. (2011). Основы дидактики: навч. посіб. Київ: Академвидав. 238 с.
 13. Територія успіху. Бізнес та освіта: стратегічне партнерство (2018). Puet.edu.ua. URL: <http://puet.edu.ua/uk/teritoriya-uspihu-biznes-ta-osvita-strategichne-partnerstvo>.
 14. Міжнародний бізнес-форум у ПУЕТі: стратегічні дискусії, історії успіху, неocenний досвід (2018). Coop.com.ua. URL: <http://www.coop.com.ua/ru/news/393>.
- References**
1. Artyomova, I.V. (2015). Innovative activity of Ukrainian universities: analytical review. Newsletter of the scientific project "Innovation University - an instrument of integration into the European educational and scientific space". Whip 1. Uzhgorod. 158 p.
 2. Vitvitskaya, S. S. (2006). Fundamentals of higher education pedagogy: a textbook for modular-rating system of study for students of the magistracy. Kyiv: Center for Educational Literature. 384 p.
 3. Kodjaspirova, G.M. (2007). Pedagogy in charts, tables and reference notes. 2nd ed. Moscow: Iris Press. 256 p.
 4. Kolesnik, Yu.Yu. (2018). Use of non-traditional forms of education in the process of environmental education of junior pupils. *Young scientist*. 1(53). 317–322.
 5. Kononets, N.V. (2016). Didactic bases of resource-oriented training of disciplines of the computer cycle of students of agrarian colleges. (*Doctor Sciences in Pedagogy*). Poltava. 473 p.
 6. Kuzminsky, A.I. (2005). Pedagogy of higher education: teaching. manual K. Knowledge. 486 p.
 7. Kulnevich, S.V., Lakozhenyina, T. P. (2006). Not quite an ordinary lesson: a practical manual for teachers and class leaders, students of secondary and higher pedagogical institutions, students of the IPC. Voronezh: Lakozhenin S. 175 p.
 8. Maximyuk, S.P. (2005). Pedagogy: Teacher manual. Kyiv: Condor. 667 p.
 9. Malafiiik, I.V. (2009). Didactics: Teaching manual. Kyiv: Condor. 406 p.
 10. Moiseyuk, N. E. (2007). Pedagogy: Teacher manual 5th form, supplemented and redone. Kyiv: Moiseyuk V.Yu. 656 p.
 11. Khutorskaya, A.V. (2001). Modern didactics: study. for high schools. SPb : Peter 544 p.
 12. Chayka, V.M. (2011). Basics of didactics: teach. manual. Kyiv: Academic Edition. 238 p.
 13. The territory of success. Business and Education: Strategic Partnership (2018). Puet.edu.ua. Retrieved 18 September 2018, from <http://puet.edu.ua/uk/teritoriya-uspihu-biznes-ta-osvita-strategichne-partnerstvo>.
 14. International business forum in PUTE: strategic discussions, success stories, invaluable experience (2016). Coop.com.ua. Retrieved 18 September 2018, from <http://www.coop.com.ua/ru/news/393>.

NESTULYA Svitlana,

Ph.D in History Sciences, Associate Professor of Personnel Management and Labor Economics Department,
Director of the Educational and Scientific Institute of Leadership,
University of Ukoopspilks "Poltava University of Economics and Trade".
e-mail: snestulya@gmail.com

**BUSINESS FORUM AS THE FORM OF DEVELOPMENT OF LEADERSHIP COMPETENCE
OF FUTURE BACHELORS IN MANAGEMENT**

Abstract. Introduction. Modern world trends in socio-economic development of countries encourage further creative improvement of educational systems and the introduction of appropriate technologies aimed at ensuring the possibility of lifelong vocational training. On the other hand, Ukraine's European choice and its entry into the European educational space require higher education reform, modernization of the Ukrainian educational system, the introduction of a new management leadership paradigm in educational practice, especially in universities that train future bachelors in management, which in turn leads to the search for new educational paradigms and concepts, principles and approaches to the organization of the educational process, as well as the means, methods and forms of teaching of students who are most effectively contribute to the formation of their leadership competencies. One such form is a business forum.

The purpose of the article: to characterize the essence of the business forum as a form of organization of training future bachelors in management, aimed at forming their leadership competencies.

Methods of research – analysis, synthesis, generalization, pedagogical observation, pedagogical survey.

Results. The business forum is one of the forms of deepening and expanding vocational education, social maturity and professional competence, forming the leadership competency of students in the educational envi-

ronment of the university and in the process of self-education. The business forum is a form of training for future bachelors in management aimed at building their leadership competencies.

The business forum is a representative meeting for the general public of business representatives to discuss business issues, which in turn can be a professional training platform for future professionals. Of course, the business forum is a place to meet business leaders.

An analysis of sites devoted to business forums, and the practice of participating and conducting such events on the basis of the university, have shown that attracting students, future bachelors of management will contribute: to establish cooperation between universities and representatives of business in the region, Ukraine and abroad; acquaintance with ethical standards in modern management and business; arming students with the knowledge, skills and abilities of the future profession in modern business; strengthening their practical training and maintaining a high theoretical level; the development of their creative abilities, initiative, autonomy, criticality, flexibility, creativity thinking; formation of a leader-manager (formation of leadership competency of students).

Visiting business forums will teach students: to quickly identify the strategies of thinking the interlocutor; prepare speeches; to prepare and hold presentations;

conduct successful negotiations; create presentations of a project, a product, a product specifically for the specifics of thinking and perception of the customer; to organize panel discussions, plenary sessions, thematic sessions, round tables, exhibitions, show-shows; to provide electronic support for the forum (creation of Internet resources, registration forms), etc. In addition, communication with leading leadership specialists creates the unique atmosphere of leadership that directly contributes to the formation of leaders capable of predicting and responding adequately to changes that indicate both the economic and social challenges of the new time, take responsibility for their implementation, share authorities and delegate power-oriented, co-opted.

Originality. University-based business forums are a step towards the emergence of new generation universities – innovative universities that can provide training for professionals and teams capable of designing new activities and ensuring the transformation of existing corporations, industries and territories in line with the challenges of the time. Today, as you can see (analysis of official websites of universities), business forums are a common practice in the educational activities of universities. One of these business forums, which was organized and conducted on the basis of the University of Ukoopspilks "Poltava University of Economics and Trade", was the International Business Forum "The Territory of Success. Business and Education: Strategic Partnership", which was the result of close cooperation of the scientific and pedagogical staff and administration of the University with business representatives (October 6, 2016).

Conclusion. Considering the business forum as a form of organization of training for future bachelors in management aimed at forming their leadership competence, the author proposes to focus on the following components:

Information component – studying the theoretical foundations of a wide range of disciplines in a professionally-oriented cycle (students receive relevant practical

information, visiting "territories of success", panel discussions, round tables, etc.);

Practical-oriented component - activation of educational and cognitive activity of students on the implementation of tasks from educational practices, term papers, projects (use of the information for practical purposes);

Interactive component - a unique opportunity for future bachelors in management of communication with business representatives, leaders-leaders (dating, communication, conversation, storytelling, question-answer), etc.;

Leadership-management component - students learn to manage their own learning, life, achieve success in the future profession, gain knowledge about leaders, develop leadership skills, learn leadership skills (forming leadership competencies);

Organizational component - students learn to organize and conduct similar events (panel discussions, plenary sessions, thematic sessions, round tables, exhibitions, show-shows, etc.);

Computer-oriented component - students learn to provide electronic support for the forum (creation of Internet resources, websites, content filling websites, development of registration forms, electronic information materials, banners, booklets, etc.).

The author proposes the Program of the International Business Forum "The Territory of Success. Business and Education: Strategic Partnership". Visit of business forums in the further professional activity of modern managers creates conditions for constant self-improvement, professional development, development of leadership competence and a guarantee of the possibility of continuous professional training throughout their lives.

Keywords: competence, leadership competence, manager, bachelor, university, leader, business forum.

Одержано редакцією 23.09.2018
Прийнято до публікації 01.10.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-66-72
ORCID 0000-0001-6814-4666

ПЛИСКО Валерій Іванович,

доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
e-mail: pliskoej@ukr.net

ORCID 0000-0002-0170-2616

БОНДАРЕНКО Валентин Володимирович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ
e-mail: guryavvb@ukr.net

УДК 377.36.091.3:351.74

ВПЛИВ СИСТЕМИ ПОЕТАПНОЇ ПІДГОТОВКИ НА РОЗВИТОК КОГНІТИВНОГО КРИТЕРІЮ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

У статті висвітлено експериментальну перевірку впливу запропонованих новацій системи поетапної підготовки на динаміку показників когнітивного критерію професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції. У експерименті брали участь слухачі курсу первинної професійної підготовки поліцейських Національної академії внутрішніх справ (n=61). Слухачі КГ (n=30) навчалися за чинною професійною програмою, ЕГ (n=31) – відповідно до розробленої системи поетапної підготовки, що реалізовувалася завдяки цілеспрямованому ро-

звиткові професійно важливих якостей; застосуванню ситуаційних завдань під час опанування тактичної і вогневої підготовок; використанню варіативних ситуаційних задач під час проходження рольових ігор (сценаріїв).

Математичне опрацювання результатів тестування слухачів ЕГ на формуальному етапі педагогічного експерименту засвідчило достовірне підвищення більшості досліджуваних показників (p<0,05). Такі результати дають підстави стверджувати про позитивний вплив запропонованих новацій на розвиток показників

когнітивного критерію професійної готовності майбутніх поліцейських.

Ключові слова: когнітивний критерій; професійна готовність; професійна підготовка; патрульна поліція.

Постановка проблеми. Правоохоронна діяльність, як і будь-який інший вид трудової діяльності людини, передбачає оволодіння певними теоретичними і прикладними основами, необхідними для її успішного здійснення. Наукове їх обґрунтування вимагає цілеспрямованого вивчення специфіки діяльності підрозділів патрульної поліції, визначення змісту, структури, а також вимог, які висуваються до працівників. Подібний підхід дозволяє чітко окреслити як сферу професійної діяльності правоохоронця, так і обсяг службової інформації, засвоєння якої потрібне для ефективного виконання службових завдань.

Необхідні професійно-теоретичні знання майбутні працівники патрульної поліції здобувають під час навчання на курсах первинної професійної підготовки поліцейських [1, с. 16], а в подальшому поглиблюють під час професійної діяльності та навчальних занять у системі службової підготовки [2, с. 4]. Розширення функцій патрульної поліції, значна кількість службових завдань, підвищені вимоги до якісного їх виконання при чіткому дотриманні законності і повазі прав громадян підвищують роль професійних знань.

Аналіз службових ситуацій, що виникали під час професійної діяльності працівників патрульної поліції свідчить про низьку ефективність застосування набутих знань [3, с. 25]. В складних ситуаціях дії поліцейських мали ситуативний характер, визначалися емоційним станом, зовнішніми обставинами й будувалися на підґрунті життєвого і професійного досвіду [4, с. 219; 5, с. 24]. Значна частина професійно-теоретичних знань, якими озброюють майбутніх працівників патрульної поліції виявляються недоступними під час виникнення ситуації, пов'язаних із їх миттєвим застосуванням. Тобто існуюча система професійної підготовки не сприяє стійкому формуванню умінь використання набутих знань на практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив наявність значної

кількості наукових праць присвячених вивченню способів підвищення ефективності засвоєння професійних знань майбутніми фахівцями та можливостей формування на їх основі практичних умінь і навичок (І. А. Акуленко, С. П. Архіпова, С. В. Гаркуша, К. М. Гнезділова, С. С. Данилюк, С. О. Жила, Є. В. Кулик, Є. О. Лопатко, М. О. Носко, Л. З. Пакушина, В. І. Пліско, О. К. Проніков, В. М. Синьов, О. М. Тогочинський, В. П. Шпак, Г. Х. Яворська та ін.).

За визначенням Г. Х. Яворської, професійні знання – це професійно важлива інформація, що стала надбанням свідомості фахівця. Володіючи знаннями, фахівець планує вирішення поставлених завдань, обмірковує способи здійснення службових функцій, вивчає проблеми, що виникли, намічає цілі і способи їх вирішення, готує рішення, вибирає способи дій, контролює й оцінює свою поведінку. Чим глибше й ґрунтовніше він розуміє все це, тим вище його професіоналізм та ефективніша службова діяльність [6]. Знання є головною складовою в структурі професійної готовності майбутнього правоохоронця [7, с. 102]. Саме з достатнім обсягом доступних суб'єктові професійних знань, можливістю їхнього засвоєння, опрацювання та розширення співвідноситься стан і рівень розвитку готовності до діяльності. Знання є операційною складовою готовності та залежать від професійних функцій спеціаліста [8].

Численними науковими працями доведено, що ефективність засвоєння професійних знань буде найвищою за умови тісного поєднання теоретичної підготовки та практики [9; 10]. За свідченнями науковців освітній процес повинен мати чітку професійну спрямованість і сприяти актуалізації важливих для майбутніх фахівців професійних мотивів. Тобто система професійного навчання працівників патрульної поліції повинна ефективно поєднувати теоретичне та практичне навчання й сприяти формуванню умінь діяти в складних умовах не за стереотипом, а відповідно до ситуації, що складається та рівня небезпеки [7; 11]. Як відзначає І. М. Козловська, застосування знань у нестандартних ситуаціях – це не особливе, відокремлене

від знання уміння, воно виявляється в умінні розкривати його за допомогою вже засвоєних дій, але за новим алгоритмом їх побудови [12, с. 141].

Практична спрямованість освітнього процесу на курсах первинної професійної підготовки поліцейських досягається шляхом вирішення ситуаційних задач під час відпрацювання здобутих практичних навичок патрульного поліцейського (проходження сценаріїв). При виконанні ситуаційних задач слухачі занурюються в умови максимально наближені до реальної професійної діяльності [10, с. 99]. Підбір і розроблення ситуаційних задач, що максимально відповідають особливостям службової діяльності сприятиме ефективнішому формуванню умінь та професійно важливих якостей майбутніх правоохоронців.

Ґрунтовний аналіз спеціальної літератури [3; 5; 6; 8; 13; 14] дає підстави трактувати поняття «професійна підготовка майбутніх працівників патрульної поліції» як цілеспрямований і системний процес набуття слухачами професійно-теоретичних знань, формування професійно-практичних умінь і навичок, розвиток сукупності професійно важливих якостей, визначених специфікою правоохоронної діяльності й подальше їх оновлення і вдосконалення у процесі службової діяльності та занять у системі службової підготовки поліцейських. Відповідно професійна готовність працівника патрульної поліції – це стан особистості, який дозволяє здійснювати службову діяльність на належному професійному рівні та інтегрує в собі низку компонентів (професійно-теоретичну, психологічну, фізичну, тактичну готовність та готовність до застосування вогнепальної зброї) зі спроможністю оперативно їх поєднувати, постійно оновлювати, накопичувати і розвивати.

Мета роботи. Визначити вплив системи поетапної підготовки на розвиненість показників когнітивного критерію професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, моделювання); емпіричні (тестування, бесіди з викладачами, інструкто-

рами й працівниками патрульної поліції, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент.); методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення нормативних документів, особливостей службової діяльності патрульної поліції, ґрунтовний аналіз ситуацій у яких працівники зазнавали труднощів слугували підставами для удосконалення освітнього процесу майбутніх працівників патрульної поліції та розроблення системи поетапної підготовки. Мета новітньої системи – формування професійної готовності слухачів до ефективного виконання службової діяльності та підтримання і удосконалення її під час служби в поліції. Новацією розробленої системи є: 1) цілеспрямований розвиток професійно важливих якостей (фізичних, психологічних, комунікативних); 2) застосування ситуаційних завдань під час опанування навчальних предметів професійно-практичної підготовки та під час занять у системі службової підготовки поліцейських; 3) використання варіативних ситуаційних задач під час проходження рольових ігор (сценаріїв). Зважаючи на те, що професійна готовність працівника патрульної поліції – це комплексна характеристика, об'єктивне оцінювання рівня її сформованості передбачає виокремлення низки критеріїв, які б якісно і кількісно їх характеризували. Системою поетапної підготовки передбачено оцінювання рівнів сформованості професійної готовності слухачів і працівників патрульної поліції за чотирма критеріями: мотиваційно-ціннісним, когнітивним, операційно-діяльнісним, особистісним. Кожен критерій оцінюється за рівнем розвиненості низки показників.

Вияв впливу запропонованих новацій на розвиненість показників когнітивного критерію професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції передбачав проведення педагогічного експерименту. Для цього створено експериментальну ЕГ ($n=31$) і контрольну групи КГ ($n=30$) зі слухачів курсу первинної професійної підготовки поліцейських центру первинної професійної підготовки «Академія поліції»

Національної академії внутрішніх справ. Педагогічний експеримент тривав упродовж опанування курсу спеціалізації (чотири місяці). Під час навчання осіб ЕГ реалізовувалися основні положення розробленої системи поетапної підготовки. Особи КГ навчалися відповідно до чинної професійної програми.

Виявлення рівня розвиненості когнітивного критерію професійної готовності передбачало визначення трьох показників: 1) «Знання законодавчого блоку»; 2) «Знання з тактичної підготовки»; 3) «Знання з вогневої підготовки». Рівень розвиненості цих показників визначався лише на формульованому етапі педагогічного експерименту. Це пов'язано з відсутністю в слухачів спеціальних професійних знань на початковому етапі педагогічного експерименту.

Розвиненість показника «Знання законодавчого блоку» визначено шляхом аналізу результатів комплексного екзамену, під час здачі якого слухачі вирішували тестові завдання зі спеціалізації (три блоки по 20 питань у кожному). Загалом слухачам необхідно було вирішити 60 тестових завдань. Тести були конфіденційні й містили перелік питань по загальноправових предметах (службове документування; порядок складання адміністративних матеріалів та оформленню дорожньо-транспортних пригод; правові підстави затримання). Правильна відповідь на кожне тестове завдання оцінювалася в один бал, неправильна – в нуль балів. При цьому мінімальний прохідний бал – 12 по кожному блоку питань. Для успішної здачі комплексного екзамену слухач повинен отримати

щонайменше 36 балів. Максимальна кількість балів – 60. Відповідно до цього нами було виокремлено рівні професійної готовності за цим показником: низькому рівню відповідав діапазон від 36 до 41 балів, задовільному від 42 до 47 балів, достатньому від 48 до 53 балів, високий рівень – від 54 до 60 балів.

Показник когнітивного критерію «Знання з тактичної підготовки» також визначався тестуванням. Тестові завдання розроблено відповідно до тематики навчального предмета «Тактична підготовка», що опановувався впродовж навчання на курсах первинної професійної підготовки поліцейських. Загальна кількість питань – 60. Кожна правильна відповідь оцінювалася в один бал, неправильна – в нуль балів. Рівні професійної готовності визначалися таким чином: низький рівень до 35 балів включно, задовільний від 36 до 42 балів, достатній від 43 до 51 балів, високий рівень – від 52 до 60 балів.

Визначення рівня розвиненості показника «Знання з вогневої підготовки» передбачало вирішення 60 тестових завдань, що містили три блоки: 1) правові підстави і порядок застосування (використання) вогнепальної зброї; 2) заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю; 3) матеріальна частина вогнепальної зброї. Критерії оцінювання аналогічні попередньому показнику.

Аналіз результатів визначення показника «Знання законодавчого блоку» дає підстави констатувати не значну різницю ($p > 0,05$) у підготовленості слухачів ЕГ і КГ (табл. 1).

Таблиця 1

Розвиненість показників когнітивного критерію в осіб ЕГ і КГ, бали

Показники	ЕГ (n=31)	КГ (n=30)	Рівень значущості	
	$X \pm m$	$X \pm m$	t	P
Знання законодавчого блоку	48,5±0,90	47,1±0,93	1,082	>0,05
Знання з тактичної підготовки	49,8±1,06	44,3±0,92	3,919	<0,05
Знання з вогневої підготовки	49,3±1,10	45,0±0,98	2,919	<0,05

Середній бал осіб ЕГ становив 48,5±0,90 бала із 60 можливих та відповідав достатньому рівню професійної готовності за когнітивним критерієм. У КГ цей показник зафіксований на рівні 47,1±0,93 бала і визначався як

задовільний. Аналіз відповідей дав можливість розподілити осіб ЕГ і КГ за рівнями професійної готовності відповідно до досліджуваного показника (табл. 2).

Рівні сформованості професійної готовності осіб ЕГ і КГ
за показниками когнітивного критерію, %

Група	Рівні			
	низький	задовільний	достатній	високий
<i>«Знання законодавчого блоку»</i>				
ЕГ (n=31)	6,5	32,3	45,2	16,1
КГ (n=30)	13,3	30,0	40,0	16,7
<i>«Знання з тактичної підготовки»</i>				
ЕГ (n=31)	3,2	9,7	45,2	41,9
КГ (n=30)	6,7	33,3	46,7	13,3
<i>«Знання з вогневої підготовки»</i>				
ЕГ (n=31)	0	16,2	41,9	41,9
КГ (n=30)	3,3	30,0	46,7	20,0

Згідно табличних даних в ЕГ зафіксовано 6,5 % осіб із низьким рівнем професійної готовності, КГ – 13,3 %. Із задовільним – 32,3 % осіб в ЕГ і 30,0 % в КГ. Незначно відрізнялася кількість осіб із достатнім рівнем професійної готовності: 45,2 % в ЕГ та 40,0 % в КГ. Із високим рівнем 16,1 % в ЕГ і 16,7 % в КГ. Не суттєва різниця в розвиненості цього показника пояснюється перш за все тим, що запропонованою системою професійної підготовки передбачено більшою мірою опанування практичних знань, які необхідні для оперативного прийняття рішення стосовно застосування поліцейських заходів примусу в умовах службової діяльності та формування відповідних рухових умінь і навичок.

Математичне опрацювання результатів тестування показника когнітивного критерію *«Знання з тактичної підготовки»* наприкінці педагогічного експерименту засвідчило достовірну різницю у підготовленості осіб ЕГ і КГ ($p < 0,05$). Середній бал досліджуваного показника ЕГ на 5,5 бала перевищував представників КГ і становив $49,8 \pm 1,06$, КГ відповідно – $44,3 \pm 0,92$ (табл. 1). В обох групах рівень розвиненості показника оцінювався як достатній.

Аналіз індивідуальних відповідей дозволив розподілити піддослідних осіб за рівнями професійної готовності відповідно до досліджуваного показника (табл. 2). Згідно одержаних даних в ЕГ зафіксовано 3,2 % осіб із низьким рівнем професійної готовності, КГ – 6,7 %. Слухачів із задовільним рівнем в ЕГ виявлено 9,7 %. Майже в тричі більше (33,3 %) осіб із задовільним рівнем готовності в КГ. Осіб із достатнім рівнем професійної готовності на формуальному етапі експерименту в ЕГ виявлено

45,2 % в КГ – 46,7 %. В тричі різнилася кількість осіб із високим рівнем професійної готовності: ЕГ – 41,9 %, КГ – 13,3 %. Різниця в підготовленості пояснюється використанням в освітньому процесі слухачів ЕГ ситуаційних завдань, що сприяли якіснішому засвоєнню теоретичних знань з тактичної підготовки.

Показник когнітивного критерію *«Знання з вогневої підготовки»* на формуальному етапі експерименту також достовірно ($p < 0,05$) відрізнявся. Середній бал в осіб ЕГ становив $49,3 \pm 1,10$, КГ – $45,0 \pm 0,98$ бала (табл. 1). Відповідно до табличних даних (табл. 2) в ЕГ не виявлено осіб із низьким рівнем готовності, в КГ таких осіб – 3,3 %. Слухачів із задовільним рівнем в ЕГ – 16,2 %, КГ – 30,0 %. Осіб із достатнім рівнем в ЕГ виявлено 41,9 %, КГ – 46,7%. Осіб із високим рівнем готовності в ЕГ 41,9 %, в КГ – 20,0 % (табл. 2). Такі результати також підтверджують позитивний вплив ситуаційних завдань і варіативних ситуаційних задач на якість засвоєння слухачами професійно-теоретичних знань стосовно застосування поліцейських заходів примусу під час опанування навчальних предметів професійно-практичної підготовки.

Висновки. На підставі проведених досліджень встановлено вплив запропонованих новацій системи поетапної підготовки на розвиток показників когнітивного критерію професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції. Математичне опрацювання результатів тестування осіб ЕГ і КГ свідчить про достовірну різницю в розвиненості показників *«Знання з тактичної підготовки»*, *«Знання з вогневої підготовки»* ($p < 0,05$). Такі результати дають

підстави стверджувати про позитивний вплив застосованих новацій на розвиток показників когнітивного критерію професійної готовності майбутніх правоохоронців та ефективність системи поетапної підготовки.

Перспективи подальших досліджень. Передбачається визначення впливу системи поетапної підготовки на розвиненість показників операційно-діяльнісного критерію професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Бондаренко В. В. Специфіка первинної професійної підготовки інспекторів патрульної поліції. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 5 (87) 17. С. 16–21. URL : http://elibrary.kubg.edu.ua/20349/1/Y_Tupitsya_NCH_5_FZVVS.pdf.
2. Бондаренко В. В. Службова підготовка як складова системи професійного навчання працівників Національної поліції України. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2017. Вип. 7(89) 17. С. 4–8. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/20127/1/Bondarenko%20V.V..pdf>.
3. Бондаренко В. В. Теоретичні знання як складова підготовленості працівників міліції до ефективної діяльності в умовах протистояння із супротивником, озброєним холодною зброєю. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2014. Вип. 9 (50) 14. С. 24–28.
4. Бондаренко В. В. Ситуаційні моделі рухової та мотиваційної поведінки озброєного супротивника. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 2 (13). С. 217–226. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4464/1/24.pdf>.
5. Бондаренко В. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В., Михальчук Р. В. Особливості протистояння правопорушника й правоохоронця в різних умовах. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 1. С. 20–25. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-protivostoyaniya-pravonarushitelya-i-rabotnika-militsii-v-razlichnyh-usloviyah>.
6. Яворська Г. Х., Рудницький В. Є. Професійна готовність до дій в нетипових ситуаціях у працівників особового складу спеціального підрозділу ОВС України. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 241–244.
7. Плаіско В. І., Бондаренко В. В. Алгоритм дій майбутнього офіцера міліції в умовах зіткнення зі злочинцем, озброєним холодною зброєю. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. №2. С. 101–104. URL: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-02/11pvitcs.pdf>.
8. Бондаренко В. В. Формування готовності до професійної діяльності працівників підрозділів патрульної поліції. *Професійна освіта : методологія, теорія та технології*. 2017. С. 91–108.
9. Коваленко О. Е., Шматков Є. В., Брюханова Н. О., Корольова Н. В. Методика професійного навчання. Харків, 2008. 488 с.
10. Бондаренко В.В., Пронтенко К. В. Педагогічні умови застосування ситуаційних задач під час професійного навчання майбутніх працівників патрульної поліції. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2018. №1. С. 96–102. URL : http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusk_u/pedagogic/2018/ped_1_2018_.pdf
11. Плаіско В. І., Носко М. О. Використання заходів фізичного впливу з тактичним осмисленням ситуацій відповідно до ступеня загрози : монографія. Чернівці, 2010. 284 с.
12. Козловська І. М. Теоретичні проблеми інтегрування у професійному навчанні. Педагогічна і психологічна наука в Україні. Збірник наукових праць. Т. 5 : Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2007. С. 138–146.
13. Плаіско В. І. Шляхи вирішення проблеми готовності правоохоронців до виконання службових обов'язків під час припинення злочинів. *Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту*. 2004. № 21. С. 49–56.
14. Кисленко Д. П. Сутність професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності на сучасному етапі. *Вісник Черкаського університету*. 2017. Вип. 10. С. 58–62.

References

1. Bondarenko, V. V. (2017). Specyfika pervynnoyi profesijnoyi pidgotovky inspektoriv patrolnoyi policiyi. *Naukovyj chasopys Nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M. P. Dragomanova. Seriya № 15 : Naukovo-pedagogichni problemy fizychnoyi kultury (fizychna kultura i sport)*; (Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drahomanov Series № 15 : Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)), 5 (87), 16–21. Retrieved from http://elibrary.kubg.edu.ua/20349/1/Y_Tupitsya_NCH_5_FZVVS.pdf. (in Ukr.).
2. Bondarenko, V. V. (2017). Sluzhbova pidgotovka yak skladova systemy profesijnogo navchannya pracivnykiv Nacionalnoyi policiyi Ukrainy. *Naukovyj chasopys Nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M.P. Dragomanova. Seriya № 15 : Naukovo-pedagogichni problemy fizychnoyi kultury (fizychna kultura i sport)*; (Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drhomanov Series № 15: Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports), 7 (89), 17 4–8. Retrieved from : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/20127/1/Bondarenko%20V.V..pdf>. (in Ukr.).
3. Bondarenko, V. V. (2014) Teoretychni znannya yak skladova pidgotovlenosti pracivnykiv militsiyi do efektyvnoyi diyalnosti v umovax protyborstva iz suprotivnykom, ozbrojenym holodnoyu zbroeyeu. *Naukovyj chasopys Nacionalnogo pedagogichnogo universytetu imeni M.P. Dragomanova. Seriya № 15 : Naukovo-pedagogichni problemy fizychnoyi kultury (fizychna kultura i sport)*; (Scientific journal of the National Pedagogical University named after MP Drhomanov Series № 15: Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)), 9 (50) 14, 24–28. (in Ukr.).
4. Bondarenko, V. V. (2013). Sytuacijni modeli ruhovoyi ta motyvacijnoyi povedinky ozbrojenogo suprotivnyka. *Yurydychna psyhologiya ta pedagogika; (Legal psychology and pedagog)*, 217–226. Retrieved from : <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/4464/1/24.pdf>. (in Ukr.).

5. Bondarenko, V. V., Prontenko, K. V., Prontenko, V. V., & Myxalchuk, R. V. (2013). Osoblyvosti protystoyannya pravoporushnyka j pravooxoroncya v riznyx umovax. *Pedagogika, psykologiya ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyxovannya i sportu*; (Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sports), 1, 20–25. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-protivostoyaniya-pravonarushitelya-i-rabotnika-militsii-v-razlichnyh-usloviyah>. (in Ukr.).
6. Yavorska, G. X., & Rudnyczkyj, V. Ye. (2013). Profesijna gotovnist do dij v netyповyx sytuacijax u pracivnykiv osobovogo skladu specialnogo pidrozdilu OVS Ukrainy. *Nauka i osvita*; (Science and education), 1–2. 241–244. (in Ukr.).
7. Plisko, V. I., & Bondarenko, V. V. (2011). Alorytm dij majbutnogo oficera miliciji v umovax zitknennya zi zlochyncem, ozbrojenym xolodnoyu zbrojeyu. *Pedagogika, psykologiya ta medyko-biologichni problemy fizychnogo vyxovannya i sportu*; (Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sports), 2, 101–104. Retrieved from: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-02/11pvitcs.pdf>. (in Ukr.).
8. Bondarenko, V.V. (2017). Formuvannya gotovnosti do profesijnoyi diyalnosti pracivnykiv pidrozdiliv patrolnoyi policiji. *Profesijna osvita : metodologiya, teoriya ta texnologiji*; (*Professional education: methodology, theory and technology*), 91–108. – (in Ukr.).
9. Kovalenko, O. E., Shmatkov, Ye. V., Bryuxanova, N. O. & Korolova, N. V. (2008). Metodyka profesijnogo navchannya. Xarkiv, 488 p. (in Ukr.).
10. Bondarenko, V. V. & Prontenko, K. V. (2018). Pedagogichni umovy zastosuvannya situacijnyx zadach pid chas profesijnogo navchannya majbutnix pracivnykiv patrolnoyi policiji. *Naukovi zapysky Ternopil'skogo nacionalnogo pedagogichnogo unive-sytetu imeni Volodymyra Gnatyuka*; (*Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk*), 1, 96–102. Retrieved from http://catalog.library.tnpu.edu.ua/naukovi_zapusk_u/pedagogic/2018/ped_1_2018_.pdf. (in Ukr.).
11. Plisko, V. I. & Nosko, M. O. (2010). Vykorystannya zaxodiv fizychnogo vplyvu z taktichnym osmys-?ennyam situacij vidpovidno do stupenya zagrozy. Chernigiv, 284 p. (in Ukr.).
12. Kozlovska, I. M. (2007). Teoretychni problemy integruvannya u profesijnomu navchanni. *Pedagogichna i psykologichna nauka v Ukraini : Neperervna profesijna osvita: teoriya i praktyka*; (*Pedagogical and Psychological Science in Ukraine: Continuing Professional Education : Theory and? -ractice*), 5, 138–146. (in Ukr.).
13. Plisko, V. I. (2004). Shlyaxy vyrishennya problemy gotovnosti pravooxoronciv do vykonannya sluzhbovix obovyazkiv pid chas prypynennya zlochyniv. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu*; (*Pedagogy, psychology and medical-biological problems of physical education and sports*), 21, 49–56. (in Ukr.).
14. Kyslenko, D. P. (2017). Sutnist profesijnoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv z okhoronnoyi diyalnosti na suchasnomu etapi. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*; (*Cherkasy University Bulletin*), 10. 58–62. (in Ukr.).

PLISKO Valerii,

Doctor in Pedagogy, Professor, National University T.H. Shevchenko «Chernihiv Collegium»

e-mail: pliskoej@ukr.net

BONDARENKO Valentyn,

PhD in Pedagogy, Associate Professor, National Academy of Internal Affairs

e-mail: guryavvb@ukr.net

INFLUENCE OF THE SYSTEM OF POST TRAINING ON THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE CRITERION OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE EMPLOYEES OF PATROL POLICE

Abstract. Introduction. A thorough analysis of the educational process of future law enforcement officers and situations that have arisen during the professional activity of the patrol police indicates a poor performance of the acquired professional knowledge. A significant amount of knowledge is inaccessible when situations arise with their instant use.

Purpose: to determine the influence of the system of phased training on the development of indicators of the cognitive criterion of professional readiness of future officers of the patrol police.

Methods: Theoretical (analysis, synthesis, classification, generalization, modeling); empirical (testing, interviews with teachers, instructors and police patrol staff, pedagogical observation, pedagogical experiment.); methods of mathematical statistics.

Results. The article analyzes the experimental verification of the impact of the proposed innovations of the phased training system on the dynamics of indicators of the cognitive criterion of professional readiness of future patrol police officers. The experiment was attended by undergraduates from the National Academy of Internal Affairs (n=61). Listeners of the control group (n=30) studied according to the current professional program, experimental group (n=31) – in accordance with the developed system of phased training, which was implemented due to the purposeful development of professionally important qualities (physical, psychological,

communicative); application of situational tasks during mastering of tactical and fire preparations; the use of variation situational tasks during the passing of role-playing games (scenarios). The mathematical analysis of the results of the testing of individuals of the experimental and the control group indicates a significant difference ($p < 0,05$) in the development of the indicators «Knowledge of tactical training», «Knowledge of fire training» but not a significant difference in the indicator «Knowledge of the legislative bloc» ($p > 0,05$).

Originality. For the first time situational tasks were used that are used in the educational process during vocational training of students and contribute to consolidating the acquired theoretical knowledge and the formation of practical skills and skills in the use of police coercion measures. The content of the variation situational tasks used during scripting is improved.

Conclusion. The results of the conducted research give grounds for confirming the positive impact of the proposed innovations of the phased training system on the development of indicators of the cognitive criterion of professional readiness of future patrol officers and the effectiveness of the system of phased training.

Keywords: cognitive criterion, professional readiness, professional training, patrol police.

Одержано редакцією 29.09.2018
Прийнято до публікації 07.10.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-73-80

ORCID 0000-0002-0588-8753

ПРОНТЕНКО Костянтин Віталійович,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, Житомирський військовий інститут імені С. П. Корольова

ORCID 0000-0002-8760-3255

БЕЗПАЛИЙ Сергій Миколайович,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, професор кафедри вогневої підготовки, Національна академія внутрішніх справ

ORCID 0000-0002-6385-7066

ФЕДЧЕНКО Олексій Сергійович,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри вогневої підготовки, Національна академія внутрішніх справ

ORCID 0000-0001-6266-9197

ВОДОП'ЯНОВА Тетяна Юрївна,

викладач кафедри вогневої підготовки, Національна академія внутрішніх справ

ORCID 0000-0001-8220-3650

ШТОМА Вадим Дмитрович,

викладач кафедри вогневої підготовки, Національна академія внутрішніх справ
e-mail: prontenko-kostya@ukr.net

УДК 378 : 355.233.2:796

**ЕФЕКТИВНІСТЬ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ГИРЬОВОГО СПОРТУ
КУРСАНТІВ У ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

У статті висвітлено результати перевірки ефективності методичної системи навчання гирьового спорту курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання, яка орієнтована на особистість майбутнього офіцера, який має високий рівень фізичної і методичної підготовленості, володіє фізкультурно-оздоровчими компетентностями для впровадження засобів фізичного виховання і спорту у сферу професійної діяльності. Для перевірки ефективності методичної системи було сформовано дві експериментальні (ЕГ1, n=29; ЕГ2, n=33) та контрольну (КГ, n=57) групи із курсантів Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова віком 18–24 роки (2013–2018). Експериментальне дослідження методичної системи у процесі формування педагогічного експерименту засвідчило її більш позитивний ефект, порівняно із чинною системою фізичної підготовки, на покращання показників успішності навчання, методичної підготовленості та службової діяльності курсантів.

Ключові слова: методична система навчання, гирьовий спорт, курсант, фізичне виховання, успішність навчання, методична підготовленість, службова діяльність.

Постановка проблеми. Вдосконалення і поява нових способів і форм збройної боротьби, проведення Операції об'єднаних сил на сході України, оснащення армії новими видами озброєння – все це потребує підвищених вимог до навчання і підготовки майбутніх офіце-

рів, насамперед із погляду їх професійності, особистої фізичної та методичної підготовленості [1; 2].

За даними багатьох учених [3; 4; 5], сучасна професійна діяльність випускників військових закладів вищої освіти (ВЗВО) відбувається в екстремальних умовах зовнішнього середовища за наявності таких несприятливих чинників бойової діяльності, як: постійне перебування у стані нервового і фізичного напруження, втоми і стресу; низька рухова активність під час довготривалого перебування в умовах обмеженого простору (блокпости, кунги, бліндажі); перенесення на собі значної ваги (зброя, спорядження, боєприпаси); необхідність діяти вночі, за будь-якої погоди і на будь-якій місцевості; нерегламентованість рухового режиму та інші. Негативний вплив чинників бойової діяльності, а також відсутність систематичних занять з фізичної підготовки у зоні бойових дій та належної матеріальної бази спричиняють такі негативні зміни в організмі військовослужбовців як: порушення обміну речовин, збільшення маси тіла, підвищення травматизму (особливо, опорно-рухового апарату), виникнення різних захворювань, погіршення показників психологіч-

ного стану. Це обумовлює необхідність удосконалення системи фізичного виховання курсантів ВЗВО.

Аналіз останніх досліджень і публікацій переконливо свідчать, що фізичне виховання має значні можливості у покращанні ефективності професійної діяльності, успішності навчання майбутніх фахівців, у зміцненні їх здоров'я та підвищенні працездатності. За певної розмаїтості запропонованих засобів учені зазначають важливість розвитку для військовослужбовців сили, силової і загальної витривалості, статичної витривалості м'язів тулуба [1; 6]

Аналіз літературних джерел [5; 7; 8; 9; 10] показав, що ефективним засобом фізичного виховання курсантів, а також військовослужбовців у період ведення бойових дій (в умовах проведення бойового злагодження, відновлення боєздатності, у базових таборах) може бути гирьовий спорт, який має ряд переваг: відсутність значних матеріальних затрат; компактність інвентарю; можливість проведення тренування як в обмеженому просторі, так і на відкритій місцевості; можливість проведення як самостійного тренування, так і заняття одночасно з великою групою осіб; широкий діапазон простих і доступних вправ виключає можливість адаптації до однотипного навантаження; можливість проводити заняття одночасно з військовослужбовцями з різним рівнем фізичної підготовленості, висока ефективність щодо розвитку фізичних і морально-вольових якостей, зміцнення м'язів спини та всього тіла; профілактика травмування хребта і суглобів. Разом із тим випускники ВЗВО як керівники занять не володіють методикою проведення занять із використанням засобів гирьового спорту та методикою навчання гирьового спорту військовослужбовців.

Таким чином, виникло протиріччя, яке полягає, з одного боку, у значних можливостях гирьового спорту щодо підвищення як особистого рівня фізичної підготовленості випускників ВЗВО, так і рівня фізичної підготовленості їх підлеглого особового складу, а також покращання ефективності їх бойової діяльності, а з іншого – у відсутності науково обґрунтованої методичної системи навчан-

ня гирьового спорту курсантів ВЗВО – майбутніх офіцерів у процесі фізичного виховання.

Проблеми удосконалення навчання і підготовки фахівців до майбутньої професійної діяльності засобами фізичної підготовки досліджувалися у роботах багатьох вчених [1; 2; 3; 6], однак питання обґрунтування методичної системи навчання гирьового спорту майбутніх офіцерів у процесі фізичного виховання з метою покращання ефективності їх освітнього процесу, підвищення рівня методичної підготовленості, формування у них фізкультурно-оздоровчих компетентностей для покращання службової діяльності залишилося недостатньо дослідженим.

Мета роботи. Дослідити ефективність методичної системи навчання гирьового спорту курсантів військових закладів вищої освіти у процесі фізичного виховання.

Методи дослідження: Теоретичний аналіз та узагальнення літературних джерел, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, тестування, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спираючись на роботи багатьох учених та враховуючи результати власних досліджень, ми обґрунтували і сконструювали модель методичної системи навчання гирьового спорту курсантів у процесі фізичного виховання, яка поєднує сукупність компонентів цілісного педагогічного процесу – від цілей до кінцевого результату – та орієнтована на особистість майбутнього офіцера, який має високий рівень фізичної і методичної підготовленості, здоров'я, володіє фізкультурно-оздоровчими компетентностями для впровадження засобів фізичного виховання і спорту у сферу професійної діяльності. Модель методичної системи ґрунтується на методичних і загальних принципах фізичного виховання, сформована на основі інтеграції системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів та включає цільовий, змістовий, організаційно-технологічний і контрольно-діагностичний компоненти. Метою методичної системи є формування всебічно розвиненої особистості майбутнього офі-

цера Збройних Сил України, який має особистий високий рівень фізичної і методичної підготовленості та здоров'я, володіє фізкультурно-оздоровчими компетентностями щодо застосування засобів фізичного виховання і спорту для ефективного виконання завдань військово-професійної (бойової) діяльності. До основних завдань методичної системи належать: підвищення рівня фізичної підготовленості у випускників із акцентуванням уваги на розвитку силових якостей та витривалості, які є найбільш результативними у забезпеченні їх майбутньої військово-професійної (бойової) діяльності; покращання стану здоров'я та рівня морфофункціонального розвитку (суттєве розширення функціональних можливостей основних систем організму – серцево-судинної та дихальної) у майбутніх офіцерів; підвищення рівня інформативно значущих для навчання гирьового спорту компонентів фізичної, функціональної і технічної підготовленості курсантів; підвищення рівня методичної підготовленості майбутніх офіцерів у сфері фізичного виховання і спеціальної фізичної підготовки (володіння теоретичними знаннями, вміннями та навичками організації та проведення спортивно-масових і фізкультурно-оздоровчих заходів у майбутній військово-професійній діяльності); підвищення рівня розумової працездатності, емоційного стану та професійно-важливих психологічних якостей курсантів та, як наслідок, покращання успішності навчання; оволодіння знаннями, вміннями і навичками щодо застосування засобів фізичного виховання і спорту для профілактики травматизму як у процесі майбутньої професійної діяльності, так і на заняттях із фізичної підготовки та спортом; формування у майбутніх захисників України потреби та позитивного ставлення до систематичних занять фізичними вправами та спортом.

Впровадження методичної системи здійснювалося у 2013–2018 роках впродовж 3 етапів: I етап – навчання курсантів на 1-му курсі, II – період навчання на 2-му курсі; III етап – навчання на 3–5-му курсах. Зміст кожного етапу методичної системи відрізнявся залежно від основних педагогічних завдань етапу та ви-

значався диференційованим співвідношенням засобів, методів, величин навантаження, видів підготовки. Для ефективної реалізації мети методичної системи нами було обґрунтовано та розроблено 4 авторські методики – навчання курсантів техніки виконання вправ із гирьового спорту, розвитку фізичних якостей, формування морально-вольових якостей, профілактики травматизму. Дозування і регулювання навантаження на етапах методичної системи відбувалося зміною обсягів та інтенсивності засобів, окремих занять, величини та спрямованості навантажень з урахуванням індивідуальних можливостей кожного курсанта, рівня його підготовленості та визначалося особливостями застосування та порядком сполучення таких компонентів, як: вид, тривалість і характер окремих вправ, кількість підйомів, підходів та занять, темп рухів, час виконання вправ, вага обтяження, тривалість і характер пауз між окремими повтореннями, підходами, вправами.

Для реалізації основної мети методичної системи та перевірки ефективності запропонованих методик було сформовано контрольну (КГ, $n=57$) та дві експериментальні групи (ЕГ1, $n=29$; ЕГ2, $n=33$). Досліджувані групи формувалися із курсантів віком 18–24 роки, які вступили навчання у Житомирський військовий інститут імені С.П. Корольова у 2013 році із достовірно однаковими показниками фізичної підготовленості, фізичного розвитку та здоров'я ($p>0,05$). До ЕГ1 увійшли курсанти 1-го взводу набору 2013 року, які займалися за методичною системою у секції військового інституту з гирьового спорту; до ЕГ2 – курсанти 1-го взводу, які також займалися за методичною системою, але у секції факультету з гирьового спорту; до КГ – курсанти 2-го взводу цього ж курсу ($n=57$). Кількість годин на фізичну підготовку у всіх групах була однаковою і становила 12 год. на тиждень. Розподіл часу на фізичну підготовку: у КГ (згідно із розпорядком дня): 4 год. – навчальні заняття, 3 год. – ранкова фізична зарядка (6 разів по 30 хв), 5 год. – СМР (2 рази по 1 год., 1 раз – 3 год.). В ЕГ2 – той самий, що і у КГ, але у години СМР (5 год. на тиждень) курсанти займалися не за чинною програмою, а за методичною системою гирьовим спортом у секції фа-

культету. У ЕГ1: 3 год. – РФЗ, 9 год. – заняття за методичною системою (4 год. навчальних занять та 5 год. СМР). Дослідження ефективності методичної системи було здійснено у процесі формувального педагогічного експерименту за такими характеристиками: успішність навчання; рівень методичної підготовленості; рівень показників службової діяльності.

Успішність навчання курсантів ми досліджували за результатами опанування практичних (загальновійськових) дисциплін, теоретичних та спеціальних (за напрямком майбутньої військової спеціальності, починаючи із 3-го курсу) дисциплін на кожному етапі експерименту (оцінювався середній бал кожного курсанта та середній бал груп). Рівень методичної підготовленості курсантів оцінювався за якістю виконання ними методичного завдання, що включає практичні дії з організації та проведення фізичної підготовки, та за рівнем володіння теоретичними основами фізичної підго-

товки. Для оцінювання службової діяльності курсантів ми провели опитування командирів підрозділів (курсів), де навчалися курсанти досліджуваних груп, використовуючи розроблену нами оцінну картку. Командирам підрозділів на 5-му курсі (2018 р.) було запропоновано здійснити оцінювання курсантів ЕГ1, ЕГ2 і КГ за весь період навчання за різними характеристиками службової діяльності (за чотирибальною шкалою).

Дослідження успішності навчання курсантів за блоком практичних дисциплін свідчить, що на всіх етапах експерименту достовірної різниці між показниками успішності навчання курсантів ЕГ1, ЕГ2 і КГ не виявлено ($p>0,05$). Незважаючи на відсутність достовірної різниці між показниками курсантів усіх трьох груп, слід зазначити, що наприкінці експерименту в ЕГ1 середній бал (4,28 бали) є найвищим серед досліджуваних груп (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників успішності навчання курсантів ЕГ1, ЕГ2 та КГ у процесі формувального етапу експерименту ($X\pm m$), середній бал

Етапи дослідження	ЕГ1 (n=29)	ЕГ2 (n=33)	КГ (n=14)	Рівень значущості		
				p1-p2	p2-p3	p1-p3
<i>Практичні дисципліни</i>						
1-й курс	3,42±0,19	3,52±0,17	3,61±0,13	>0,05	>0,05	>0,05
2-й курс	3,63±0,18	3,69±0,16	3,75±0,12	>0,05	>0,05	>0,05
3-й курс	3,87±0,17	3,85±0,16	3,89±0,11	>0,05	>0,05	>0,05
4-й курс	4,05±0,16	3,97±0,15	4,05±0,10	>0,05	>0,05	>0,05
5-й курс	4,28±0,15	4,03±0,14	4,19±0,10	>0,05	>0,05	>0,05
p(1-5)	<0,001	<0,05	<0,001			
<i>Теоретичні дисципліни</i>						
1-й курс	3,17±0,21	3,11±0,19	3,22±0,14	>0,05	>0,05	>0,05
2-й курс	3,39±0,20	3,35±0,18	3,57±0,13	>0,05	>0,05	>0,05
3-й курс	3,67±0,19	3,59±0,17	3,69±0,13	>0,05	>0,05	>0,05
4-й курс	3,85±0,19	3,84±0,17	3,84±0,12	>0,05	>0,05	>0,05
5-й курс	4,06±0,17	4,12±0,16	3,98±0,13	>0,05	>0,05	>0,05
p(1-5)	<0,01	<0,01	<0,001			
<i>Спеціальні дисципліни</i>						
3-й курс	3,79±0,17	3,82±0,15	3,90±0,12	>0,05	>0,05	>0,05
4-й курс	4,22±0,15	4,36±0,14	4,18±0,10	>0,05	>0,05	>0,05
5-й курс	4,42±0,14	4,51±0,13	4,37±0,09	>0,05	>0,05	>0,05
p(3-5)	<0,01	<0,01	<0,01			

При цьому за період експерименту середній бал у всіх групах достовірно ($p<0,001$) покращився: у КГ – на 0,58 бали, в ЕГ2 – на 0,51 бали, в ЕГ1 – на 0,86 бали, що свідчить про позитивний вплив занять за методичною системою на успішність навчання. Тенденція показників результативності навчальної діяльності курсантів ЕГ1, ЕГ2 і КГ за блоками

теоретичних і спеціальних дисциплін має подібний до блоку практичних дисциплін характер – достовірне зростання середнього балу в усіх трьох досліджуваних групах у процесі формувального етапу експерименту ($p<0,001$) та відсутність достовірної різниці на всіх етапах дослідження ($p>0,05$). Особливо важливо, що за блоком спеціальних дисциплін, на

яких відбувається опанування основ майбутнього фаху, середній бал курсантів експериментальних груп (4,42 та 4,51 бали) є навіть дещо вищим ніж у курсантів КГ (4,37 бали). Також необхідно вказати, що порівняння середнього балу у курсантів досліджуваних груп за весь період навчання у ВЗВО дозволяє зазначити, що в ЕГ1 середній бал є найвищим – 4,24 бали, в ЕГ2 – 4,21 бали, у КГ – 4,19 бали. Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що раціонально організовані заняття за методичною системою дозволяють поєднувати заняття гирьовим спортом та навчання не тільки без негативних наслідків для навчального процесу, але й сприяють покращанню результатів вивчення загальновійськових, теоретичних і спеціальних дисциплін. Це свідчить про ефективність запропонованої методичної системи, її позитивний вплив на успішність навчання курсантів.

Аналіз методичної підготовленості курсантів наприкінці експерименту по-

казав, що за рівнем володіння теоретичними основами фізичної підготовки більшість курсантів усіх трьох груп (69,7–89,7 %) оцінені як такі, що «володіють» теоретичними знаннями (табл. 2). Щодо якості виконання методичного завдання, то за результатами дослідження найбільший відсоток курсантів, які «виконали» методичне завдання, виявлено в ЕГ1 (93,1 %), в ЕГ2 відсоток таких курсантів є меншим на 28,5 % порівняно із ЕГ1 і становить 64,6 %. А от найбільший відсоток курсантів, які «не виконали» методичного завдання, зафіксовано у КГ – 64,9 %, що підтверджує наші результати вивчення звітів екзаменаційних комісій, де серед недоліків у фізичній підготовці одними з основних є низький рівень методичної підготовленості випускників, слабкі вміння з організації та проведення форм фізичної підготовки; невміння застосовувати засоби фізичної підготовки з метою підготовки особового складу для покращання їх бойової діяльності.

Таблиця 2

Рівень методичної підготовленості курсантів ЕГ1, ЕГ2 та КГ наприкінці формувального етапу педагогічного експерименту, %

Досліджувані показники		ЕГ1 (n=29)	ЕГ2 (n=33)	КГ (n=14)
Знання теоретичних основ фізичної підготовки	«володіє»	89,7	69,7	75,4
	«не володіє»	10,3	30,3	24,6
Якість виконання методичного завдання	«виконане»	93,1	64,6	35,1
	«не виконане»	6,9	35,4	64,9
Оцінка методичної підготовленості	«методично підготовлений»	86,2	54,5	31,6
	«методично не підготовлений»	13,8	45,5	68,4

Аналіз загальної оцінки методичної підготовленості курсантів-випускників показав, що в ЕГ1 виявлено 86,2 % «методично підготовлених» курсантів, в ЕГ2 – 54,5%, а у КГ – усього 31,6 %, що свідчить про перевагу занять за розробленою методичною системою над чинною системою фізичного виховання у ВЗВО щодо покращання рівня методичної підготовленості курсантів – майбутніх офіцерів, керівників занять з фізичної підготовки. Можна дійти висновку, що оволодіння теоретичними знаннями і методичними навичками в організації фізичної підготовки сприятиме досягненню успіхів у майбутній діяльності випускників ВЗВО як керівників занять із фізичної підготовки, офіцерів-лідерів, вимогливих до себе і підлеглих командирів.

З метою оцінювання службової діяльності курсантів ми провели опитуван-

ня командирів підрозділів (курсів), де навчалися курсанти досліджуваних груп, використовуючи розроблену нами оцінну картку. Результати оцінювання наведені у табл. 3.

Аналіз показників службової діяльності курсантів досліджуваних груп довів, що оцінки за несення служби у добовому наряді та варті у курсантів ЕГ1, ЕГ2 і КГ між собою достовірно не відрізняються ($p > 0,05$). За результатами оцінювання курсантів за показниками виконавчої дисципліни (ініціативність, організаторські здібності, виконання обов'язків старшого команди) встановлено, що середній бал, який командири підрозділів визначили курсантам ЕГ1 (4,35 бали), є достовірно кращим ніж у курсантів КГ (3,76 бали) на 0,59 бали ($p < 0,05$). Показники оцінювання виконавчої дисципліни у курсантів ЕГ1 і ЕГ2

між собою достовірно не відрізняються ($p>0,05$). За результатами оцінювання показників, які характеризують виконання посадових обов'язків, професійно важливі якості та зовнішній вигляд кур-

сантів, встановлено, що у курсантів ЕГ1 середній бал є вищим, ніж у КГ, але різниця між показниками досліджуваних груп є недостовірною ($p>0,05$).

Таблиця 3

Рівень показників ефективності службової діяльності курсантів ЕГ1, ЕГ2 та КГ за період педагогічного експерименту ($X\pm m$), бали

Досліджувані показники	ЕГ1 (n=29)	ЕГ2 (n=33)	КГ (n=14)	Рівень значущості		
				p1-p2	p2-p3	p1-p3
Несення служби у добовому наряді	4,26±0,18	4,18±0,17	4,22±0,13	>0,05	>0,05	>0,05
Несення служби у варті	4,28±0,16	4,29±0,15	4,19±0,12	>0,05	>0,05	>0,05
Виконавча дисципліна	4,35±0,17	4,08±0,16	3,76±0,14	>0,05	>0,05	<0,05
Виконання посадових обов'язків	4,11±0,18	4,02±0,14	4,07±0,12	>0,05	>0,05	>0,05
Професійно важливі якості	4,21±0,20	4,19±0,14	4,14±0,11	>0,05	>0,05	>0,05
Індивідуально-психологічні якості	4,59±0,15	4,33±0,15	4,16±0,14	>0,05	>0,05	<0,05
Морально-вольові якості	4,92±0,16	4,69±0,13	4,05±0,13	>0,05	<0,01	<0,001
Особистісні якості	4,76±0,17	4,15±0,17	3,72±0,12	<0,05	<0,05	<0,01
Зовнішній вигляд, строюва виправка	4,50±0,15	4,37±0,13	4,23±0,11	>0,05	>0,05	>0,05
Стан здоров'я	4,85±0,14	4,62±0,13	3,71±0,13	>0,05	<0,001	<0,001

Порівняльний аналіз оцінок командирів підрозділів індивідуально-психологічних (активність, енергійність, працездатність, здатність швидко приймати оптимальні рішення у складних ситуаціях, мотивація на досягнення цілей), морально-вольових (цілеспрямованість у досягненні результатів, принциповість, сміливість, упевненість у собі, рішучість, наполегливість, здатність долати труднощі, рівень мотивації до вдосконалення професійних якостей) та особистісних якостей (чесність, наполегливість, організованість, толерантність, оптимізм, самостійність, авторитет у колективі) курсантів показав, що в ЕГ1 показники є кращими, ніж у КГ на 0,43 бали ($p<0,05$), 0,87 бали ($p<0,001$) та 1,04 бали ($p<0,01$) відповідно. Під час порівняння оцінок за показники морально-вольових якостей виявлено також достовірну перевагу показників ЕГ2 над КГ на 0,64 бали ($p<0,01$). А за показниками особистісних якостей достовірну різницю виявлено і між показниками ЕГ1 і ЕГ2 (0,61 бали). Аналіз результатів оцінювання командирами підрозділів стану здоров'я у курсантів ЕГ1, ЕГ2 та КГ (самопочуття, кількість звернень до санітарної частини та, відповідно, пропущених на-

вчальних днів через хворобу) показав, що в ЕГ1 і ЕГ2 середній показник є достовірно кращим ніж у КГ на 1,14 бали та 0,91 бали відповідно ($p<0,001$). Проведені дослідження засвідчили позитивний вплив занять гирьовим спортом за розробленою методичною системою на показники, що характеризують якість несення служби у наряді, виконавчу дисципліну, ефективність виконання посадових обов'язків, професійно важливі, індивідуально-психологічні, морально-вольові, особистісні якості та стан здоров'я курсантів експериментальних груп.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Доведено позитивний вплив занять гирьовим спортом на показники успішності навчання курсантів – за всіма досліджуваними блоками дисциплін у курсантів ЕГ1 і ЕГ2 наприкінці експерименту середній бал є достовірно однаковим із курсантами КГ ($p>0,05$). Це свідчить, що раціонально організовані заняття за методичною системою дозволяють поєднувати заняття гирьовим спортом та навчання не тільки без негативних наслідків для навчального процесу, але й сприяють покращанню результатів вивчення різних дисциплін.

Встановлено достовірно кращий рівень методичної підготовленості курсантів ЕГ1 і ЕГ2 наприкінці експерименту, порівняно із КГ, за результатами оцінювання якості методичного завдання – в ЕГ1 виявлено 86,2 % методично підготовлених курсантів, в ЕГ2 – 54,5 %, а у КГ – усього 31,6 %, що свідчить про перевагу занять за методичною системою над чинною системою щодо покращання рівня методичної підготовленості курсантів – майбутніх керівників занять із фізичної підготовки.

З'ясовано, що оцінки командирів підрозділів щодо ефективності виконання завдань службової діяльності за період експерименту у курсантів ЕГ1 і ЕГ2 були достовірно кращими, ніж у курсантів КГ за показниками індивідуально-психологічних, морально-вольових, особистісних якостей, виконавчої дисципліни та стану здоров'я ($p < 0,05 - 0,001$).

Передбачається дослідження впливу занять за методичною системою навчання гирьового спорту на рівень фізичного здоров'я курсантів.

Список бібліографічних посилань

1. Методичні рекомендації з організації фізичної підготовки в особливий період. За ред. Ю.С. Фіногенова. Київ, 2015. 68 с.
2. Грибан Г.П., Романчук С.В., Романчук В.М. та ін. Фізичне виховання у військових підрозділах: навч. посібник. Львів, 2014. 540 с.
3. Овчарук І. С. Удосконалення фізичної підготовки курсантів з урахуванням досвіду Антитерористичної операції. Фізична підготовка особового складу Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів України : досвід, сучасність, проблеми та перспективи розвитку: Матеріали наук.-метод. конф. Київ, 2014. С. 46–47.
4. Хабчук А.О. та ін. Організація спеціальної фізичної підготовки у ВВНЗ з урахуванням досвіду АТО: метод. рекомендації. Житомир, 2016. 72 с.
5. Bolotin A., Bakayev V., Vazhenin S. Factors that determine the necessity for developing skills required by cadets in higher education institutions of the Aerospace Forces to organize their kettlebell self-training. *Journal of Physical Education and Sport*. 2016. 16 (1). P. 102–108. URL: <http://efsupit.ro> (дата звернення: 08.10.2018).
6. Бородин Ю. А. Фізична підготовка курсантів у вищих військових навчальних закладах інженерно-операторського профілю : монографія. Київ, 2009. 417 с.
7. Грибан Г. П., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В., Романчук В. М. Гирьовий спорт у вищих навчальних закладах: навч.-метод. посібник. Житомир, 2014. 400 с.
8. Дмитриев Г. Г., Пугачев И. Ю., Щепинин В. Э. Значимость гиревого спорта в повышении эффективности боевой подготовки военнослужащих. *Тезисы докл. итоговой науч. конф. за 2003 год*. Санкт-Петербург, 2004. С. 89–92.
9. Kuzmin A.A. *Kettlebell Sport : Iron Sport For Iron Men. Methods of training by Andrey Kuzmin*. Ohio, 2003. 60 p.
10. Prontenko K., Griban G., Prontenko V., Andreychuk V., Tkachenko P., Kostyuk Yu., Zhukovskiy Ye. Kettlebell Lifting as a Means of Physical Training Cadets in Higher Military Educational Institution. *Journal of Physical Education and Sport*. 2017. 17 (4). 2685–2689. URL: <http://efsupit.ro>.

References

1. Finogenov, Yu.S. (2015). Methodical recommendations for the organization of physical training in a special period. Kyiv, 2015. 68 p. (in Ukr.).
2. Griban, G.P., Romanchuk, S.V., Romanchuk, V.M. and oth. (2014). Physical education in military units. Lviv. 540 p. (in Ukr.).
3. Ovcharuk, I.S. (2014). Improvement of physical training of cadets based on the experience of Antiterrorist operation. Physical training of personnel of the Armed Forces, other military formations and police structures of Ukraine: experience, modernity, problems and prospects of development: Materials Science-methodical conference. Kyiv. pp. 46–47. (in Ukr.).
4. Habchuk, A.O. and oth. (2016). Organization of special physical training in Higher Military Educational Institutions based on the experience of Antiterrorist operation. Zhytomyr. 72 p. (in Ukr.).
5. Bolotin A., Bakayev V., Vazhenin S. (2016). Factors that determine the necessity for developing skills required by cadets in higher education institutions of the Aerospace Forces to organize their kettlebell self-training. *Journal of Physical Education and Sport*. 16(1). 102–108. Retrieved from <http://efsupit.ro>. (in Eng.).
6. Borodin, Yu.A. (2009). Physical training of cadets of Higher Military Educational Institutions of engineering-operator profile : monograph. Kyiv. 417 p. (in Ukr.).
7. Griban, G.P., Prontenko, K.V., Prontenko, V.V., Romanchuk, V.M. (2014). Kettlebell sports in higher educational institutions: educ.-method. manual. Zhytomyr, 2014. 400 p. (in Ukr.).
8. Dmitriev, G.G., Pugachev, I.Yu., Shchepinin, V.E. (2004). The significance of kettlebell sports in increasing the effectiveness of combat training of military personnel // *Theses of final science conference for 2003*. St. Petersburg. P. 89–92. (in Rus.).
9. Kuzmin A.A. (2003). *Kettlebell Sport : Iron Sport For Iron Men. Methods of training by Andrey Kuzmin*. Ohio. 60 p. (in Eng.).
10. Prontenko K., Griban G., Prontenko V., Andreychuk V., Tkachenko P., Kostyuk Yu., Zhukovskiy Ye. (2017). Kettlebell Lifting as a Means of Physical Training Cadets in Higher Military Educational Institution. *Journal of Physical Education and Sport*. 17(4). 2685–2689. Retrieved from <http://efsupit.ro>. (in Eng.).

PRONTENKO Kostiantyn,

Ph.D in Physical Education and Sports, Associate Professor, Associate Professor of Physical Education, Special Physical Training and Sports Department, S. P. Korolyov Zhytomyr Military Institute

BEZPALYI Serhii,

Ph.D in Physical Education and Sports, Associate Professor, Professor of Fire Training Department, National Academy of Internal Affairs

FEDCHENKO Oleksiy,
Ph.D in Law, Senior Lecturer of Fire Training Department, National Academy of Internal Affairs
VODOPYANOVA Tetiana,
Lecturer of Fire Training Department, National Academy of Internal Affairs
SHTOMA Vadym
Lecturer of Fire Training Department, National Academy of Internal Affairs
e-mail: prontenko-kostya@ukr.net

THE EFFECTIVENESS OF THE METHODOLOGICAL SYSTEM OF CADETS' WEIGHT LIFTING TRAINING IN THE PROCESS OF PHYSICAL EDUCATION

Abstract. Introduction. The results of the effectiveness of the methodical system of teaching of cadets of kettlebell lifting in the process of physical education, which is oriented on the personality of a future officer who has a high level of physical and methodological preparedness, has fitness and health competencies for the implementation of physical education and sports in the sphere of professional activity was highlights in the article. Two experimental (EG1, n=29, EG2, n=33) and control (CG, n=57) groups of cadets of the S.P. Korolev Zhytomyr Military Institute aged 18–24 were formed for testing the effectiveness of the methodical system.

The purpose of the article is to investigate the effectiveness of the methodical system of kettlebell lifting training of cadets of higher military educational institutions of in the process of physical education.

Methods: Theoretical analysis and generalization of scientific and methodical literature, pedagogical supervision, pedagogical experiment, testing, methods of mathematical statistics.

Results. The positive influence of kettlebell lifting exercises on the success of cadets' study is proved – for all the studied blocks of disciplines in cadets of EG1 and EG2 at the end of the experiment the average score is significantly the same with the cadets of CG ($p > 0.05$). This shows that rationally organized classes by the methodical system allow combining classes in kettlebell lifting training not only without negative consequences for the educational process, but also contribute to the improvement of the results of the study of various disciplines.

The best level of methodological preparedness of the cadets of EG1 and EG2 at the end of the experiment, compared with the CG, was established based on the

results of the assessment of the quality of the methodological task: 86.1% of the methodologically trained cadets were detected in EG1, 54.5% of the methodologically trained cadets – in EG2, and only 31.6% – in CG, which testifies to the superiority of occupations by the methodological system over the current system for improving the level of methodological preparedness of cadets – future managers of physical training courses.

It was found out that the assessments of unit commanders regarding the efficiency of the tasks of the service during the experiment period for cadets of EG1 and EG2 were significantly better than cadets of CG according to the indicators of individual psychological, moral, personal qualities, executive discipline and state of health ($p < 0,05–0,001$).

Originality. For the first time, the positive influence of kettlebell lifting exercises by the experimental methodical system on the improvement of the indicators of the success of study, methodical preparedness and service activity of the cadets has been proved.

Conclusion. Experimental testing of the methodical system in the process of forming a pedagogical experiment has shown its more positive effect, compared with the current system of physical training, for improving the indicators of success of study, methodical preparedness and service activity of cadets.

Keywords: methodical system of training, kettlebell lifting, cadets, physical education, success of study, methodical preparedness, service activity.

Одержано редакцією 12.10.2018
Прийнято до публікації 19.10.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-80-87
ORCID 0000-0002-8742-7773

СОВГІРА Світлана,

доктор педагогічних наук, професор,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
e-mail: sovgyrasvitlana@gmail.com

ORCID 0000-0001-6606-3221

ПОЛІЩУК Олена,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Уманський національний університет садівництва
e-mail: pol.elena@i.ua

УДК 378:((34+33)(07))(043.3)

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ АГРАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

У статті розкрито діагностику сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів аграрного університету на основі формульованого експерименту. Розроблено програму формування правової компетентності майбутнього менеджера у аграрних університетах. Розкрито поетапність проведення формульованого експерименту з визначення рівнів

сформованості компонентів правової компетентності студентів аграрного університету. Висвітлено процес експериментальної роботи з визначення рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивно-комунікативного та практично-діяльнісного компонентів. Доведено статистичну достовірність отриманих результатів.

Ключові слова: *правова компетентність; майбутні менеджери; аграрний університет; компоненти правової компетентності; програма формування правової компетентності.*

Актуальність. Правова компетентність майбутнього менеджера передбачає знання і виконання ним соціальних норм і правил поведінки, які санкціонуються або встановлюються державою відповідно до його прав, обов'язків і повноважень. У той же час слід зазначити відсутність такої компетентності у переважній кількості менеджерів, а також відсутність системи формування правової компетентності майбутнього менеджера. Компетентнісний підхід в організації правової підготовки майбутнього менеджера відбивається у вирішенні першочергової проблеми створення системи правової держави через вищу аграрну освіту. У цьому зв'язку проблема підвищення рівня і якості правової підготовки менеджерів набуває особливої актуальності.

Аналіз напрацювань науковців. Різні аспекти проблеми дослідження розглядалися у працях багатьох дослідників, зокрема: формування правової культури та правосвідомості особистості (В. Безбородий [1], О. Ганзенко [2], Н. Коваленко [3], В. Одарій [4]); особливості навчально-виховного процесу та правове виховання особистості (І. Бех [5], Ю. Сурмяк [6]); формування правових знань (О. Скакун [7]), викладання правових дисциплін (А. Колодій [8]). Результати аналізу наукової літератури свідчать, що система правової підготовки майбутнього фахівця повинна бути співвіднесена з реаліями сучасних вимог щодо високого рівня його професіоналізму, який передбачає і відповідну його правову освіту. Тому одним із завдань університетів є підготовка фахівця, який володіє правовою компетентністю як важливою складовою професійної компетентності.

Мета: на основі формувального експерименту здійснити діагностику сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів аграрного університету.

Для вирішення поставленої мети використовувалися такі **методи та методики:** у **експериментальній групі** студентам цілеспрямовано, поетапно пропонувалися професійні завдання, що забезпечують основу для подальшого розвитку менеджера, готового до здійснення

професійних функцій у аграрній сфері. у контрольній групі студентів заняття з правових дисциплін характеризувалися традиційним змістом, з використанням традиційних форм і методів роботи.

Здійснювалась перевірка: оновленого змісту дисциплін: «Адміністративне право» з посиленням акцентів на Конституційному праві України, Кримінальному праві; «Трудове право» – Цивільному праві, Соціально-правовому забезпеченні населення, «Господарське право» – Житловому праві, Юридичній деонтології, Сімейному та Екологічному праві для формування правової компетентності майбутнього менеджера в умовах аграрного вищого навчального закладу. Вихідним положенням виступало твердження, що заняття з правознавства в системі професійної підготовки майбутніх менеджерів, забезпечують формування компонентів правової компетентності (мотиваційно-ціннісного, когнітивно-комунікативного, практично-діяльнісного) у кожного студента.

Протягом усього експериментального циклу проводилося цілеспрямоване спостереження за студентами під час занять і позааудиторних заходів та оцінювання їх діяльності з метою виявлення динаміки сформованості у них правової компетентності.

Результати дослідження. Визначаючи критерії правової компетентності (знання, вміння, якості особистості, досвід) ми керувалися ідеями та принципами теорії менеджменту, практичної педагогіки і вимог Державного освітнього стандарту. Сформованість правової компетентності була відстежена за допомогою відповідності виділених компонентів правової компетентності та їх показників.

В якості залежних змінних характеристик виступали рівні сформованості правової компетентності майбутнього менеджера – низький, середній, високий; в якості незалежних – оновлений зміст правових дисциплін, позааудиторна робота.

Основними складовими дослідження ефективного формування професійної компетентності були: засвоєння змісту навчальних програм з правових дисциплін; організація самостійної роботи студентів з метою формування активної професійної позиції щодо правових проблем в процесі професійної економічної

діяльності в аграрній сфері; організація практичної роботи студентів з метою формування професійної позиції і самооцінки; здійснення взаємодії викладачів і студентів.

Для реалізації цих складових розроблено програму формування правової компетентності майбутнього менеджера у аграрних університетах, яка включає п'ять основних блоків:

- установчий – визначення потреби регіону у менеджерах зовнішньоекономічної діяльності різних рівнів і служб; підбір навчальних програм,

- діагностичний – діагностика індивідуально-особистісних особливостей студентів, виявлення спрямованості особистості, формування загальної програми розвитку правової компетентності,

- теоретичний – вивчення теоретичних основ компетентнісного підходу, формування методичного інструментарію,

- практичний – апробація активних методів формування правової компетентності майбутнього менеджера, реалізація навчальних програм,

- блок оцінки ефективності – стабілізація позитивних змін, порівняння попередніх прогнозів з отриманими результатами, закріплення позитивних змін, експертна оцінка якості правової компетентності майбутніх менеджерів.

Експериментальна робота умовно поділена на етапи: перший (1-2 курс), другий (3 курс), третій (4 курс).

Перший етап – формування професійної правової обізнаності, знайомство студентів з різними сторонами професійної діяльності, їх моральним і правовим наповненням. Основна увага на цьому етапі приділялася розвитку властивостей і якостей, що входять в когнітивно-комунікативний компонент. На цьому етапі студенти набували досвіду репродуктивної діяльності, яка визначала здатність відтворювати і застосовувати отримані знання на практиці.

У процесі формування правової компетентності на цьому етапі переважно реалізовувалися традиційні форми і методи навчання (лекції, семінарські, лабораторно-практичні заняття), на яких вирішувалися різноманітні професійні завдання. Робота з формування правової компетентності студентів знаходила своє продовження під час позааудиторних

заходів, таких як вечори, конкурси, вікторини, олімпіади тощо.

Інтегративним критерієм сформованості правової компетентності на цьому етапі виступала здатність студентів відтворювати отримані знання, використовувати їх при вирішенні типових завдань, володіння способами і прийомами дій, які оцінювалися за успішності виконання контрольних робіт, відповідями на заняттях.

Для вирішення завдань етапу розроблена система занять за темами: «Вступ до цивільно-правової освіти», «Права людини як загальнолюдська цінність», «Мотивація у професійній діяльності» та ін. На всіх запропонованих заняттях використовувалися елементи соціально психологічного тренінгу для зняття психологічних бар'єрів у спілкуванні, створення певного комунікативного настрою студентів, атмосфери доброзичливості, розкритості, ставилися дискусійні питання про статус громадянина в сучасному суспільстві, про значення професійного спілкування, визначення прав людини як загальнолюдської цінності.

Комунікативний складник правової компетентності студентів, показниками якого є ціннісне ставлення до професії та її правового регулювання, комунікативність, уміння планувати свою діяльність і здатність критично оцінювати її результати, діагностувався нами за допомогою модифікованої методики Т. Дубовицької і методики оцінки комунікативних і організаторських здібностей, розробленої В. Синявським і Б. Федоришиним.

Результатом першого етапу експериментальної роботи з формування у майбутніх фахівців правової компетентності стали зміни, виявлені в процесі діагностики: у багатьох студентів проявився інтерес не тільки до правових знань, але і до правових вмінь; поповнилися уявлення студентів про значення професійного спілкування.

Однак мотиви досягнення й афіліації були актуалізовані не у всіх студентів, що послужило орієнтиром для подальшої роботи. Поряд, з аналізом поставлених на початку етапу завдань, діагностика показала й інші зміни стану правової компетентності в експериментальній групі: когнітивного складника – відбулося оволодіння студентами правовими знаннями, категоріями, пов'язаними з їхньою майбутньою професійною діяль-

ністю; змінилося їхнє ставлення до права і правових норм; комунікативного складника – студенти ознайомилися з основними принципами ведення дискусії, аргументованого доказу своєї точки зору.

Для виявлення рівня сформованості когнітивно-комунікативного компонента правової компетентності проведено тестування для визначення правових знань студентів. Крім тестових завдань закритого типу, розроблено опитувальник, що включав в себе питання правової спрямованості без вказівок варіантів відповідей.

Узагальнені результати методів і методик діагностики когнітивно-комунікативного компонента правової компетентності студентів, отримані після проведення першого етапу реалізації програми формуального експерименту показані на рис. 1.

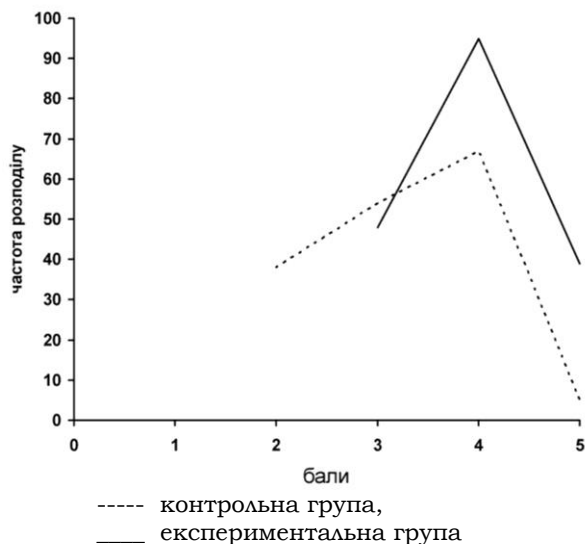

Рис. 1. Розподіл балів за рівнем сформованості мотиваційно-ціннісного компонента правової компетентності студентів

Отже, узагальнений рівень сформованості правової компетентності студентів аграрного університету за когнітивно-комунікативним компонентом в експериментальній групі становить (в балах): $H_e^0 = 3,95$ (79,0 %); контрольній – $H_k^0 = 3,24$ (64,8 %). Різниця між ними склала 14,2 %, яка на етапі формуального експерименту є суттєвою, що впливає на результативність сформованості правової компетентності студентів аграрного університету.

Після проведення першого етапу формуального експерименту в експериментальній групі динаміка позитивних змін більш істотна. Так, в експериментальній групі відсотковий приріст у порівнянні з

контрольною групою за балом 5 склав 18,38 %, 4 – 11,35 %.

Аналізуючи динаміку рівня сформованості когнітивно-комунікативного компонента правової компетентності студентів, можна зробити висновок, що в експериментальній групі процес набуття правових знань здійснювався швидше і ефективніше за рахунок активного використання різних форм освітньої діяльності, інтегрованих занять, введення питань правової спрямованості у зміст дисциплін практичної та професійного циклу, що сприяло розширенню, поглибленню та системності правових знань студентів.

В результаті проведених занять кількісні показники рівнів правової компетентності у майбутніх фахівців істотно змінилися у бік збільшення кількості студентів, що характеризувалися високими та середніми балами за рахунок зменшення кількості студентів, які раніше характеризувалися низькими балами. Звідси можна зробити висновок, що запропонована нами система занять на першому етапі формування правової компетентності майбутніх фахівців відповідає меті і завданням цього етапу експерименту.

Другий етап формуального експерименту спрямований на набуття елементів особистого професійно-правового досвіду, усвідомлення професійно-значущих особистісних якостей, власних можливостей і здібностей. Цей етап професійного становлення передбачає, в основному, формування мотиваційно-ціннісного компонента правової компетентності майбутнього менеджера. На цьому етапі провідне місце займали методи і прийоми, спрямовані на розвиток навчально-творчих здібностей. Студенти опановували методикою локального моделювання та реалізації морального розвитку особистості, регулювання правових взаємин у колективі, професійно-морального самовиховання і правової самоосвіти.

Вирішення завдань другого етапу здійснювалося за допомогою спеціально організованих занять, з використанням активних методів навчання (дискусій, імітаційних вправ, елементів соціально-психологічного тренінгу). Крім того, мотиваційно-ціннісний компонент правової компетентності студентів, що відображає емоційно-чуттєві прояви особистості сто-

совно до права, оцінку значимості правової компетентності в діяльності фахівця аграрної сфери, діагностувався за допомогою професійних завдань.

В якості пріоритетних методів формування у студентів правової компетентності обрано дискусію, яка передбачає аналітико-синтетичну діяльність студентів, і імітаційні вправи, ділові ігри, тренінг. В якості допоміжних методів використовувалися діалог, бесіда, спостереження, тестування.

У процесі другого етапу формування експерименту з розвитку мотиваційно-ціннісного компонента правової компетентності проведено анкетування, результати якого показали, що 58,7% студентів експериментальної групи виявили зацікавленість у вивченні правових дисциплін, зазначивши необхідність знання права для загального розвитку, для майбутньої професійної діяльності, для вирішення конфліктних ситуацій, що виникають у житті.

Вивчення правових дисциплін реалізовувалося в системі: лекції, семінари, лабораторно-практичні заняття, самостійна робота (включаючи навчальну і науково-дослідну), олімпіади з права, виробнича практика, підсумкова атестація.

Результатом експериментальної роботи з формування у майбутніх фахівців правової компетентності на другому етапі виявилися такі зміни: студенти стали більш вільно оперувати категоріями, пов'язаними з їхньою майбутньою професійною діяльністю, усвідомили необхідність правової підготовки як майбутнього менеджера аграрної сфери.

Узагальнені показники сформованості мотиваційно-ціннісного компонента правової компетентності майбутніх менеджерів, отримані в процесі другого етапу формування експерименту, показано на рис. 2.

Отже, узагальнений рівень правової компетентності майбутніх менеджерів за мотиваційно-ціннісним компонентом в експериментальній групі становить (в балах): $H_e^0=3,62$ (74,4%); контрольній – $H_k^0= 3,1$ (62,0%). Різниця між ними складала 12,4%, яка на етапі формування експерименту є суттєвою, що впливає на результативність сформованості правової компетентності студентів аграрного університету.

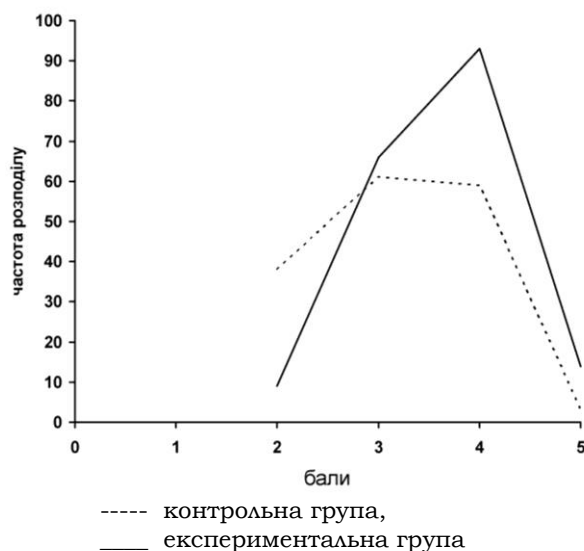

Рис. 2 Розподіл балів за рівнем сформованості мотиваційно-ціннісного компонента правової компетентності студентів

Експериментальна робота на третьому етапі формування правової компетентності полягала в організації впливу на формування практично-діяльнісного компонента, який інспірує розвиток професійних умінь проведення ділових зустрічей, відстоювання своєї точки зору на основі норм законодавства, досягнення угоди сторін, залучення студентів до процесу оволодіння етикою професійного спілкування, грамотним застосуванням знань на практиці, узгодженням власної діяльності з нормами права, правовою активністю, діагностувався нами за допомогою складених і запропонованих для вирішення студентам юридичних завдань, завдань по складанню правових документів. Правову активність як показник практично-діяльнісного компонента правової компетентності ми оцінювали за ініціативністю та участю студентів у різних заходах правового характеру, які проводилися в рамках реалізації розробленої нами програми формування правової компетентності майбутніх менеджерів в аграрному університеті.

Засоби, які використовуються нами на третьому етапі формування правової компетентності, були спрямовані на створення квазіпрофесійної діяльності (адвокат, прокурор), що сприяло емоційній насиченості та активізації інтересу студентів на заняттях.

Важливим напрямом у проведенні експериментального дослідження було проходження практики.

На третьому етапі реалізації програми формувального експерименту розвиток професійних умінь і навичок забезпечувався здійсненням різних видів діяльності: навчально-професійної, діяльності в період практики, діяльності, пов'язаної з участю у позааудиторних заходах правового характеру. Студенти залучалися до виконання різноманітних творчих завдань, проектів, навчально-дослідної роботи, брали участь у рольових іграх, тренінгових вправах, диспутах та дискусіях.

Результатом експериментальної роботи з формування у студентів правової компетентності на третьому етапі виявилися такі зміни: студенти оволоділи способами міжособистісної взаємодії, вміннями організації діалогів, полілогів, бесід; набули досвіду застосування правових знань у конкретних професійних ситуаціях та їх аналізу; багато студентів оволоділи вміннями самовираження в професійній діяльності.

Діагностика показала значні зміни стану й інших компонентів правової компетентності: мотиваційно-ціннісного компонента – у 50,7 % студентів ЕГ, (20,4 % КГ) спостерігалися активність в ініціації спілкування і здатності до його підтримки, що свідчить про актуалізацію мотивів афіліації та досягнення; близько 30,7 % студентів ЕГ, (16,4 % КГ) демонстрували потребу у встановленні контактів і їх підтримці; когнітивно-комунікативного компонента – у студентів спостерігалася орієнтація на використання правових знань в організації та підтримці професійних контактів, їхні висловлювання стали більш аргументованими.

Узагальнені показники сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів за практично-діяльним компонентом, відображено на рис. 3.

Отже, узагальнений рівень сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів в аграрному університеті за практично-діяльним компонентом в експериментальній групі складає (в балах): $H_e^0=3,59$ (71,8 %); контрольній – $H_k^0=3,24$ (64,8 %). Різниця між ними склала 7,0 %, яка на етапі формувального експерименту є суттєвою, що впливає на результативність сформованості пра-

вової компетентності студентів аграрного університету.

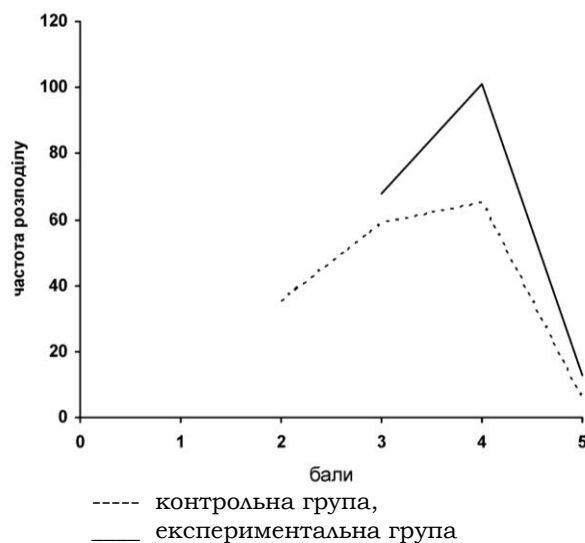

Рис. 3 Розподіл балів за рівнем сформованості мотиваційно-ціннісного компонента правової компетентності студентів

Отримані дані свідчать, що правова компетентність майбутніх менеджерів за мотиваційно-ціннісним критерієм в експериментальній групі складає 72,4 %, що складає високий рівень, контрольній – 62,0 %, що відповідає середньому рівню.

Когнітивно-комунікаційний компонент правової компетентності студентів аграрного ВНЗ в експериментальній групі складає 79,0 %, що складає високий рівень, контрольній – 64,8 %. Це показник середнього рівня.

Практично-діяльним компонентом правової компетентності студентів аграрного ВНЗ в експериментальній групі складає 71,8 %, що складає високий рівень, контрольній – 64,8 %. Це показник середнього рівня.

Порівняльний аналіз рівнів правової компетентності студентів аграрного університету за компонентами доводить, що між ними існує значна відмінність, яка потребує перевірки на достовірність. Для цього використаємо критерій Пірсона.

Проведений розрахунок показав, що за мотиваційно-ціннісним компонентом він складає 54,8, когнітивно-комунікативним – 78,5, практично-діяльним – 63,1. Отримані дані доводять, що на результати сформованості правової компетентності студентів аграрного університету у процесі формувального етапу експерименту впливали експериментальні чинники.

Для унаочнення результату дослідження відображено на рис. 4.

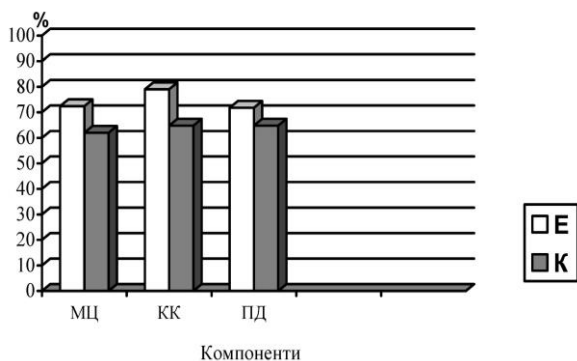

Рис. 4. Рівні правової компетентності майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності за результатами формувального експерименту

На рисунку добре видно наближення до високого рівня правової компетентності студентів аграрного університету за мотиваційно-ціннісним, когнітивно-комунікативним, практично-діяльнісним компонентами в експериментальній, середнього в контрольній групах та значну різницю їх показників. Різниця між мотиваційно-ціннісним компонентом експериментальної та контрольної групи складає 10,4 %, когнітивно-комунікативним – 14,2 %, практично-діяльнісним – 7,0 %. Це означає, що між рівнями сформованості правової компетентності студентів аграрного університету за компонентами існує значна відмінність.

Отже, формувальний етап експерименту показав високий рівень правової компетентності студентів аграрного університету за мотиваційно-ціннісним, когнітивно-комунікативним, практично-діяльнісним компонентами в експериментальній та середній – у контрольній групах.

Результати експерименту вказують на ефективність розробленої програми формування правової компетентності студентів аграрного університету, на позитивні зміни в рівнях сформованості їх правової компетентності в експериментальній групі.

SOVHIRA Svitlana,

Doctor in Pedagogy, Professor,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
e-mail: sovgirasvitlana@gmail.com

POLISHCHUK Olena,

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor,
Uman National University of Gardening
e-mail: pol.elena@i.ua

DIAGNOSTICS OF THE FORMATION OF THE LEGAL COMPETENCE OF FUTURE MANAGERS OF AN AGRARIAN UNIVERSITY

Abstract. Diagnosis of the formation of the legal competence of future managers of the agrarian university on the basis of the molding experiment is disclosed in the article. The purpose is defined: on the basis of the molding

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні особистісних якостей менеджерів у процесі їх професійної діяльності.

Список бібліографічних посилань

1. Безбородий В.О. Формування професійної правової культури керівників органів внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2001. 18 с.
2. Ганзенко О.О. Формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 20 с.
3. Коваленко Н.Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів неюридичних вищих навчальних закладів. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 1. С. 53–58.
4. Одарій В.В. Правова культура професійної діяльності педагога як педагогічна проблема. *Наша школа*. 2002. № 5. С. 11–13.
5. Бех І.Д. Виховання особистості. Київ: Либідь, 2008. 848 с.
6. Сурмяк Ю.Р. Взаємодія вищих професійних училищ та органів внутрішніх справ у правовому вихованні учнів : дис. ... канд. пед. наук. Дрогобич, 2009. 257 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права. Харків: Консум, 2001. 656 с.
8. Колодій А.М. Конституція і розвиток принципів права України (методичні питання) : автореф. дис. ... д-ра наук. Київ, 1999. 36 с.

References

1. Bezborodii, VO (2001). Formation of the professional legal culture of the heads of internal affairs bodies (Ph.D dissertation). *Thesis*. Kharkiv. 18 p.
2. Ganzenko, O.O. (2003). Formation of the legal culture of a person in conditions of development of the rule of law. (Ph.D dissertation). *Thesis*. Kiev. 20 p.
3. Kovalenko, N.Yu. (2008). Formation of legal consciousness and legal culture of students of non-legal higher educational institutions. *Journal of the Kyiv University of Law*. 1. 53–58.
4. Odary, V.V. (2002). Legal culture of professional activity of a teacher as a pedagogical problem. *Our school*. 5. 11–13.
5. Bech, I.D. (2008). Parenting. Kyiv: Lybid. 848 p.
6. Surmayak, Yu.R. (2009). Interaction of higher professional schools and law enforcement bodies in legal education of students (Ph.D dissertation). *Thesis*. Drohobych. 257 p.
7. Skakun, O.F. (2001). Theory of state and law. Kharkiv: Consum. 656 p.
8. Kolodiy, AM (1999). Constitution and development of the principles of law of Ukraine (methodical questions) (Doctor Sciences dissertation). *Thesis*. Kiev. 36 p.

organization of practical work, the interaction of teachers and students are applied. The program of formation of the legal competence of the future manager at agrarian universities has been developed. The step-by-step implementation of the molding experiment for determining the levels of component generation of the legal competence of the future manager at agrarian universities is disclosed. The process of experimental work on determination of levels of formation of motivational-value, cognitive-communicative and practical-activity components is highlighted. Result: the forming stage of the experiment showed a high level of legal competence of students of the

agrarian university for the motivational-value, cognitive-communicative, practical-activity components in the experimental and medium - in the control groups. The statistical reliability of the obtained results is proved.

Keywords: legal competence; future managers; agrarian university; components of legal competence; program of formation of legal competence.

Одержано редакцією 12.06.2018
Прийнято до публікації 19.06.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-87-92
ORCID 0000-0001-8387-267X

ФЕДЯЄВА Марія Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Херсонський державний університет
e-mail: Larienemf@gmail.com

УДК 378.4

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано стан та завдання щодо формування управлінської діяльності у майбутніх економістів. Розкрито особливості успішності реалізації магістерських програм за спеціальностями: управління та адміністрування, менеджмент та адміністрування.

Доведено, що ступінь успішності залежить від багатьох чинників, як один із провідних – визначено ефективне науково-методичне забезпечення організації освітнього процесу на економічних факультетах. Обґрунтовано ключові компетентності майбутніх управлінців: концептуальне мислення, дієвість та результативність; стійкість та емоційна зрілість; зосередженість на майбутньому; уміння формувати корпоративну культуру; уміння приймати рішення; упровадження змін та інновацій у роботу організації; розробка стратегій та планування; управління економічним процесом у контексті поточних економічних реформ; уміння використовувати методи мотивації персоналу; управління підприємством, відділом, організацією у контексті парадигми лідерства.

У дослідженні визначено найбільш значущі шляхи формування викладачами управлінської діяльності в процесі професійної підготовки студентів: постійна робота над змістом освіти – відповідність його світовому та європейському рівню; оволодіння студентами базовими компетентностями в сфері управління, сучасне науково-методичне забезпечення освітнього процесу на економічних факультетах; поєднання теоретичного, практичного і наукового блоку підготовки управлінських кадрів.

Ключові слова: управлінська діяльність; компетентність; науково-методичне забезпечення; управління підприємством; освітній процес.

Постановка проблеми. Соціально-історичні та політичні обставини самим активним чином впливають на реформу-

вання вітчизняної системи освіти [1], на підготовку фахівців різних галузей виробництва, освіти, культури тощо. Перед сучасними закладами освіти постають нові соціально-професійні запити щодо підготовки керівних кадрів, які володіють необхідними вміннями й навичками управлінської діяльності. Одним із завдань вищої освіти в нашій країні є підготовка конкурентоспроможних фахівців – керівників світового рівня, які здатні забезпечити результативну управлінську діяльність, очолюваних ними підприємств, корпорацій, холдингів та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки студентів до управлінської діяльності не є зовсім новою для вітчизняної науки. В цьому науковому полі проводилися дослідження, які розглядали систему підготовки управлінських кадрів як у вітчизняних закладах освіти (А. Карамушка, В. Олійник, А. Даниленко, А. Калініна та ін.), так і зарубіжних, зокрема у Великій Британії, Канаді та США (О. Ельбрехт, С. Бурдіно, В. Ткаченко) [2; 3].

Мета статті – встановити основні складові (системи) науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх менеджерів до управлінської діяльності визначивши підсистеми такої системи, педагогічні умови її реалізації, а також розкрити сучасні технології навчання через форми, прийоми, методи і засоби впро-

вадження в освітній процес вищих закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз навчальних планів з основ менеджменту і адміністрування дає підстави стверджувати, що підготувати майбутніх економістів до управлінської діяльності у контексті сучасних вимог до їх професійної кваліфікаційної характеристики можливо в процесі вивчення, як окремих тем курсів: «Державне регулювання економіки», «Підприємництво зовнішньо-економічної діяльності», «Психологія управління», так і при безпосередньому вивченні навчальних дисциплін: «Менеджмент та адміністрування», «Стратегічне управління», «Креативне управління», «Управлінські рішення» та ін.

Вивчення стану роботи вищих навчальних закладів з питань підготовки майбутніх менеджерів до управлінської діяльності свідчить про широкий спектр форм, методів і засобів такої освітньої роботи: лекційні, семінарські і лабораторні заняття; вивчення досвіду роботи окремих підприємств, установ, організацій; участь в студентській науково-дослідній роботі (проведення конференцій, дискусій, робота проблемних груп, виконання курсових і магістерських робіт та ін.), проходження виробничої практики, тощо.

Така системна спланована робота сприяє ґрунтовному засвоєнню студентами основ управлінської діяльності і їх подальшого використання у практичній діяльності за професійним спрямуванням. Таким чином ми виділяємо три підсистеми у системі підготовки майбутніх менеджерів до управлінської діяльності: теоретичний, практичний і науково-дослідницький, що має своє відповідне науково-методичне забезпечення.

Успішність такої роботи, в цілому, залежить від багатьох чинників, зокрема від самої організації освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Одним із прикладів є, власне, ефективна управлінська діяльність кафедр та викладачів, починаючи з планування яке в свою чергу має бути поетапним, із конкретними формами роботи і являти собою програму на весь період навчання: з чітким визначенням на якому курсі в процесі

викладання яких тем буде засвоєно студентами той чи той матеріал, проведено те чи те практичне заняття; виконане те чи інше наукове дослідження.

Таким чином, студенти засвоюють теоретичні основи управлінської діяльності в процесі інтерактивних форм навчання, (з самим широким використанням сучасних освітніх технологій) відтворюють, аналізують, уточнюють теоретичні засади в процесі різних форм роботи, а потім перевіряють їх на практиці безпосередньо під час стажування на підприємствах, установах, організаціях області.

До теоретичного блоку ми відносимо питання розгляду історії виникнення, розвитку і становлення системи управлінської діяльності у світовому соціально-економічному просторі; вивчення праць вчених різних наукових галузей з цих проблем; сучасні вимоги до управлінської діяльності, як провідної умови успішної професійної роботи тощо.

Студенти – майбутні менеджери мають перш за все чітко засвоїти, що скільки існує людство, стільки існує й управління. Людина, перебуваючи в суспільстві, не може бути вільною від управлінського впливу держави; колективу, в якому працює; безпосередніх керівників. Перші спроби власне наукового підходу до управління виробничим процесом були започатковані в Англії вже у перші десятиріччя 19 ст., в період виникнення великих підприємств. На початкових стадіях кооперації праці загальне керівництво здійснював найбільш досвідчений і вмілий працівник, який поєднував і свої виробничі обов'язки, і управлінські. Разом із зростанням обсягів виробництва та ускладненням виробничих обов'язків управління виділяється в окрему функцію. Уже в першій половині 19 ст. головною особою в організації виробництва стає управляючий – професійний керівник, який займається комплексом питань: організаційних, економічних, технологічних, соціальних та ін., без вирішення яких неможливе розширення виробництва.

Процес формування управління як науки, як галузі самостійних досліджень був викликаний необхідністю застосування найбільш ефективних методів

управління в процесі організації виробництва, конкурентною боротьбою «за місце під сонцем» на світовому ринку, потребами великого бізнесу, розподілом функцій, відповідальності та повноважень у державному механізмі.

Управління – це сукупність скоординованих заходів, спрямованих на досягнення поставленої в рамках організації певної мети [4, с. 263].

Управління може здійснюватись лише за умови, коли існує реально діюча система, котра вирішує задачі управління і є формою реалізації управлінських взаємозв'язків. За таких умов управління набуває конкретного змісту, конкретних форм прояву та практичної реалізації. В реальній дійсності управлінська діяльність – це функціонування системи управління.

Розвиток управління є частиною загального поступального руху суспільства. Тому незалежно від того, яку роль відводять управлінню в тих чи інших соціально-економічних умовах, його зміни завжди визначаються загальним розвитком суспільства. І хоча розвиток управління є об'єктивно зумовленим процесом, він здійснюється переважно шляхом свідомих та цілеспрямованих перетворень в системі управління [5]

Управління є предметом вивчення багатьох наук: менеджменту, економіки, соціології, юриспруденції, психології. У широкому розумінні поняття «управління» визначають як елемент, функцію організованих, різних за природою систем (біологічних, соціальних, технічних), що забезпечують збереження їх відповідної структури, підтримують режим діяльності та реалізацію їх програм [5, с. 58–59].

Теоретичне осмислення сутності управління, наукове пізнання його специфіки, структури, функціональної взаємодії з суспільством стало предметом дослідження лише наприкінці ХХ – на початку ХХ століття. Зі студентами ми розглядаємо еволюцію різних концептуальних підходів до управління які визначаються такими характерними тенденціями: посиленням міжнародного характеру управління, виявленням в ньому спільного та специфічного, встановленням закономірних форм і загальних методів управління; підвищення уваги до техно-

логічної культури, психологізації і гуманізації управління, використання комп'ютерних технологій, системний підхід до розгляду предмету управління.

У науковій теорії і практиці існують різні підходи до трактування поняття «управлінська діяльність» та визначення його сутності. Як показало вивчення, положення, обґрунтовані вітчизняними та зарубіжними вченими, можна розділити на ті, в яких розглядається поняття «управлінська діяльність» на основі його аналізу як процесу і як результату. З позицій процесу, «управлінська діяльність» розглядається як такий стан, що задовольняє потреби людини, а також відповідає інтересам суспільства і держави. «Управлінська діяльність» як результат функціонування підприємства, установи, закладу вказує на відповідність рівня підготовки керівника згідно діючим вимогам та нормативному законодавству і охоплює всі напрями його діяльності: результати, рівень професійної підготовки колективу та менеджера, здатність адміністрації забезпечувати відповідні умови для їх функціонування й розвитку [6].

Дослідження показало, що управлінська діяльність повною мірою залежить від визначення цілей та прогнозування очікуваних результатів, а головною метою управлінської діяльності керівника слід вважати досягнення ним такого рівня професійної компетентності, який би відповідав особистісному потенціалу і тим самим створював би фундаментальну основу для досконалого управління і власного розвитку. Така характеристика визначає в повній мірі зміст, як теоретичної так і практичної підготовки магістрів – майбутніх менеджерів соціально-економічної сфери.

Поняття «управлінська діяльність» невід'ємно пов'язане з поняттям «розвиток», оскільки останній феномен є незворотнім, закономірним і цілеспрямованим процесом змін управління. Обидва поняття мають спільне джерело, обумовлене основними законами діалектики: прогресом матеріальної і духовної культури на основі протиріч між традиціями та новаціями, інтенсивним і бурхливим розвитком окремих галузей наукового і практичного знання. Усе це свідчить про

динамічний і мінливий характер категорії «управлінська діяльність» до якої і готуються майбутні економісти в системі професійної освіти.

Таким чином, необхідно зазначити, що управлінська діяльність це сукупність напрацьованих історичним досвідом, науковим пізнанням і талантом людей навичок, умінь, способів, засобів, доцільних вчинків і дій людини в сфері управління [5, с. 87–126].

Управлінська діяльність відзначається інтелектуальним характером, що виражається в її спрямованості на вироблення, прийняття й практичну реалізацію управлінських рішень, покликаних змінювати в бажаному напрямку стан і розвиток суспільних процесів, свідомість, поведінку й діяльність людей [7]. Управлінська діяльність є інформаційною, завжди виступає колективістською.

У процесі професійної підготовки студенти засвоюють теоретичні напрацьовані в цій важливій сфері майбутньої управлінської діяльності, зокрема, переконуються в тому, що одним із продуктивних підходів до визначення феномену «управлінська діяльність» є процесуальний підхід, основи якого закладені французьким вченим А. Файолем. Згідно з цим підходом, управління слід, на наш погляд, розглядати як процес, або серію безперервних взаємопов'язаних дій, які забезпечують успіх функціонування та розвитку певної організації (підприємства, установи, фірми, школи, творчого союзу тощо). Сукупність цих дій, які називаються управлінськими функціями, і складає сутність процесу управління [8].

За А. Файолем, існує п'ять вихідних управлінських функцій: планувати, організовувати, розпоряджатися, контролювати і координувати. Інші автори дають свій перелік управлінських функцій, які виділяються за різноманітними критеріями. Найчастіше серед управлінських функцій виділяються такі: планування, керівництво, організація, координація, контроль, прийняття рішень, підбір персоналу, розв'язання фінансових питань, об'єднання людей, мотивація, оцінка, комунікація, представництво, ведення переговорів, укладання договорів тощо. Така велика кількість

управлінських функцій свідчить про складність процесу управління і про необхідність спеціальної підготовки до нього людей, які його здійснюють (керівників, менеджерів) ще в процесі професійної підготовки майбутніх економістів. Важливим для студентів є розуміння поняття «базові функції». До них відносяться: первинні функції (планування, організація, мотивація, контроль, які об'єднуються між собою функціями комунікації та прийняття рішень. Крім того, важливою самостійною функцією є функція керівництва (лідерства). Всі вони реалізуються практично у всіх типах організацій, підприємств, відомств, корпорацій.

Така широка палітра теоретичних вихідних самого поняття «управлінська діяльність» та відповідне практичне її втілення спрямовують роботу викладачів на використання сучасних форм організації освітнього процесу на економічних факультетах вищих закладів освіти. Чільне місце в цій роботі посідає науково-методичне забезпечення, яке включає: сукупність форм, методів, засобів навчання студентів, які змістовно, процесуально та технологічно дозволяють зреалізувати навчальний процес [6].

Науково-методичне забезпечення визначається (забезпечується) наступними педагогічними умовами: організацією змісту навчального матеріалу та інтеграцію, поглиблення знань із різних навчальних дисциплін, які безпосередньо пов'язані з формуванням управлінської діяльності; оптимальним змістовим наповненням курсів з урахуванням основних тенденцій розвитку наук, дотичних до підготовки менеджерів в сучасному освітньому просторі; поступальним характером професійної підготовки майбутніх економістів менеджерів на основі компетентнісного підходу, поетапність і дискретність навчання; варіативність форм, методів, засобів, прийомів навчання з використанням сучасних технологій навчання.

При цьому використовуємо досить широкий спектр різних видів робіт у кожній з підсистем: подача нової інформації (у галузі управління в різних сферах (економічній, соціальній, психологічній, педагогічній, фінансовій тощо), презен-

тації, проектування, навчання на прикладах, тренінги, аналіз ситуацій, ігри, моделювання дискусії, діалоги, тестування, методики: «Карусель», «Акваріум», «Коло», «Капельюх», рольові ігри, метод проектів, конференції, відкриті лекції із запрошенням економістів-практиків, анкетування тощо.

Науково-методичне забезпечення підготовки студентів до управлінської діяльності спрямоване на створення в університеті освітнього простору який сприяв би формуванню управлінських компетентностей, які є базовими для майбутніх управлінців і до яких ми відносимо: концептуальне мислення, дієвість та результативність; стійкість та емоційна зрілість; зосередженість на майбутньому; уміння формувати корпоративну культуру; уміння приймати рішення; упровадження змін та інновацій у роботу організації; розробка стратегій та планування; управління економічним процесом у контексті поточних економічних реформ; уміння використовувати методи мотивації персоналу; управління підприємством, відділом, організацією у контексті парадигми лідерства [2].

Наша робота з формування управлінських компетентностей здійснюється у процесі використання сучасних інноваційних технологій і ми прагнемо більше уваги приділити практичним, творчим формам роботи в яких студенти мають можливість розкрити власне розуміння, підходи, шляхи, засоби розв'язання поставлених завдань. До таких форм відносимо: виконання презентацій, незалежних проектів, підготовки есе, порт фоліо, бізнес-кейсів. В роботі зі студентами практикуємо об'єднання студентів у невеликі групи за окремими актуальними питаннями, програмами. Наприклад, програма з підготовки магістрів бізнес-адміністрування може вивчатися зі створення груп, які ґрунтовно вивчають питання у галузі: ділового адміністрування; розвиток навичок управління фінансами; планування часу; планування бюджету; оцінки економічних ризиків; розроблення стратегії ринку підприємства тощо. Такі групи, занурившись у проблему, вивчивши її під керівництвом викладача, підготувавши практичний матеріал виносять на розсуд ін-

ших студентів під час проведення різних форм практичних занять і отримують завдання поглибити їх під час проходження виробничої практики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, розв'язання сучасних економічних завдань в країні багато в чому залежить від компетентнісного управління на що спрямовано сьогодні підготовку майбутніх економістів, зокрема і підготовку їх до ефективної управлінської діяльності, яка залежить від багатьох чинників. Зокрема, від змісту навчальних програм, які б відповідали національним стандартам підготовки управлінських кадрів; мотивації студентів до оволодіння базовими компетентностями; відповідним кадровим і науково-методичним забезпеченням такої підготовки відповідними факультетами і кафедрами, створення сучасного освітньо-практичного середовища з використанням творчо-практичних форм і засобів навчання.

У подальшому заслуговують на увагу дослідження магістерських програм з питань формування основ управлінської діяльності у провідних європейських університетах для успішної модернізації такої освіти в Україні.

Список бібліографічних посилань

1. Закон України «Про вищу освіту» (2014). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Бурдіна С.В. Система підготовки магістрів управління освітою у вищих навчальних закладах США. Луганськ, 2008. 20с.
3. Ельбрехт О.М. Підготовка менеджерів у вищих навчальних закладах Великої Британії, Канади, США: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2010. – 42с.
4. Економічний енциклопедичний словник / За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. Т.2. 568с.
5. Кремень В.Г., Пазиніч С.М., Пономарьов О.С. Філософія управління. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. Харків: НТУ «ХП», 2008. 524с.
6. Феномен іновачій: освіта, суспільство, культура: монографія / За ред. В.Г. Кременя. Київ: Педагогічна думка, 2008. 472с.
7. Чумаченко О.В. Проблеми визначення категорії «управлінський персонал підприємства» та його класифікація. *Економіка та управління підприємствами*. 2011. № 2. С. 57–62.
8. Принципи організації А. Файоля. URL: https://pidruchniki.com/15290527/menedzhment/printsiyi_organizatsiyi_fayolya
9. Національний освітній глосарій: вища освіта / За ред. В.Г. Кременя. – Київ: Плеяди, 2014. 100с

References

1. The Law of Ukraine "On Higher Education" (2014). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Burdina, S.V. (2008). System of The Master's Degree Program in Education Management in US Higher Education Institutions. Lugansk. 20 p.

3. Elbrekht, O.M. (2010). Training of Managers in Higher Education Institutions in the UK, Canada, USA (Doctor Science Dissertation). Thesis. Kyiv. 42 p.
4. Economic Encyclopaedic Dictionary (2006). In S.V. Mocherny (Ed.). Lviv: Svit. Vol. 2. 568 p.
5. Kremen, V.G., Pazynich, S.M., Ponomarev, O.S. (2008). Philosophy of management. 2nd edition, supplement and reworked. Kharkiv: NTU "KhPI". 524 p.
6. The phenomenon of innovations: education, society, culture: monograph (2008). In V.G. Kremen (Ed.). Kyiv: Pedagogical thought. 472 p.
7. Chumachenko, O.V. (2011). Problems of the category "management personnel of the enterprise" definition and its classification. *Economics and management of enterprises*. 2. 57–62.
8. Principles of organization A. Faiola. Retrieved from https://idruchniki.com/15290527/menedzhment/printsipi_organizatsiyi_fayolya.
9. National Educational Glossary: Higher Education (2014). In V.G. Kremen. Kyiv: Publishing House "Pleiades". 100 p.

FEDIAIEVA Mariia,

Ph.D in Economics, Associate Professor of Economics and International Economics Relations Department, Kherson State University
e-mail: larienemf@gmail.com

SCIENTIFIC-AND-METHODOLOGICAL BASES OF FUTURE MANAGERS' TRAINING TO ADMINISTRATIVE ACTIVITIES

Abstract. *Intoduction. The article analyzes the state and tasks of forming the management activity of future economists. The peculiarities of the implementation of master's programs in specialties are revealed: leadership and administration, management and administration.*

The purpose of the article is to establish the main components (systems) of scientific and methodological support for the preparation of future managers for management activities by identifying the subsystems of such a system, the pedagogical conditions for its implementation, as well as revealing modern technologies of teaching through the forms, methods, and means of introducing into the educational process of higher education institutions.

The methods of analysis, synthesis, comparison are use in the article.

Results. It is proved that the degree of success depends on many factors, as one of the leading ones - an effective scientific and methodological support for the organization of the educational process at the economic faculties is determined. The key competences of future managers are substantiated: conceptual thinking, efficiency and effectiveness; stability and emotional maturity; focus on the future; the ability to form a corporate culture; ability to make decisions; introduction of changes and innovations in the work of the organization; development of strategies and planning; management of

the economic process in the context of ongoing economic reforms; ability to use methods of motivation of personnel; management of the enterprise, department, organization in the context of leadership paradigm.

Originality. The research determines the most significant ways in formation of teaching staff in the process of professional training of students: constant work on the content of education - its relevance to the world and European level; mastering students with basic competencies in the field of management, modern scientific and methodological provision of educational process at economic faculties; a combination of theoretical, practical and scientific training unit for managerial personnel.

Conclusion. The solution of modern economic tasks in the country largely depends on the competent management on the today training of future economists, in particular, their preparation for effective management, which depends on many factors, in particular, the content of curricula that would meet the national standards for the training of management personnel.

Keywords: *management activity, competence, scientific and methodological support, enterprise management, educational process.*

Одержано редакцією 02.10.2018
Прийнято до публікації 12.10.2018

DOI 10.31651/2524-2660-2018-14-92-96

ORCID 0000-0002-9369-0199

ФОЛЬВАРОЧНИЙ Ігор Васильович,

доктор педагогічних наук, доцент кафедри психології і педагогіки,
Національний університет фізичного виховання і спорту України
e-mail: igor.folv@gmail.com

УДК 374+377]796.071.43:37.091.212.7-026.512.1

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ ДО ЗАСТОСУВАННЯ КОУЧ-ТЕХНОЛОГІЙ

В статті основна увага зосереджена на концепції «освіта людини впродовж життя». Розглядається фахова підготовка спортсменів, характеризується коучинг спорту, проблема технологізації процесу викладацької діяльності

та застосування коуч-технологій. Акцентується увага на загальних положеннях теорії і практики коучингу, методи моделювання, технологічних аспектах, які можна використовувати в процесі підготовки майбутніх фахівців у

галузі фізичного виховання та спорту. Підкреслюється значення психолого-педагогічного супроводу процесу підготовки студентів-спортсменів.

Ключові слова: освіта впродовж життя; професійна підготовка; коучинг спорту; коуч-технологія; психолого-педагогічний супровід.

Постановка проблеми. Соціально-економічні перетворення в Україні на початку ХХІ ст. зумовили значні зміни в системі фахової спортивної освіти: її зміст наповнюється новим сенсом. Відбувається заміна формули «освіта на все життя» формулами «освіта через усе життя», «навчання тривалістю в життя», які наголошують на значущості неперервної освіти для розвитку особистості студента-спортсмена та застосуванні різноманітних освітянських технологій фахової підготовки [1, с. 115–116]. Процес національного виховання та саморозвитку спортсменів і майбутніх тренерів, модернізації й подальшого вдосконалення їхньої фахової підготовки та подальшої життєдіяльності в соціумі може здійснюватися, зокрема, шляхом поширення ідеї неформальної освіти дорослих та реалізації на практиці ідеї освіти впродовж життя. Ці концептуальні підходи та ідеї спрямовані на активізацію участі студентів у процесі різноманітних дискусій та обговорень напрямків розвитку освітянського спортивного простору.

Саме тому проблема дослідження у визначенні шляхів розробки концептуальних засад впровадження на національному рівні ідеї «освіти людини впродовж життя», розробки та створення сучасних нормативних засад, технологізації навчального процесу. Концепція «освіти людини впродовж життя» на відміну від традиційної освітньої парадигми, не визнає повної завершеності розвитку особистості. Це стосується професійного та особистісного потенціалу людини взагалі та спортсмена зокрема. Передусім актуального значення набуває проблематика коучингу та коуч-технологій, яка набула значної популярності в сфері підготовки спортсменів.

Поняття коучингу як ефективної технології професійного розвитку людини досліджувалось багатьма зарубіжними науковцями (Т. Голві, П. Зеус, Р. Кілбург, Т. Леонард, Дж. Уйтмор та ін.). Вітчизняні дослідники П. Безручко, Т. Борова, О. Проценко, В. Радкевич та інші, вивчаючи сутність цього феномену, дійшли

висновку, що коучинг є механізмом, який дає особистості змогу постійно розвиватися впродовж життя [2, с. 330–334].

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності застосування коучингу в процесі фахової підготовки спортсменів як ефективної технології психолого-педагогічного супроводу професійного навчання та становлення спеціаліста спортивного профілю.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження використано такі **методи**: систематизації та узагальнення – для уточнення змісту понять «коучинг», «коуч» та «спортивний коучинг» та ідентифікації факторів впливу, які забезпечують розвиток коучингу студентів-спортсменів, метод логічного узагальнення застосовувався для обґрунтування принципів реалізації коучингу; метод системного підходу застосовано для розроблення технології оцінювання ефективності коучингу.

Виклад основного матеріалу. Починаючи з 60-х років ХХ ст., технології спортивних систем та професіоналізації спортивного коучингу стали успішно поширюватися по всьому світу, що спричинило успішну інтернаціоналізацію Олімпійського руху [3, с. 445]. На початку ХХІ ст. фахова підготовка спортсменів починає поступово посідати особливе місце в системі національних пріоритетів та цінностей суспільного розвитку. Це стосується насамперед проблеми розвитку здорової нації. Реалізація цього завдання означає соціально-економічну адаптацію дорослої людини до перетворень, що відбуваються в суспільстві; пролонгований процес і результат розвитку й виховання психічно та фізично здорової особистості за допомогою освітніх програм та шляхом реалізації освітніх послуг упродовж життя.

Фахова підготовка спортсменів – це унікальний соціальний інститут, здатний впливати на майбутню особистості, суспільства, держави. Незважаючи на численні дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених проблем фахової освіти, визначення цього поняття і на сьогоднішній день залишається дискусійним. Це пояснюється, по-перше, специфікою розвитку освіти дорослих у різних країнах, широким діапазоном її цілей та функцій; по-друге, неоднозначністю розуміння категорії «неперервна освіта» та «доросла

людина». Коучинг можна віднести до провідної сфери освіти студентів-спортсменів – формальної та неформальної освіти (оскільки процес навчання для спортсменів не має чітко стандартизованого характеру і може здійснюватися поза межами організованих навчальних закладів та в процесі неформальної й інформальної освіти (у формі здобуття життєвого досвіду).

Проблема застосування коуч-технологій в спорті має свої історичні передумови розвитку. Вона почалась активно досліджуватись після Другої світової війни, коли особливо активізувались процеси професіоналізації, комерціалізації, глобалізації, політизації та інтернаціоналізації в спорті [4, с. 632–650].

Психолого-педагогічний супровід процесу підготовки студентів-спортсменів до життя у глобалізованому суспільстві передбачає використання нових прогресивних підходів, зокрема, коучингу – інструменту формування самодостатньої особистості, здатної до реалізації своїх потенційних професійних і життєвих можливостей.

Проблематика спортивної і тренерської професії сягає давніх часів. Багатогранна роль тренера визначена з урахуванням якості вчителя та наставника, лікаря та психолога, менеджера та підприємця. Тренери завжди прагнули до технологізації фахових здобутків та пошуку шляхів вирішення існуючих проблем у тренуванні завдяки удосконаленню програм підготовки, узагальненню світового досвіду навчання спортсменів [5, с. 217–222].

Сучасні дослідники Д. Гоулд, К. Коулінс вважають важливим результатом впровадження у фахову підготовку спортсменів коуч-технологій взаємобмін результатами досліджень, оскільки саме це безпосередньо впливає на розуміння ефективності тренувального процесу на підставі висновків про різноманітні методики і технології його забезпечення [6, с. 16–37]. При цьому деякі науковці підкреслюють, що професійні знання (спортивна специфіка, спортивна наука та педагогічні знання) є єдиним змістом підготовки тренерів, а тому не може бути окремого технологічного шляху та діяльності й коучингової ефективності [7, с. 307–309].

Коучинг спорту – це складна взаємодія багатопланових компонентів, що зор-

середжуються на технологічному полегшенні навчання для підвищення продуктивності спортсмена. Зазначимо, що для студентів-спортсменів існує велика кількість професійних навчальних тренінгових ігор-вправ, у процесі яких тренуються комунікативні якості, спостережливість, пам'ять, увага, здатність передбачати емоційні реакції та вчинки людей, а також уміння виразно передавати свої переживання, впливати на інших.

Вітчизняні науковці (Т. Петровська) виокремлюють проблему розвитку фахової компетентності студентів – сформованої якості, професійної чи особистісної характеристики фахівця, яка дає змогу не лише виконувати певні завдання в межах компетенції, а й приймати правильне рішення в складній або варіативній ситуації [8, с. 25–30]. Такий технологічний підхід, на думку Т. Матвійчук, набуває особливої актуальності в контексті завдання забезпечення психолого-педагогічного супроводу та удосконалення на цій підставі ефективності цілісного навчального процесу, оскільки дозволяє підвищити якість діагностування професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту [9, с. 208–212].

Реалізація коуч-технології в системі фахової підготовки майбутніх тренерів, менеджерів спортивної діяльності та управлінців у галузі спорту, на наш погляд, може бути ефективною за умов застосування та впровадження методу моделювання процесом побудови, вивчення та використання моделей для визначення й уточнення характеристики оптимізації процесу спортивної підготовки та участі в змаганнях (В.М.Платонов) [10, с. 916–940]. Ця проблематика знайшла своє висвітлення в практичній роботі доктора біологічних наук В.В. Петровського при підготовці до Олімпійських Ігор В. Борзова [11, с. 4–6].

Навчальна коуч-технологія базується, насамперед, на ідеї прогнозування, а отже моделювання та індивідуалізації навчального процесу при розробці моделі випускника, що передбачає дані про студентів як спортсменів і базуються на тривалих дослідженнях та індивідуальному прогнозуванні структури змагальної діяльності і підготовленості кожного спортсмена, його реакції на навантаження та особливості навчання у вищому навчальному закладі.

В результаті отримання різноманітних даних про індивідуальні моделі змагальної діяльності, різних сторін підготовленості викладач-коуч може розробляти моделі фахової підготовки до навчальних занять, враховуючи досягнення кожного окремого студента у спорті, успіхи його в навчанні, а на цій підставі – розробляти конкретні шляхи подальшого підвищення фахової кваліфікації студента-спортсмена.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Проблема формування здорової нації залишається одним із головних завдань нашого суспільства. Врахування закономірностей сучасних коуч-технологій, особливостей їх впровадження та функціонування сприятиме розвитку і розробці ефективних засобів впливу на студентів – майбутніх спеціалістів у сфері спортивного виховання та запровадження раціонального режиму навчання й відпочинку.

Проблема індивідуалізації підготовки майбутніх спортсменів та науковців у спортивній галузі може вирішуватися різноманітними психолого-педагогічними шляхами, які в сукупності забезпечують комплексний підхід до супроводу цього завдання.

Серед різноманітних підходів привертає до себе увагу інтегрована коуч-технологія з методом моделювання. Дослідження доводять, що спортсмени коуч-тренерів значно краще розуміють поставлені перед ними завдання та ефективніше взаємодіють з тренером й іншими спортсменами, що забезпечує їм відповідний зворотній зв'язок та підтримку. Зазначена коуч-технологія поки що не набула поширення у навчальному процесі підготовки майбутніх тренерів та спортсменів.

Ідеї коуч-технологій важливі й корисні для подальшого розвитку майбутніх фахівців у сфері спорту, адже сфера фізичного виховання і спорту потребує технологізації процесів навчання та відповідних змін у визначенні пріоритетних напрямів розвитку культури фізичного виховання людини як гармонійно розвинутого носія національних цінностей. Звідси випливає актуальне значення необхідності подальшого дослідження проблеми технологізації фахової підготовки спеціалістів: системної складової підготовки майбутніх вчителів фізичної культури та спорту, врахування вітчизняних

та світових досягнень психолого-педагогічного супроводу студентів-спортсменів засобами коуч-технологій.

Список бібліографічних посилань

1. Огієнко О.І. Генезис дефініції «освіта дорослих» у зарубіжних дослідженнях. *Проблеми сучасної педагогічної освіти* 2008. (19). С. 113–120.
2. Проценко О.С. Коуч-технології у формуванні життєвої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2013. Вип. 29 (82). С. 333–334. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pfto_2013_29_54.pdf.
3. Crowther, N. The state of the modern Olympics: Citius, altius, fortius? *European Review*. 2004. 12(3). 445–460.
4. Davidovitz, R., Mikulincer, M., Shaver, P., Izsak, R., Popper, M. Leaders as attachment figures: leaders' attachment orientations predict leadership-related mental representations and followers' performance and mental health. *J. Pers. Soc. Psychol.* 2007. 93. 632–650.
5. Côté, J. The development of coaching knowledge. *International Journal of Sports. Science & Coaching*. 2006. 1(3). 217–222.
6. Gould, D., Collins, K., Lauer, L. Coaching life skills through football: A study of award winning high school coaches. *Journal of Applied Sport Psychology*. 2007. 19. 16–37.
7. Côté, J., Gilbert, W.D. An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International Journal of Sports. Science & Coaching*. 2009. 4(3). 307–323.
8. Петровська Т.В. Формування педагогічної майстерності спортивного педагога на етапах професійного становлення. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Серія: Фізична культура і спорт*. Луцьк, Східноєвропейський національний університет ім. Л. Українки, 2016. Вип. 21. С. 25–30.
9. Матвійчук Т.Ф. Модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у процесі професійної підготовки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2015. Вип. 129(2). С. 208–212.
10. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте: Общая теория и ее практические приложения. Київ: Олимп. литература, Кн.2. 2015. С. 916–940.
11. Петровский В.В. О применении метода моделирования в спортивной тренировке. *Моделирование функционального состояния спортсменов различной подготовленности*. Киев: КГИФК, 1976. С.4–6.
12. Лук'янова Л.Б. Концепція освіти дорослих в Україні / Укл.: Лук'янова Л.Б. Ніжин. 2011. 24с.
13. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / Авт.-упор. Л.Б. Лук'янова, О.В. Аніщенко. Київ; Ніжин, 2014. 108 с.
14. Сучасні технології освіти дорослих: посіб. / авт. кол.: Л.Б. Лук'янова, О.В. Аніщенко, Л.Є. Сігачева, С.В. Зінченко, О.В. Баніт, Н.І. Дорошенко. Кіровоград: Імекс-АТД, 2013. 182 с.

References

1. Ogienko, O.I. (2008). Genesis of the definition of "adult education" in foreign studies. *Problems of modern pedagogical education*. 19. 113-120.
2. Protsenko, O. S. (2013). Couch-technologies in the formation of vital competence of students of vocational education institutions. *Pedagogics of the formation of a creative person in higher and secondary schools*. 29. 330–334.

3. Crowther, N. The state of the modern Olympics: Citius, altius, fortius? *European Review*. 12(3). 2004. 445–460.
4. Davidovitz, R., Mikulincer, M., Shaver, P., Izsak, R., Popper, M. (2007). Leaders as attachment figures: leaders' attachment orientations predict leadership-related mental representations and followers' performance and mental health. *J. Pers. Soc. Psychol.* 93. 632–650.
5. Côté, J. (2006). The development of coaching knowledge. *International Journal of Sports. Science & Coaching*. 1(3). 217–222.
6. Gould, D., Collins, K., Lauer, L., & Chung, Y. (2007). Coaching life skills through football: A study of award winning high school coaches. *Journal of Applied Sport Psychology*. 19. 16–37.
7. Côté, J., Gilbert, W.D. (2009). An integrative definition of coaching effectiveness and expertise. *International Journal of Sports. Science & Coaching*. 4(3). 307–323.
8. Petrovskaya, T.V. (2016). Formation of pedagogical skills of a sports teacher at stages of professional formation. *Youth Scientific Herald of the Eastern European National University. L. Ukrainka. Physical Culture and Sports*. Lutsk. East-European National University named after. L. Ukrainka. 21. 25–30.
9. Matviychuk, T.F. (2015). Model of formation of pedagogical mastery of future teachers of physical culture in the process of professional training. *Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical Sciences. Physical education and sports*. 129 (2). 208–212.
10. Platonov, V.N. (2015) Olympic Athletes Training System: General Theory and its Practical Applications. Kyiv. Olympus Lit., 2. 916–940.
11. Petrovsky, V.V. (1976) On the application of the simulation method in sports training. *Modeling of the functional state of athletes of various trainings*. Kiev. KGIFK.4–6.
12. Lukyanova, L.B. (2011). The Concept of Adult Education in Ukraine. *Nizhyn*. 24 p.
13. Adult Education: A Short Term Dictionary (2014). Kyiv. Nizhyn. 108 p.
14. Modern adult education technologies (2013). Kirovograd. Imex-LTD. 182 p.

FOLVAROCHNYI Ihor,

Doctor in Pedagogy, Associate Professor of Psychology and Pedagogy Department,
National University of Physical Education and Sports of Ukraine
e-mail: igor.folv@gmail.com

TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE AREA OF SPORTS TO USING COACH TECHNOLOGIES

Abstract. *Introduction.* The problem of research paper is in determining of the ways of developing the conceptual framework for the implementation at the national level of the idea of "long life learning", the development and creation of modern normative principles and technologization of the educational process.

The purpose of the research is to substantiate the necessity of using coaching in the process of professional training of athletes as an effective technology of psychological and pedagogical support for professional training and the formation of sport specialists.

The methods of systematization and generalization - to clarify the content of terms: "coaching", "coach" and "sport coaching" and identifying the factors of influence that ensure the development of coaching of sport-students, the method of logical generalization was used for substantiation the principles of implementation of coaching; the systematic approach is used to develop a technology for assessing the effectiveness of coaching.

Results. The implementation of coaching technology in the system of professional training of future trainers, sports activity managers and managers in the field of sports can be effective in the case of implementation of the modeling method for determination main specific features and peculiarities of the optimization sport training process. Coaching in sport is a complex interaction of different components that focus on technological learning. It should

be noted that for students-athletes there is a large number of professional training games-exercises. Most of them oriented on development: communication skills, observation, memory, attention, ability to predict emotional reactions and actions of people, as well as ability to express their feelings, influence and others.

Originality. Educational coaching technology based, first of all, on the idea of forecasting and therefore, the modeling and individualization of the educational process in developing a model that includes data on students as athletes and based on long-term research and individual prediction of the structure of competitiveness activity of each athlete.

Conclusion. As a result of creating individual models of competitive activities and different aspects of coaching session, teacher-coach can develop new perspective models of professional training for students, taking into consideration the achievements of each individual student in sport, his success in training, and on this basis to develop ways to further professional development of their professional qualification.

Keywords: life-long learning; professional training; sport coaching; coaching technology; psychology-pedagogical support.

Одержано редакцією 12.06.2018
Прийнято до публікації 19.06.2018

ЗМІСТ

BAIDAK Yurii, VEREITINA Iryna, POPEL Oksana

Virtual educational environment for studying purposes3

ВІНТЮК Юрій Володимирович

Розробка навчального спецкурсу «Психологія конкурентоспроможної особистості»9

ГРИБАН Григорій Петрович

Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту до реабілітаційної роботи – гостра вимога сьогодення 18

ДЕМ'ЯНЮК Віктор Володимирович

Професійно-ціннісна підготовка як практичний засіб формування ціннісно-сислової сфери майбутніх фахівців23

ДОЛИННИЙ Юрій Олексійович

Статистична обробка показників мотиваційного та когнітивного компонента готовності майбутніх фахівців з фізичного виховання до реабілітаційної роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями28

ІВАНИЦЬКА Оксана Степанівна

Особливості реформування вищої освіти у Європі в контексті студентоцентрованого навчання та реалізації тьюторства і менторства у ЗВО (за матеріалами конференції: «Reforming european higher education – from policy to practice», Kyiv, June, 08-09, 2018).....34

ЛИСЕНКО Олександра Миколаївна

Ціннісні орієнтації особистості майбутнього педагога: теоретичний аналіз дослідження проблеми40

МЕДВІДЬ Михайло Михайлович, ПАВЛОВ Ярослав Володимирович, МЕДВІДЬ Юлія Іванівна, ТРОБЮК Наталія Юріївна, ДЕМ'ЯНИШИН Володимир Миколайович, АЛЕКСАНДРОВА Ольга Олексіївна

Шляхи формування та розвитку готовності офіцерів до управління їх підрозділами в умовах сумісного виконання завдань з підрозділами країн-партнерів України45

МІРОВСЬКА Маріола

Ризики переривання студентом освітнього процесу: оцінювання на рівні користувача освітньої послуги53

НЕСТУЛЯ Світлана Іванівна

Бізнес-форум як форма розвитку лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту59

ПІСКО Валерій Іванович, БОНДАРЕНКО Валентин Володимирович

Вплив системи поетапної підготовки на розвиток когнітивного критерію професійної готовності майбутніх працівників патрульної поліції66

ПРОНТЕНКО Костянтин Віталійович, БЕЗПАЛИЙ Сергій Миколайович, ФЕДЧЕНКО Олексій Сергійович, ВОДОП'ЯНОВА Тетяна Юріївна, ШТОМА Вадим Дмитрович

Ефективність методичної системи навчання гирьового спорту курсантів у процесі фізичного виховання73

СОВГІРА Світлана, ПОЛІЩУК Олена

Діагностика сформованості правової компетентності майбутніх менеджерів аграрного університету80

ФЕДЯЄВА Марія Сергіївна

Науково-методичні основи підготовки майбутніх менеджерів до управлінської діяльності87

ФОЛЬВАРОЧНИЙ Ігор Васильович

Підготовка майбутніх фахівців спортивного профілю до застосування коуч-технологій92

ЗМІСТ97

**ВІСНИК
ЧЕРКАСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

**Серія Педагогічні науки
№ 14. 2018**

Відповідальний за випуск:
Данилюк С. С.

Відповідальний секретар:
Лодатко Є. О.

Комп'ютерна верстка:
Тимошенко Ю. В.

Дизайн обкладинки:
Олексенко В. А., Поліщук В. С.

Підписано до друку 26.10.2018
Формат 60×84/16. Папір книжковий.
Гарнітура Bookman Old Style
Ум. друк. арк. 10,5. Наклад 300 прим.

Це видання надруковано на папері
із деревини, відповідної нормам
екологічного лісовикористання

Видавець ФОП Гордієнко Є.І.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 4518 від 04.04.2013 р.
Україна, 18000, м. Черкаси
тел./факс: (0472) 56-56-12, (067) 444-28-94
e-mail: book.druk@gmail.com